די גרונד־פרינציפען

פון

פּאָליטישער עקאָנאָמיע

Y519- 504

די גרונד־פרינציפען

פון

פּאָליטישער עקאָנאָמיע

ערשטער טייל

פון

א. ש. זאקס

א קורס לעקציעס געגעבען אין דער

אידישער פאלקס־אוניווערזיטעט

דורך קאָררעספּאָנדענץ

הויפּט פּערקויף: ליטעראַרישער פּערלאַג

256 איסט בראָדוויי

ניו יאָרק.

א פאר ווערטער פון אויטאר

דאס פארלינגערט ווערק בעהאנדעלט די טעאריע פון פאליטישער עקאנאמיע. צו דער פראקטישער פאליטישער עקאנאמיע זועל איך צוטרעטען, ווען איך וועל זיין פארטיג מיט דער טעאריע.

אין ערשטען קורס איז מיר נעווען אונמענליך „ארייננצושפאנען" די נאנצע טעאריע און פאר די ענינים פון ארבייטסלוין, פראפיט, רענטע, קאנצענטראציע פון קאפיטאל, קלאסען פערנאנדער־טיילונג א. ז. ווי., א. ז. ווי., וועט זיין נעווידמעט דער צווייטער קורס.

איך וויל אויך אויפמערקזאם מאכען די לעזער ניט צו פערפערבייטען דאס דאזיגע ווערק מיט מיין בוך: „פאליטישע עקאנאמיע, איהר ענטשטעהונג און נעשיכטע *)". אין יענעם בוך האב איך זיך אבגענעבען בלויז מיט דער נעשיכטע פון פאליטישער עקאנאמיע, בעת איצט איז, ווי נעזאגט, מיין אויפנאבע זיך צו בעשעפטיגען מיט דעם עצם פון דיזער וויסענשאפט. בעריהרונגס פונקטען זענען נעווענהנליך אונפערמיידליך, וויל די היסטאריע פון א וויסענשאפט שטויסט זיך אימער צוזאמען מיט איהר טעאריע. אבער בכלל זענען די ביידע ווערק פערשיידען און ניבען זיך אב מיט בעזונדערע צווייגען פון פאליטישער עקאנאמיע.

א. ש. זאקס.

ניו יארק, 1914.

*) חיברו פאבלישינג קאמפאניע, 1911.

Copyright 1914 by
A. SH. SACHS.
All rights reserved.

ערשטע לעקציע

איינלייטונג

אלגעמיינע בעגריפען וועגען פריוואט ווירטשאפט און פאלקס־ווירט־שאפט; ווירטשאפטליכע ארבייט און דער קאמפף פאר עקזיסטענץ; די ענטוויקלונג פון די בעדערפנישען; דער צוועק פון דער פאלקס־ווירט־שאפט; די טעכנישע און געזעלשאפטליכע זייט פון דער פאלקס־ווירט־שאפט; די ענטשטעהונג פון דער פאלקס־ווירטשאפט. די ארגאניזא־טארען און געזעצען פון דער ווירטשאפט; די ענדערונגען אין דער פאלקס־ווירטשאפט; די אויפגאבע פון פאליטישע עקאנאמיע.

פאליטישע עקאנאמיע איז די וויסענשאפט פון דער פאלקס־ווירטשאפט, פון דעם פאלקס באלעבאטישקייט.

וואס פערשטעהט מען אונטער פאלקס ווירטשאפט?

וואס הייסט ווירטשאפט בכלל?

וועז א הויז פרוי פאסט אויף, אז איהר פאמיליע זאל האבען אלץ, וואס איהר איז נויטיג; אז די קינדער, א שטייגער, זאלען האבען זייער עסען און טרינקען אין דער צייט און אין דער מאס, זאלען זיין אנגעטהון ווי עס בעדארף צו זיין, זאלען האבען א גוטע דירה, וואו צו זיין, זאלען זיין ריין, ציכטיג ארומגעוואשען — דאן זאגט מען, אז די פרוי איז א באלעבאסטע, אז זי פיהרט א ווירט־שאפט.

וועז די פרוי איז ניט נאר סתם א באלעבאסטע, נאר א שפּא־רעוודיגע באלעבאסטע; וועז זי איז א גרויסע בריה אויסצוקו־מען מיט די קארגע שכירות, וואס איהר מאן קריגט; וועז זי מארקירט אוים, אז אויף איהר וירטשאפט זאל אוועקגעהן וואס וועניגער גאלד — דאן זאגט מען, אז די פרוי לעבט ע ק א נ א־מ י ש, אז זי איז א גרויסע באלעבאסטע.

א הויז־פרוי, א געוועהנליכע באלעבאסטע מאכט ניט אליין דאס לעבען. איהר אויפגאבע איז נור אויסצוגעבען שפארעוו־דיג דאס גאלד, וואס דער מאן פערדיענט, זעהן, אז די הוצאה פון הויז זאל ניט זיין גרעסער פון דער הכנסה. די הכנסה בע־זארגט דער מאן, דער ברויטגעבער, און ווי עקאנאמיש די באלע־באסטע זאל ניט זיין אין איהרע אויסגאבען, קען זי אבער אלץ

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/basicprincipleso0000assa_w4n9

סטען קולטורעלען בוי־מייסטער — זאגט מארקס — איז דאס, וואס דער בוימייסטער בויט פריהער דעם בנין ביי זיך אין קאפ איידער ער פערווירקליכט עס אין דער פראקטיק".

ביי א ווירטשאפטליכע טהעטיגקייט ווערט פריהער אויסגע־ארבייט דער פלאן און די ארבייט ווערט שפעטער דורכגעפיהרט לויט דעם דאזיגען פלאן, בעת ביי די חיות ווערט די ארבייט גע־טאן אינסטינקטיוו, אהן א פריהערדיגען פלאן און אהן איבער־לענונג.

די וויסענשאפט, וועלכע מיר האבען דא בדעה צו לערנען, האט אבער ניט צו טאן מיט דער געוועהנליכער באלעבאטעשקייט פון יחיד, מיט דער פריוואט ווירטשאפט. פאלימישע עקאנאמיע איז, ווי שוין נעזאגט, די לעהרע פון דער פ א ל ק ס ו י ר ט ש א פ ט ; איהר אויפגאבע איז זיך אבצושטעלען אויף דעם שאפען, האנדלען און וואנדלען פון דעם גאנצען פאלק, זי בעשעפ־מיגט זיך מיט דער באלעבאטעשקייט פון כלל.

די פאלקס ווירטשאפט איז א גרויסע קייט, וואס איז צוזא־מענגעקניפט פון פערשיידענע בעזונדערע פריוואט ווירטשאפטען. יעדע פריוואט־ווירטשאפט איז נור א קליין שרייפעל פון דעם גאנצען מעכאניזם, וואס ווערט אנגעטריבען פאלקס ווירטשאפט.

ווי שאפט דער כלל? ווי ארבייט דאס גאנצע פאלק אויס זיינע לעבענס מיטלען? ווי ווערען די דאזיגע לעבענס מיטלען פונאנדערגעטיילט, ווי ווערען זיי פערברויכט? ווי ד א ר פ ע ן זיי געשאפען ווערען, אום דאס לעבען זאל זיין עקאנאמישער, ווי דארפען זיי פונאנדערגעטיילט ווערען, ווי דארפען זיי פערברויכט ווערען? — אט זיינען די פראגען, אויף וועלכע פאליטישע עקאנא־מיע זוכט צו געבען אן ענטפער!

אזוי ווי די פריוואט ווירטשאפט האט דעם צוועק צו בעפרי־דיגען די בעדערפנישען פון יחיד, פון דער אייגענער פאמיליע מיט וואס וועניגער גלד, אזוי האט די פאלקס ווירטשאפט אלס איהר אויפגאבע צו שאפען מיטלען, וועלכע זאלען בעפרידיגען די בע־דערפנישען פון כלל מיט וואס קלענערע אויסגאבען.

די בעדערפנישען גופא זיינען פערשיידען און וואקסען צו־זאמען מיט דער קולטור, מיט דער ענטוויקלונג.

אין די אלטע ווילדע צייטען זיינען די מענשליכע בעדערפ־נישען ניט געווען גרעסער, ווי די בעדערפנישען פון די העכערע חיות. די בעדערפנישען זיינען געווען פ י ז י ק א ל י ש ע,

ניט פיהרען גוט איהר הויז, וועז דער מאן, למשל, פערדיענט נאָר ניט, אָדער זעהר וועניג, אז עס קלעקט ניט אפילו פון האנד צום מויל. אום צו קענען מאכען א הוצאה מוז זיין א הכנסה אוז די עקאָנאָמיע פון דער ווירטשאפט, פון דער באלעבאטעשקייט הענגט אָב ניט נאָר פון דער הויז פרוי, נאָר אויך — אוז אין א פיעל גרעסערער מאָס — פון דעם מאן, פון דעם פערדיענער. אזוי ווי א נוטע באלעבאסטע דארף פערשטעהן, ווי צו ווירטשאפטען, ווי צו פערוואלטען די הוצאה, אזוי דארף א נוטער באלעבאס פערשטעהן ווי צו ווירטשאפטען זיין הכנסה, זיין אר־בייט, זיין מלאכה, זיינע קענטענישען א. א. וו. ער דארף זעהן, אז פאר זיין ארבייט זאל ער קריגען גרעסערע שכירות, אז זיין צייט זאל ניט נעהן אין ניוועז, אוז נאָר דאז קען מען ריידען פון אן עקאָנאָמישען לעבען, פון א ווירטשאפט אין ברייטען זין, וועז די פערדיענסטען פון איין זייט אוז די אויס־גאבען פון דער צווייטער זייט ווערען געמאכט מיט אן אויסרע־כענונג, מיט א סדר אוז אָרדנונג.

אונטער א ווירטשאפט פערשטעהען מיר, בכלל, דאָס ארבי־טען מיט אן אויסרעכענונג, מיט א תכלית, כדי די בעדערפנישען זאלען קענען בעפרידיגט ווערען אוז דאָס שטרעבען, אז די בעפרי־דיגונג פון די בעדערפנישען זאל קאָסטען וואָס וועניגער צייט, געלד אוז ארבייט.

אויך ביי פערשיידענע חיות זעהען מיר, אז זיי טהוען צווועק־מעסיגע ארבייט, אום צו בעפרידיגען זייערע בעדערפנישען. א שפּין וועבט זיין שפּינוועבז זעהר געשיקט אוז טהוט דיזעלבע זאך, וואָס דער וועבער טהוט; א ביהן בויט איהרע וואָסקע־קעמערלעך, וועלבע זיינען אין מאנכע פּרטים ניט ערגער, ווי די געביידען, וואָס בוימייסטערס שטעלען אויף. אָבער ניט דער־שפּין אוז ניט די ביהן פיהרען א ווירטשאפט, זייער ארבייט איז אן אינסטינקטיווע, אהן איבערלעגונג אוז זי האָט זיך ענטוויקעלט אין דעם בלינדען קאמפף פאר עקזיסטענז, וואָס וועלט געפיהרט ביי אלע לעבעדיגע בעשעפענישען פון קליין ביז גרויס. א ווירט־שאפט פאדערט ישוב הדעת, אויסרעכענונג, איבערלעגונג. די דאזיגע אייגענשאפטען פעהלען דעם שפּין אוז דער ביהן אזוי ווי זיי פעהלען ביי אלע אנדערע חיות אוז אפילו ביי די ווילדע מע־שען.

„דער אונטערשייד צווישען דער בעסטער ביהן אוז דעם ערג־

ארגאניזירט. די אלע מיטגלידער מוזען אבהיטען א געוויסען סדר, א געוויסע ארדנונג, וואס עס פארערט זיך ביי יעדען צוזאמענ־לעבען פון א סך מענשען. אהן אט די צוויי בעדינגונגען איז אונ־מעגליך צו פיהרען א פאלקס־וירטשאפט. וועז די ערשטע מענ־שען, וועלכע האבען זיך בעשעפטיגט מיט יאגד, זענען געגאנגען פאנגען א חיה, האבען זיי ערשטענס געמוזט וויסען דעם כאראק־טער פון דער חיה, איהר טבע, וועלכער וועטער עס ווירקט אויף איהר גוט, אן וועלכער שלעכט, וואס אן וועז איהר איז לייכטער צו טרעפען א. א. וו. צוויימענס האבען זיך די מענשען בעראפט אבמאכען, ווי יעדערער זאל זיך נוהג זיין ביים פאנגען, וואס יעדערער זאל טאן, ווי ער זאל זיך בע־נוצען מיט די רויב א. א. וו. א. א. וו.

ביי היינטיגע וירטשאפטען איז דאס נאך מעהר בולט. דער דארף־פויער אום צו ערנעהרען זיך מיט זיין פאמיליע, בעארבייט די ערד: ער זעעט, שניידט, דרעשט, וועטערט, פערקויפט די פארטיגע תבואות — מיט איין וואגט — ער פיהרט א וירט־שאפט. אום צו פיהרען גוט זיין וירטשאפט מוז דער פויער האב־בען געוויסע ווערקצייג, מאשינען: ער מוז האבען אן אקעראיי־זען, א באראנעווע. צום שניידען מוז ער האבען קאסעם, צום דרעשען און וועטערן — אנדערע ווערקצייג און מאשינען. דאס רוב מאל קען דער פויער אליין ניט אויספיהרען זיין ארבייט. ער דינגט צו אנדערע ארבייטער, וועלכע העלפען איהם פיהרען זיין וירטשאפט. הערבסט צייט פערקויפט דער פויער די אראב־גענומענע תבואות פאר מזומן. דאס נעקראנענע נעלד בלייבט אבער ניט ביים פויער אין נאנצען. א טייל נעלד צאהלט ער אב דעם פראצענטניק, וועלכער האט איהם געליהען אין דער צייט, וועז די תבואה איז נאך ניט געווען פארטיג; פאר א טייל נעלד־קויפט ער זיך נעצייג, א טייל נעהמט צו פון איהם די רעגירונג אין דער פארמע פון פערשיידענע אבצאהלונגען און צינזען.

דער פויער קען נאר דאן מיט ערפאלג אקערען, זעען און שניידען, אויב ער פערשטעהט וועז אן וועז צו זעעז, וועלכע ערד איז גוט צו אקערען און וועלכע ניט, וואסערע וועטערען עס טויגען צום שניידען און וואסערע ניט — אזוינע ידיעות בע־קומט דער פויער דורך זיין בעקאנטשאפט מיט דער אויסערלי־כער נאטור — דאס איז דיא טעכניש זיין פון דער וויסענשאפט.

ריין קערפערליכע: עסען צו שטיל־ען דעם הונגער; וואסער צו לעשען דעם דורשט — אָט וועלכע בערערפנישען די ערשטע מענ־שען האָבען געהאט. שפּעטער האָבען זיך ענטוויקעלט די בע־דערפנישען אין א דירה, וואו צו וואוינען; אין קליידער צוזו־דעקען דעם קערפער. נאָך שפּעטער זיינען אויסגעוואקסען אווינע בערערפנישען, וואָס האָבען אפשר ניט א דירעקטען שייכות מיט דער חיי שעה, מיט דעם לעבען פון היינט, אָבער וואָס מאכען דאָס לעבען לענגער, געזונטער, ווי צום ביישפּיעל די בערערפנישען אין ריינליכקייט, אין געזונדע לעבענסבעדינגונגען. וועו דער מענש האָט זיך אַרויפגעהייבען נאָך העכער אויפ'ן לייטער פון קולטור, האָט ער זיך שוין ניט בעגנוגענט מיט דער בעפרידינונג פון די פיזיאָלאָגישע און סאניטארע בערערפנישען, ער האָט אָנגעפאנגען צו זאָרגען, ווי צו בעפרידיגען זיינע ג י י ס ט יג ע בערערפ־נישען, זיינע בערערפנישען אין וויסען, אין פּאָעזיע, מוזיק, אין קינדער ערציהונג א. א. וו. דעם קולטור מענש וויל זיך ניט סתם אזוי לעבען, נור וואָס בעסער, שענער און אנגענעהמער לעבען. ביים היינטיגען ציווילי־זירטען מענש פערנעהמען די נידע־ריגסטע בערערפנישען דעם קלענסטען פּלאץ אין דער גאנצער הוצאה פון'ם לעבען. די הויפּט אויסגאבען געהען אוועק אויף די קולטורעלע נויטען, אויף די העכערע גייסטיגע בערערפנישען, ווי יעדער איינער קען זיך איבערצייגען, וועו ער וועט אויסרעכענען אויף וואָס איהם געהט אוועק זיין געלד.

וואָס טהוען די מענשען אום צו בעפרידיגען זייערע בערערפ־נישען? זיי ארבייטען, זיי דערהען זיך דעם קאָפּ, זיי ניבען אוים כח, ענערגיע.

די אויפגאבע פון דער פאָלקס ווירטשאפט איז צו זעהן, אז די ארבייט זאָל ווערען געטאָן עקאָנאָמיש, ד. ה., אז די מענליך־קייט קלענסטע מאָס ארבייט זאָל ברענגען די מענליך־קייט גרעסטע רעזול־טאטען.

אין דער פאָלקס ווירטשאפט אונטערשיידעט מען א ט ע כ־נ י שע זייט און א ג ע זעלשאפטליכע זייט.

די ארבייט פון מענשען קען ברענגען נוצען נאָר דאן, וועו זיי, די מענשען, פערשטעהען די געהיימניסען און די קרעפטען פון דער נאטור, וועו זיי פערשטעהען ווי צו ווירקען אויף איהר; אויסער דעם מוזען זיין געוויסע כללים, לויט וועלכע זיי זענען

זיך אפריקא, די וועדדען פון אינזעל ציילאן, די נעגריטאסען אויף די פיליפינען און איהר וועט זעהן, אז זיי האבען ניט קיין ברעקעל אויסרעכענונג, ווי צו לעבען. דאָ הונגערן זיי, דאָ פרעסען זיי זיך איבער. וועו עס טרעפט זיך, אז זיי האבען א סך שפייז, קלעקט עס נור אויף איין מאל און עס קומט זיי אפילו אויפ'ן געדאנקען ניט ארויף, אז מען דארף לעבען מיט א תכלית און בעהאלטען דאס, וואס עס איז נעבליבען פון עסען, אויף א צוויי־טען מאל. זענען זיי זאט — פערגעסען זיי נאר, אז עס איז דאָ אוא זאך ווי הונגער אויף דער וועלט. זענען זיי הונגעריג — פערגעסען זיי, אז עס זיינען געווען צייטען, וועו זיי האבען געהאט צו עסען איבערגענוג. ניט זיי דענקען פון דער צוקונפט און ניט זיי נעדענקען די פערנאנגעהייט. זיי האבען זעהר א שוואכען זכרון און פערגעסען אלעס, וואס עס איז אפילו ניט א נאנץ קורצער צייט צוריק פאָרגעקומען. די ווילדע, ווי אונזער אמאליגע אור־עלטער זיידעס, האבען ניט קיין בענריף אבצושאצען א זאך. זיי זענען אימשטאנד אבצונעבען, פונקט ווי אמאל די אינדיאנער אין אמעריקא, די טייערסטע זאכען פאר א שפיעל־כעל. זיי זארגען ניט, זיי דאנה'ן ניט. עסען פאנגען זיי אן צי זוכען ערשט דאן, וועו זיי פיהלען הונגער. די קאָפדרעהעניש פון א ציווילייזירטען מענשען, ווי צו זיין פערזיכערט מיט'ן מאר־גען, פעהלט דעם ווילדען. ער איז זארגלאָז און באלעבאטעווען ניט. ניט ער לעבט עקאנאמיש און ניט ער פיהרט א ווירטשאפט.

די ווירטשאפט איז א רעזולטאט פון דער קולטור און איז ענטשטאנען ערשט דאן, וועו די מענשען האבען אנגעפאנגען צו פערשטעהן, אז מען דארף זארגען פאר דער צוקונפט און האבען אנגעפאנגען צו לעבען אוו צו ארבייטען מיט שכל, מיט א ישוב הדעת, מיט א חשבון. בלויז קולטור־פעלקער פיהרען א ווירט־שאפט אוו דעריבער קען מען אויך זאגען, אז פאליטישע עקאנאמיע האט צו טהאן בלויז מיט דער טהעטיגקייט פון קולטור־פעלקער.

וואס מעהר א ווירטשאפט האט אין זיך דעם כאראקטער אוו די סמנים פון א פריוואט ווירטשאפט אלץ וועניגער האט מיט איהר צו טהאן פאליטישע עקאנאמיע. לאמיר נעהמען צ. ב. א לאנד, וואו עס הערשט אזא סארט ווירטשאפט, וואו די פראדוק־טען וועלען נעשאפען ניט צום פערקויף, נור צום איינענעם בע־דארף, אזוי ווי עס איז געווען אין דער צייט פון שקלאפען־הער־

אויסער אָט די טעכנישע ידיעות מוז דער פויער — אויב ער ווילּ, אז זיין ווירטשאפט זאָל זיך גוט פיהרען — היטען די כּללים פון חובות צאָהלען, בעצאָהלען אין דער צייט און אין דער מאָס ארבייטסלוין, היטען די נעזעצען פון צינזען און איבערגע אָבצאָה־ לונגען — דאָס אַלעס איז שוין דער אויסערליכער נאָטור נאָר ניט נוגע. דאָס איז שוין נעגרינדעט ניט אויף די קענטנישען, וואָס דער פויער האָט ערווארבען, בעקענענדיג זיך מיט דער נאָטור, נור אויף די ידיעות פון די בעציהונגען, וועלכע עקזיסטירען צווי־ שען די מענשען אין דער נעזעלשאפט. דאָס איז שוין ניט די טעכנישע זייט פון דער ווירטשאפט, נור די נעזעלשאפט־ ליכע זייט, וויל די כּללים זענען נור בנוגע די מענ־ שען, אָבער ניט בנוגע דער נאָטור.

פּאָליטישע עקאָנאָמיע לערנט אויס די פאָלקס ווירטשאפט, אָבער ניט די טעכנישע זייט, נור די נעזעלשאפטליכע זייט פון דער פאָלקס ווירטשאפט.

מיר זאָגען, אז פּאָליטישע עקאָנאָמיע לערנט די ווירטשאפט פון נאָנצען פאָלק. דאָס הייסט אָבער ניט, אז זי בעשעפטיגט זיך מיט אַלע פעלקער פון אַלע צייטען. ניט אַלע פעלקער לעבען עקאָנאָמיש און פיהרען א ווירטשאפט. ווי מיר האָבען שוין אויי־ בען נעזאָגט, מוז יעדע ווירטשאפט ווערען געפיהרט מיט א חשבון, מיט אן אויסרעכנונג, לויט א נעוויסען פלאן. די ווילדע פעלקער, וועלכע לעבען אָהן א חשבון און זאָרגען ניט פאַר'ן מאָרגעדיגען טאָג, פיהרען ניט קיין ווירטשאפט. זיי זענען נלייך צו חיות און צו קליינע קינדער, וועלכע לעבען אָהן א ברעקעל זאָרג פאַר שפעטער. בשעת דער הונגער נאָנט — שרייען זיי, אָבער קוים האָט זיך דער הונגער איינגעשטילט, פערגעסען זיי אין נאָנצען אָן דעם, אז עס איז פאַראן אזא זאך ווי הונגער און אז מען דארף זיך קעגען איהם בעוואָרענען. וועו א קינד איז זאט, וואַרפט עס אוועק די שפייז, ווי אן אונניצליכע זאך און איהם פאַלט נאָר ניט איין אין זינען, אז מיט א פאָר שעה שפעטער, וועט ער ווייטער וועלען עסען. די ווילדע פעלקער מיט זייער קינדערשען שכל לעבען אויף אָהן א שום אויסרעכנונג און האָבען ניט קיין בעגריף אָבצושאצען די בעדייטונג פון די זאכען, וועלכע זענען נוצליך אין לעבען.

בעטראכט דאָס לעבען פון די שבטים, וועלכע נעפינען זיך אויף דער נידעריגסטער שטופע פון קולטור, ווי די בושמענער פון

מיט די פֿאַרעוננגען פון מאַרק, מיט דעם פֿרייז, מיט די אָבצאָה־לונגען, מיט די פֿראָצענטען, וואָס מען דאַרף צאָהלען א. א. וו.

מיר האָבען אויף דעם אופן דאָ צו טהאָן מיט געזעצען, וועלכע הערשען איבער אונז, פונקט ווי די געזעצען פון דער נאַטור; מיר זיינען צו זיי אונטערוואָרפען, מיר ווערען פון זיי רעגירט. דיזע געזעצען פעראייניגען זי פערשיידענע פריוואַט אונטער־נעהמונגען אין אַיין פאָלקס ווירטשאפט, אזוי ווי דער צעמענט פעראייניגט בעזונדערע ציגעל אין אַיין הויז.

אז די איצטיגע פאָלקס ווירטשאפט פיהרט זיך לויט א געווי־סען פלאַן, לויט געוויסע בעשטימטע געזעצען, ניט קוקענדיג, וואָס זי ווערט ניט אַרגאַניזירט און פערוואַלטעט פון א געוויסען ווילען, קען מען זיך זעהר לייכט איבערצייגען.

מיר נעהמען אזא שטאָדט ווי ניו יאָרק מיט איהרע 5 מיליאָן מענשען. יעדער מענש האָט נוטיג שפייז, קליידער, וועש, א דירה, לעהרערס, שרייבגעצייג א. א. וו. אָט די אלע בעדעפֿ־נישען ווערען בעפרידיגט מעהר אָדער וועניגער. מיר זעהען ניט בכלל, מענשען, וועלכע זאָלען ארומגעהן מוטער־נאקעט און בארוועס; עס זיינען אויך פאַראַן פערהעלטניסמעסיג וועניג מענשען, וועלכע זאָלען בפועל ממש הונגערן און וואוינען אויפֿן גאַס. וואו נעהמט מען אָט די זאכען, וועלכע זיינען נוטיג צו בעפרי־דיגען די מענשליכע בעדערפֿנישען? זיי ווערען בעשאפען דורך מענשליכער ארבייט אויפֿן פעלד, אין די פאבריקען, אין די שע־פער. וואר אָבער פאסט אויף, אז די ניו יאָרקער בעפעלקערונג זאָל אומגעפעהר האָבען אלעס, וואָס זי בעדאַרף, אז עס זאָל אַריין־נעפיהרט ווערען די נוטיגע מאָס ברויט, אז עס זאָל נעבויט ווערען די נוטיגע צאָהל הייזער, אז עס זאָל אויפגענעהט ווערען די נוטיגע צאָהל קלייַדער? וואר פאסט אויף, אז גלייך אין דער פריה, וואן אלע שטעהען אויף, זאָל שוין זיין אלץ אָנגעגרייט און אז שפעט בייגאכט זאָל שוין זיין, מיט וועניג אויסנאַהמען, אלץ פערברויכט?

די געזעצען פון דער פאָלקס ווירט־שאפט! דער ווילען פון פאטריאָרך, פון׳ם שקלאפען־הערר, פון פריץ אין דער אלטער ווירטשאפט איז פערביטען געוואָרען אויף די נעזעצען פון פאָלקס ווירטשאפט אין דער הייַנטיגער צייט.

אין וואָס בעשטעהען אָט די נעזעצען? ווי ווירקען זיי אויף אונז? וואן איז זייער ממשלה איבער אונז שטארקער און וואן

שאפט און שפעטער אין דער פעאדאליסטישער אַרדנונג. אין אזא ווירטשאפט איז די מענשליכע טהעטיגקייט זעהר אן אייג־פאכע. דער שקלאפען־הערר אדער דער פריץ רעכענט אויס ווי־פיעל פראדוקטען ער דארף האבען פאר זיין גרופע אדער דארף, וויפיעל פאר שטיוועל ער האט נויטיג, וויפיעל פאר קלייד־ער, ווי־פיעל וויין, וויפיעל קארן א. א. וו. און אין הסכם מיט אט דעם בעדארף אַרדענט ער אין די נאנצע פראדוקציע זיינע. ער בע־שטימט אזוי פיעל און אזוי פיעל שוסטער, אזוי פיעל שניידער. אזוי פיעל לאנד ארבייטער, אזוי פיעל בעקער א. א. וו. די ווירט־שאפט ווערט דא רעגולירט און ארגאניזירט פון א ג ע ו ו י ס ע ן ו י ל ע ן, פון א פערוואלטער אין דער פערזאן פון דעם אי־גענטימער אדער פון זיינע העלפער. דער ערפאלג אדער ניט ער־פאלג פון אזא ווירטשאפט וועגדעט זיך אן די פעהינקייטען פון דעם פערוואלטער, פון זיינע קאפריזען, פון זיין ערפאהרונג א. א. וו. די פערבינדונגען צווישען אט די פערשיידענע בעזונדערע ווירט־שאפטען זענען זעהר שוואכע. איין גרופע דארף ניט אנקומען צו א צווייטער גרופע; איין דארף איז ניט אבהענגיג פון א צווייטען דארף. מיר האבען דא צו טהאן מיט א קופע בעזונ־דערע ציגעל, וועלכע זענען ניט פעראייניגט צווישען זיך מיט א געוויסען צעמענט. יעדע ווירטשאפט איז אן עולם קטן פאר זיך און קען עקזיסטירען, וועז אפילו אלע אנדערע שכנה'שע ווירט־שאפטען זאלען אונטערגעהן. מיט אזא ווירטשאפט האט פאלי־טישע עקאנאמיע זעהר וועניג צו טהאן, וויל די ווירטשאפט וועדט ניט רעגולירט דורך נעווייסע געזעצען, נור דורך דעם פערלאנג און ווילען פון די פערוואלטער.

נאנץ אנדערש זיינען די היינטיגע ווירטשאפטען, וואו די פראדוקטען ווערען געשאפען ניט פאר'ן אייגענעם געברויך, נור פאר'ן האנדל, פאר'ן פערקויף. די יעניגע, וועלכע שאפען די פראדוקטען, פערברויכען זיי ניט און די, וועלכע פערברויכען, הא־בען זיי ניט געשאפען. א ווילען, א פערוואלטער איז נאר פאראן אין יעדער בעזונדערער אונטערנעהמונג. די נאנצע ווירטשאפט ווערט ניט רעגולירט דורך דעם ווילען פון דעם אדער יענעם. פערקעהרט, דער ווילען פון אייניגען איז אבהענגיג פון נעווייסע נעזעצען. קיין אונטערנעהמער, צום ביישפיעל, קען אין היינטי־גע צייטען ניט ארגאניזירען זיין אונטערנעהמונג, ווי א י ה ם געפעלט,ווייט זיין געשמאק און קאפריז, נאר ער מוז זיך רעכענען

קורץ:

פּאָליטישע עקאָנאָמיע*) בעשעפטיגט זיך מיט דער נעזעלשאפטליכער זײַט פון דער פּאָלקס־ווירטשאפט און מיט די ענ־דערונגען, וועלכע קומען אין איהר פּאָר.

*) דאָס וואָרט עקאָנאָמיע שטאַמט פון די גריכישע וועדטער „אויקאָס" — הויז און „נאָמאָס" — געזעץ, אַרדנונג. עקאָנאָמיע הייסט אַלזאָ הויז־האַלטונג, הויז־ווירטשאפט, באַלעבאַטעשקייט. „פּאָליטישע" קומט פון גריכישען וואָרט „פּאָליס" — שטאָדט, שטאַאט. די וועדטער פּאָליטישע עקאָנאָמיע בעדייטען אַלזאָ די געזעצען פון דעם כלל׳ס באַלעבאַטעשקיים.

שוואכער? מיט דיזע פּראָגען בעשעפטיגט זיך פּאָליטישע עקאָנאָמיע.

ווי מיר ווייסען זיינען די בעציהונגען צווישען די מענשען ניט אייביג דיזעלבע. זיי ענדערען זיך שטענדיג, זיי זיינען אונטערוואָרפען, אזוי ווי אָלץ אין דער נאטור, צו דעם נעזעץ פון ענטוויקלונג.

עס זיינען נעווען צייטען, ווען מענשען האָבען ניט נעהאט קיין בעגריף פון איינעגטום, אָלע האָבען גלייך נעאַרבייט אין גלייך זיך צוטיילט מיט די פּראָדוקטען פון זייער ארבייט. שפּעטער זעהען מיר אין דער נעשיכטע, ווי איינער אן עלטסטער, א פּאטריאַרך, הערשט איבער'ן גאנצען שבט. ווייטער זעהען מיר די שקלאפערייי, וואו א סך מענשען זיינען פערשקלאפט צו אייגעם, דעם שקלאפענ־הערר, ניט נור מיט זייער ארבייט, נור אויך מיט זייער נוף און נשמה; אין דעם מיטעלאלטער, וויערער, האָט נעהערשט די פעאדאלע סיסטעם, וואו די פויערים פלענען דערפען ארבייטען פאר'ן פריץ און האָבען ניט נעהאט קיין דעה איבער די פּראָדוקטען, וואָס זיי האָבען אליין אויסגעארבייט. שפּעטער איז די פעאדאלע סיסטעם בטל נעוואָרען און פּענסיזנע האָט נעמוזט אָבטרעטען א פּלאץ פאר פרייע, נעדונגענע ארבייט. איצט לעבען מיר ביי אזא סיסטעם, וואו די מיטגליעדער זיינען, אמת, נעזעצליך אלע פריי, אבער עקאָנאָמיש געפינען זיך די נרויסע מאסען אונטער דעם יאָך פון א קליינער צאָהל רייכע מענשען. די ארבייטער האָבען ניט די מענליכקייט אליין אויסצונוצען זייער כח פאר די איינענע בערערפנישען, נור זיינען נעצוואונגען צו פערקויפען זייער ארבייטס קראפט צו די יענינע, וועלכע נעניסען די פריווילעגיע פון פּריוואט אייגענטום אויף לאנד, נעצייג, מאשינען, נעוועהר, הייזער א. א. וו.

מיר זעהען, אז אין יערער בעזונדערער צייט זיינען די בעציהונגען, די שייכות צווישען מענשען נאָנץ אנדערע. די בעציהונגען ענדערען זיך. עס פערשטעהט זיך, אז די פערענדערונגען קומען ניט פון העלערהויז; מסתמא זיינען דא נעווייסע אורזאכען, וואָס רופען ארויס די דאזיגע ענדערונגען. עס פרענט זיך אלזא, דורך וועלכע אורזאכען ענדערען זיך די בעציהונגען צווישען מענשען? וואָס איז די מעשה, וואָס איין סיסטעם שטארבט אָב און א צווייטע קומט אויף איהר פלאץ? — אויף דיזע פראגען ענטפערט אויף פּאָליטישע עקאָנאָמיע.

פונאנדערטיילונג. די נאנצע פאלקס ווירטשאפט ווערט דעריבער איינגעטיילט אין דריי אבטיילונגען:

1) פראדוקציע — אדער — שאפען פון די פראדוקטען;
2) צירקולאציע — אדער — פונאנדערטיילונג פון די פראדוקטען;
3) קאנסומציע — אדער — נעברויך פון די פראדוקטען.

1. פראדוקציע.

פון פריהער ווייסען מיר, אז די ארבייט פון שאפען די פראדוקטען איז פערבונדען מיט דעם בעגריף פון פראדוקציע.

שאפט דער מענש, באמת, נייע זאכען? נייע פראדוקטען? נעווייס ניט!

וען א שניידער, למשל, נעהט אויף א בגד, האט ער מיט זיין ארבייט קיין נייע מאטעריאל ניט בעשאפען; ער האט נענומען פארטינג מאטעריאל — טוך, פאדים, קנעפ א. א. וו. און האט פון זיי מיט זיין ארבייט געמאכט א נוצליכע זאך, א פראדוקט, וואס בעפרידיגט א מענשליכע בעדערפניש. דאס טוך האט ער אליין ניט בעשאפען, דעם פאדים און די קנעפ אויך ניט. דאס האט ער נעקראגען פארטינג. אפילו דער וועבער, וועלכער האט געוועבט דאס טוך האט קיין נייעס ניט געשאפען, ער האט עס פון פארטינג וואל אויסגעוועבט. די וואל נופא איז געוואקסען אויף שאף און די שאף האבען געקענט ברענגען וואל, וויל די נאטור האט מיט איהרע גראזען זיי געגעבען די מענליכקייט זיך צו האדעווען און צו וואקסען.

אפילו דער פארמער שאפט אויך ניט מיט זיין ארבייט ג י י ע מאטעריאל; מיט זיין ארבייט טהוט ער בלויז אויף, אז די נאטור זאל עפענען איהרע אוצרות און זאל ערלויבען, אז דאס מאטעריאל און די עלעמענטען, וועלכע געפינען זיך אין איהר, זאל קענען בעארבייט ווערען אין די נוצען פון מענשען. קיין נייע זאכען ווערען בכן ניט בעשאפען. עס ווערט בלויז ב ע א ר ב י י ט דאס מאטעריאל, וואס די נאטור גיט אונז. מען דארף דעריבער אונטער פראדוקציע אין ריכטיגען זין פערשטעהן ניט דאס שאפען א נייעס, נור דאס בעארבייטען פון מאטעריאלען, דאס נעבען נעווייסע שטאפען א נייע פארם, א נייי געשטאלט און אויסזעהן.

ניט יעדע ענדערונג אין די מאטעריאלען פון דער נאטור קען אנגערופען ווערען פראדוקציע. וען איינער וועט גראבען ערד

צווייטע לעקציע

1. די לעהרע פון פּראָדוקציע

א) די נאטור

דריי אָבטיילונגען פון דער פּאָלקס ווירטשאפט; אַלגעמיינע בעגריפען וועגען פּראָדוקציאָן; די בעדינגונגען פּאר דער פּראָדוקציאָן; דער אייגפלוס פון דער נאטור אויף דער פּראָדוקציאָן: קלימאט, באָדען, וואַסערן, פלאָנצען און חיות; די פּערזענדערונגען אין די נאטור־בעדינגונגען; די ווירקונג פון מענשען.

די פּאָלקס ווירטשאפט בעשטעהט פון דריי טיילען: פון׳ם שאפען מיטלען צום לעבען, פון דעם פונאנדערטיילען די מיטלען צוויישען די מיטגלידער אין דער נעזעלשאפט און פון׳ם נעברויכען די פּראָדוקטען.

אין די אמאָליגע צייטען, וועו די פּראָדוקטען זיינען געשאפען געוואָרען צום אייגענעם געברויך איז די פונאנדערטיילונג נעוועו זעהר אן אייגפאכע און האט פערנומען אן אונבעדייטענדען פּלאַץ אין דער גאנצער ווירטשאפט. די הויפט ארבייט איז בעשטאנען אין׳ם שאפען די פּראָדוקטען און זייער געברויך. אין דער היינטיגער ווירטשאפט, וואו די פּראָדוקטען וועהרען ניט נעשאפען פאר׳ן אייגענעם געברויך, נאר פאר׳ן מארק, איז דער מיטעל רינג פון דער ווירטשאפט — די פונאנדערטיילונג — זעהר וויכטיג. די ארבייט איז היינט אזוי צוטיילט, דאָס יעדערער ארבייט נאר אויס א קלייגעם טייל (און דאָס רוב נאָרניט) פון די לעבענס מיטלען, וואָס ער פערנוצט פאר זיך. דאָס רוב לעבענסמיטלען בעקומט יעדערער דורך טויש, דורך דעם, וואָס ער טוישט אויס די פּראָדוקטען פון זיין אייגענער ארבייט אויף די פּראָדוקטען פון אנדערען׳ם ארבייט. יעדער מענש איז אין היינטיגע צייטען אבהענגיג פון אזוינע מענשען, וועלכע ער קען נאָרניט און וועלכע ער האט אין זיין לעבען נאר קיין מאל ניט אָנגעזעהן. יעדערער איז נאר א קלייגער טייל, א שרייפעל פון דער גרויסער געזעלשאפטליכער מאשין. דער מיטעל רינג, די פּורנאנדערטיילונג, איז זעהר א וויכטיגער טייל אין דער פּאָלקס־ווירטשאפט. א ספּעציעלער קלאַס — סוחרים — בעשעפטינט זיך מיט דער

א) נאטור.

צו די נאטירלעכע בערינגונגען, וועלכע האבען אן איינפלוס אויף דער פראדוקציע, געהערען:

1. דער קלימאט — די וואראמקייט און פייכטקייט אין דער אטמאספערע, און די לופט בעוועגונגען (ווינטען).

יעדער ארגאניזם, א חיה אדער א פלאנץ, דארף האבען א געוויסע טעמפעראטור פאר זיין עקזיסטענץ. אין די גאנץ קאלטע לענדער קענען צ. ב. ניט וואקסען פיעל זומער תבואות און די מענשליכע ארבייט קען דערבי גאר ניט אויפטהאן. פאר־קעהרט, אין די וואראמע לענדער וואקסען פערשידענע מינים תבואות און פרוכטען און די פראדוקציע פון לעבענס־מיטעל איז פיעל לייכטער.

אויסער פון דער וואראמקייט איז די פראדוקציע אבהענגיג: פון דער פייכטקייט. אין מאנכע ערטער, וואו די טעמפעראטור איז זעהר א גוטע, זיינען די פערמעס ניט געראטען, ווייל עס רעגענט צו פיעל אדער, ווייל עס רעגענט צו וועניג. אין דרום־רוסלאנד זיינען גאנץ אפט די גערעטענישען זעהר שלעכט, ווייל די לופט איז צו טרוקען. אין אמעריקא ווידער זיינען דא א סך ערטער, וועלכע טויגען ניט פאר תבואות צוליעב דעם, ווייל זיי זיינען זומפיג.

אויך די ווינטען בעאיינפלוסען די פראדוקציע. מאנכע אונטערנעהמונגען זיינען אין גאנצען אבהענגיג פון ווינטען, ווי א שטייגער, ווינט־מיהלען, זעגעל־שיפען א. א. וו. אפילו אין דער ענטדעקונג פון אמעריקא האבען ווינטען געשפיעלט א וויכטיגע ראלליע. פון דער אנדערער זייט טרעפט עס, אז ווינטען ברענגען פיעל שאדען, זיי מאכען א תל פון פיעלע מענשליכע אויפ־

דער פראדוקציע. די ארבייט ווירקט אויך דער נאטור און עס ווערען דורך דעם בעשאפען פראדוקטען צום לעבען. דאס וואס מיר רופען קא־פיטאל איז, ווי מיר וועלען וויייטער זעהען, ניט מעהר ווי פערגליווערטע ארבייט. גלעזייג, אינסטרומענטען, מאשינען האבען מיר בעקומען נור דורך דעם, וואס דער מענש האט גענומען מאטעריאל פון דער נאטור און עס איבערגעארבייט אין ניצליכע זאכען. מיר בעטראכטען דא פון דעסט־וועגען קאפיטאל אלס א זעלבסטשטענדיגע בעזונדערע בעדינגונג, כדי עס זאל אונז זיין לייכטער פונאנדערצוגלידערען דעם גאנצען ענין פון דער פראדוקציע און אריינקוקען אין איהר תוך. אין היינטיגע צייטען האט זיך דאס קאפיטאל אזוי דערווייטערט פון זיין מוטער ארבייט, דאס עס דארף בעטראכט ווערען אלס א בעזונדערע קראפט פאר דער פראדוקציע.

סתם אין דער וועלט אריין, אָדער גיסען וואסער אין ים אָהן א שום צוועק, וועט זיין ארבייט ניט בעטראכט ווערען אלס פּראָדוק־טיווע ארבייט נאָר אלס נוצלאָזע, אונפּראָדוקטיווע ארבייט.

פּראָדוקציע מיינט—דאָס איבערארבייטען פון׳ם מאטעריאל, וואָס נעמט זיך אין דער נאטור, אין אזוי־נע זאכען, וועלכע בעפרידיגען די מענשלעכע בעדערפנישען.

איצט וועט מיר האָבען שוין א בענריף מכח דעם עצם פון דער פּראָדוקציע וועלען מיר אָנפאָנגען צו בעטראכטען אויספיהרליך די בעדינגונגען, פון וועלכע די פּראָדוקציע איז אָבהענגיג.

מיר האָבען דאָ בעוויזען, אז די פּראָדוקציע איז ניט אנ־דערש, ווי דאָס בעארבייטען און איבעראַרבייטען פון די קרעפטען און מאטעריאלען, וואָס מיר נעפינען גרייט אין דער נאטור פאר זאכען. וועלכע האָבען דעם צוועק צו בעפרידיגען מענשליכע בע־דערפנישען.

עס איז דעריבער פערשטענדליך, אז יעדע פּראָדוקציע איז אָבהענגיג פון דער נאטור, פון איהרע בעדינגונגען, מאטע־ריאלען און עלעמענטען, מיט וועלכע די פּראָדוקציע האָט צו טהאָן.

אום דאָס מאטעריאל פון דער נאטור זאל קענען צופרידענ־שטעלען די מענשליכע בעדערפנישען דארף מען ארבייטען, אויס־לאָזען כח, ענערגיע און יעדע פּראָדוקציע האָט דעריבער זיך צו־רעכענען מיט דער מאָס ארבייט, ווי מיט דער ארט און ווייזע, ווי די געזעלשאפט ארבייט.

ארבייטען קען מען ניט מיט הוילע הענד, מען מוז דערצו האָבען געצייג, מען דארף אין די היינטיגע צייטען אויך האָבען געלד און אנדערע הילפס־מיטלען, אום מען זאל קענען אָננעהן מיט דער ארבייט און דעריבער איז יעדע פּראָדוקציע אָבהענגיג פון

א) נאטור,
ב) ארבייט,
ג) קאפּיטאל.*)

---

*) בעמערקונג: אין גרונד גענומען זייענען פּאַראַן ניט מעהר, ווי צוויי בעדינגונגען, פון וועלכע די פּראָדוקציע איז אָבהענגיג: נאָטור און ארבייט. די נאָטור איז די מוטער, דער פאָסיווער עלעמענט פון דער פּראָדוקציע און די ארבייט איז דער פאָטער, דער אקטיווער עלעמענט פון

פערשיידענע מענשען, אין דער צייט, וועו בערג טיילען מענשען פונאנדער, מאכען שווערער דעם פערקעהר און פערלאנגזאמען די ענטוויקלונג פון דער פראדוקציע.

אויך טאלען האבען אן איינפלום אויף דער פראדוקציע. די מילך פראדוקציעם זיינען אממייסטען ענטוויקעלט אין די נידערינע לענדער, ווייל דארטען וואקסען זעהר גוט פערשיידענע גראזען, וועלכע דינען אלס נאהרונג, אלס פוטער פאר בהמות. בערג און טאלען שפיעלען אויך א גרויסע ראליע אין מלחמות.

3. פלאנצען (פלאנצונגען) און פאונא (חיות). פון דער פלאנצען־וועלט האבען וועלדער זעהר א גרויסע בעדייטונג אין דער פראדוקציע. די האלץ און ברעטער־פאבריקען קענען זיך ענטוויקלען בלויז אין די ערטער, וואו עס זיינען פאראן גרויסע וועלדער. אין די אלטע צייטען האבען וועלדער נעריענט אלס א שוץ פאר דער בעפעלקערונג. זיי האבען אויך נעריענט אלס גרענעצען אבצוטיילען איין לאנד פון דעם צווייטען. דארטען, וואו דאס לאנד איז בעדעקט מיט דיקע אונדורכדרינגליכע וועלדער, זיינען מענשען פערהעלטנismעסיג זעהר וועניג, אויב מען זאל די צאהל מענשען צוטהיילען אויף די אייניהייטען פון שטח לאנד. ארום די וועלדער האט זיך אם מיים־טען ענטוויקעלט די יאגד־בעשעפטיגונג און ארום די לאנקעם האט זיך ענטוויקעלט די פיה־צוכט.

די פערשפרייטונג פון חיות האט אויך געהאט ניט קיין קלייגע ווירקונג אויף דער פראדוקציע.

דער קאמפף מיט די ווילדע חיות האט ענטוויקעלט די וואפען און געווער פון די ערשטע מענשען, האט זיי געצוואונגען צו לעבען צוזאמען און צו פיהרען א געמיינשאפטליכען, בחברותא'דיגען לעבען. די מורא פאר ווילדע חיות האט אויך געצוואונגען דעם מענשען זיך צו בענוצען מיט פייער אלס פערטיידיגונגס מיטעל, נאך א צייט פריהער, איידער דער מענש האט זיך מיט איהם בענוצט אלס א מיטעל צו קאכען.

נאך א גרעסערע בעדייטונג ווי די ווילדע חיות האבען די הויז־חיות און בהמות פאר דער פראדוקציע.

אויסערדעם, וואס די בהמות גיבען פלייש, פעלען, ביינערנע זאכען דעם מענשען, דיענען זיי אויך אלס די בעסטע העלפער זיינע אין זיין ארבייט, ווי פערד, קעמלען, אייזלען, הינט אז"ו.

די אבגעשטאנענקייט פון די אויסטראלישע שבטים ערקלערט

טהאונגען. אט האט דא דער שטורם, וואס איז געווען אין מזרח אמעריקא דעם 1טען מערץ 1914, פעראורזאכט פיעל מיליאנען שאדען. פון א געוואלדיגער מאסע מענשליכער ארבייט איז אין א פאר שעה געווארען א חורבן.

2. דער באדען — די פיזישע אייגענשאפטען און די כעמישע צוזאמענזעצונג פון דער אויבערשטער ערד שאלעכץ.

יעדער פארמער, אויב ער וויל בעארבייטען זיין לאנד, מוז זיך שטענדיג רעכענען מיט די אייגענשאפטען פון זיין באדען. אויף א זאמדיגען באדען, למשל, קען מען זעען אנדערע מינים תבואות, ווי אויף א ליימיגען באדען. א הומוס־באדען, וואו עס איז פאראן א סך פערפוילטע ארגאנישע שטאפען, נויטיגט זיך שוין ווייטער אין אן אנדער סארט פלאנצען. דאס זעלבע מוז דער פארמער, וועלכער ארגאניזירט זיין ווירטשאפט, זיך רעכענען מיט די כעמישע עלעמענטען און זאלצען, וועלכע ריינען אלס נאהרונגס־מיטעל פאר די פלאנצען.

דאס אלץ, וואס מיר האבען דא נעזאגט בנוגע לאנד ווירט־שאפט, פאסט זיך בנוגע דער קוילען און מעטאלען פראדוקציע. די ארבייט אין די מינען, אין די שאכטען, וועגדעט זיך פון די מינעראלען און מעטאלען, וועלכע געפינען זיך אין די ערד שיכ־טען. קיין מענש איז ניט אימשטאנד צו מאכען פון א קופער־שאכט א גאלד־שאכט; פון א קוילען־שאכט — א קופער־שאכט.

3. ימים און טייכען; בערג און טא־לען. דער שיפבוי, ווי אויך דער האנדעל מיט די אריינגע־פיהרטע און ארויסגעפיהרטע סחורות, האט זיך געקענט ענטוויק־לען בלויז אין די ערטער, וועלכע ליגען לעבען ים. א דאנק די וואסער־וועגען האט זיך אויך ענטוויקעלט דער פערקעהר צווישען מענשען. מענשען פון פערשיידענע לענדער און נאציעס טרעפען זיך און לערנען איינער פון אנדערן אב די פערשיידענע אופנים, ווי בעסער צו פראדוצירען זאכען פאר'ן מענשליכען בעדארף.

אין גריכען לאנד און איטאליען — לענדער, וועלכע ליגען לעבען ימים — האט זיך די פראדוקציע ענטוויקעלט פריהער, ווי אין אלע אנדערע לענדער. דאס איז הויפטזעכליך פארגעקו־מען צוליעב דעם, וויל דער מיטעלענדישער ים (ים התכון) האט זיי פאראייניגט מיט די קולטור פעלקער פון אזיע און אפריקא.

בערג האבען, פערקעהרט, א שלעכטע ווירקונג אויף די פרא־דוקציע. ימים און טייכען דערנעהנטערען און ברענגען צוזאמען

רעמע קלײדער נעהמט אוועק ביים איינוואוינער אין די קאַלטע לענדער זעהר פיעל ציית און ענערגיע, בעת דער איינוואוינער אין די וואַרימע לענדער בעקומט דאָס אַלעס זעהר גרינג. אפילו שפּייז דאַרף אויך דער ערשטער האָבען מעהר פאַר'ן צווייטען. דער איינוואוינער אין די קאַלטע לענדער איז א גרעסערער נצרך און דאַרף על פּי יושר בעקומען פון דער נאַטור מעהרער ווי דער איינוואוינער פון די וואַרמע לענדער. אין אמת'ן אָבער איז די נאַטור צו איהם זעהר שלעכט. ער מוז פאַר די זעלביגע זאכען ארבייטען א סך מעהר, ווי דער פון די וואַרימע לענדער. די ארבייט אין די נאַנע קאַלטע לענדער איז וועניג אָנגעלייגט און ניט דער שכל און ניט די מעטאָדען פון ארבייט קענען זיך ענטוויקלען.

א צו רייכע און א צו אַרעמע נאַטור ווירקען אויף נאַנצע נעזעלשאפטען פונקט, ווי א נאַנץ רייכע ירושה און האָפענונגס־לאָזען אַרעמקייט ווירקען אויף איינצעלנע מענשען.

פאַר דער ענטוויקלונג פון דער פּראָדוקציע זיינען בעסער פון אַלע די בעדינגונגען אין די מעסינע לענדער. די נאַטור איז דאַרטען ניט זעהר רייך און ניט זעהר אַרעם; דער מענש דאַרף ניט וועניג האָרעווען, אָבער ניט אזוי פיעל, אז די ארבייט זאָל פון איהם אוועקגענהמען די מעגליכקייט זיך צו ענטוויקלען.

די נעשיכטע וויזט אונז, אז די ערסטע גרויסע שריט פון דער ענטוויקלונג, די ערשטע קערנער פון דער קולטור זיינען גע־וואַרזעצט אין די וואַרימע לענדער, וואו די נאַטור איז זעהר רייך — אינדיען, בבל, אשור, מצרים, א. אז. וו. דאָס איז אויך נאַנץ פערשטענדליך. ביי די איינוואוינער פון די דאָזיגע לענדער איז שטענדיג נעווען זעהר פיעל פרייע ציית, וויל מיטלען צום לעבען האָבען זיי בעקומען זעהר גרינג. אָט די קערנער האָבען זיך אָבער ענטוויקעלט בלויז ביז א נעוויסען גרענעץ. נאָך דעם איז נעקומען א שטילשטאנד. שפּעטער האָבען די פעלקער פון די מעסינע לענדער איבערגענומען די קולטור ביי די פעלקער פון די הייסע לענדער און האָבען זי א סך מעהר ענטוויקעלט. אויך איצט שטעהט די פּראָדוקציע און, איבערהויפט, די נאַנצע קולטור א סך העכער אין די מעסינע לענדער — אין אייראָפּע און אין די פּאראיניגטע שטאאטען (נאָרד אמעריקא).

די נאַטירליכע בעדינגונגען בלייבען ניט אַלע מאָל די זעל־

זיך טיילווייז דערמיט, וואָס ביי זיי איז געווען וועניג הויז־חיות, וועלכע זאָלען זיי העלפען זיך צו בעפרייען פון דעם שווערען קאמפף פאר עקזיסטענץ. די אָרעמקייט פון הויז־חיות אין אמעריקא איז אויך געווען איינע פון די אורזאכען פאר וואָס די אינדיאנער זיינען געבליבען אין ווילדען צושטאנד. ניט האָבענדיק זיין העלפער האָבען די אמעריקאנישע שבטים זיך ניט געקענט בעפרייען פון זייער ווילדען ציגיינער לעבען, זיי האָבען ניט געהאט די מעגליכקייט זיך צו בעשעפטיגען מיט לאנד־ווירטשאפט, וויל זיי האָט געפעהלט בהמות דערצו.

וועז מיר בעטראכטען די ווירקונג פון די נאטירליכע בעדינגונגען אויף דער פּראָדוקציע קומען מיר צום פאלגענדען כלל: **וואָס מעהר די נאטור גיט דעם מענשען, אלץ ליכטער און פּאָרטשריט־ליכער איז זיין ארבייט—די פּראָדוקציע.**

וועז די נאטור איז אָבער צו רייך, ווירקט זי ווידער ניט גוט אויף דער ענטוויקלונג פון דער פּראָדוקציע. אין אנדערע פעלען ווירקט א צו רייכע נאטור פונקט אזוי שלעכט, ווי א צו אָרימע.

וועז דער מענש בעקומט מיטלען צום לעבען גרינג, גרייט פון די נאטור, דאן איז ער ניט נעצוואונגען צו ארבייטען און די פּראָדוקציע ענטוויקעלט זיך ניט. אין די הייסע לענדער פון אפריקא וואקסט א מין צוקער־פלאנצונג, וואָס איין בוימעל איהר קען ערנעהרען א פאמיליע אויף א גאנצען טאג. אום צו פערפלאנצען אזוינע 400 בוימלעך דארף מען נור האָבען אייניגע טאג ארבייט. עס פערשטעהט זיך, אז וויבאלד דער מענש איז פערזארגט מיט זיין חיונה אויף א יאָהר צייט און די נויט טרייבט איהם ניט צו ארבייטען, איז אונמעגליך, אז די פּראָדוקציע זאל דאָרטען וואקסען.

וועז די נאטור איז צו אָרעם ענטוויקעלט זיך אויך זעהר שלעכט די פּראָדוקציע. די גאנצע צייט געהט בייס מענשען צווישן אום צו בעקומען די נויטווענדיגסטע לעבענסמיטלען און עס בלייבט ניט קיין צייט און קיין כח צו טראכטען, ווי אויסצובעסערען די פּראָדוקציע.

דאָס אויפבויען א וואריעטע דירה און דאָס אויפנעהען וואַ־

מיר וועלען דאָ ברענגען אייניגע ביישפיעלען:

וועו מענשען האָקען אויס די וועלדער, וועלט דער קלימאַט אלץ טרוקענער, די ווינטערדיגע קעלטען און די זומערדיגע היצען וועלען שטאַרקער; טריקענט מען אויס די בלאָטעס, זומפען — פערבעסערט זיך דער באָדען, ער וועלט פרוכטבאַרער; אויך דער קלימאַט פערבעסערט זיך. דער מענש קען דורך קינסטליכע מיטלען, דורך מיסטיגונג, דורך דרענאַזש, מאַכען פון א וועניגער פרוכטבאַרע לאַנד א מעהר פרוכטבאַרע.

דורך דעם, וואָס מענשען מאַכען טיפער די טייכען און פערייניגען זיי דורך קאַנאַלען, פערבעסערען זיך די וואַסער־וועגען דער פערקעהר ענטוויקעלט זיך. א דאַנק די אייזענבאַהנען האָבען זיך אָנגעפאַנגען צו בעגעגנען מענשען פון אַזוינע ערטער, צווישען וועלכע דער פערקעהר איז פריהער נעווען אונמענליך אין־בער דעם גרויסען מהלך, וואָס איז צווישען זיי נעווען. מענשען שנייַדען דורך גאַנץ גרויסע בערג, זיי בויען טונעלען. דער קאַנאַל זועט האָט פעראייניגט צוויי אָבגעטיילטע אָקעאַנען — דעם אינדישען און דעם אטלאַנטישען און אויף אייניגע טויזענד מייל האָט דאָס דערנעהנטערט צו אייראָפּא צפון און מזרח אזיען. אלעמען איז איצט קלאָהר די גוואַלדיג־גרויסע אויסזיכטען פאר דער אלוועלט־ליכער פראָדוקציע, וואָס דער פאַנאַמא קאַנאַל האָט איצט נעגעבען, און דאָס איז דער בעסטער בעווייז, אז דער מענש קען אין פיעלע פּרטים ענדערן די נאַטור־בעדינגונגען און ממילא אויך די פראָדוקציע.

ביגע. זיי ענדערען זיך, זיי בייטען זיך אָן מיט זיי בייט זיך געוואָהנלעך זייער ווירקונג אויף דער פּראָדוקציע.

די פּערזענדערוננגען אין דער אויסערליכער נאַטור קען מען פּונאַנדערטיילען, ערשטענס, אויף זעלבסטשטענדיגע פּערזענדערוננגען, אזעלכע, וועלכע קומען פּאָר דורך די קרעפטען פּון דער אויסערליכער נאַטור גופא; אָן, צווייטענס, אויף פּערזענדערוננגען, וועלכע קומען פּאָר א דאנק דער אַרבייט פּון מענשען.

צוליעב דער שטענדיגער, אונאויפהערליכער בעוועגונג פּון די פּערשיידענע פּליסיגע מעטאַלען, וועלכע געפינען זיך אין אונזער ערד, קומען פּאָר פּערזענדערוננגען אין דער ערד־שאָלעכץ. אַנדערע ערטער פּון דער ערד־שאָלעכץ הייבען זיך אויף אָן אַנדערע וויי־דער לאָזען זיך אראָב נידעריגער. עס בילדען זיך נייע בערג, נייע אינזלען אָן צוליעב דעם פּערזענדערן זיך ממילא אויך די ימים.

פּון דער נעאָלאָגיע איז בעוואוסט, אז אמאָל, פּיעל טויזענדער יאָהר צוריק, איז דער קלימאַט אין אייראָפּע נעווען א סך קעלטער, ווי איצטער, אן ערך אזעלכער, ווי דער קלימאַט איצט אין סיביר. פּון די פּערשיידענע נאַכבליבענישען, פּון די בייזער, שטיינערנע געוועהר, וואָס מען געפינט איצט אין דער ערד, זעהט מען, אז דעמאָלט האָבען דאָרטען אויך נעוואוינט מענשען. די בייזע נאַטור פּון יענער צייט איז נעווען נעווען א גרויסע שטערונג פּאר דער פּראָדוקציע.

אזוינע זעלבסטשטענדיגע פּערזענדערוננגען קומען אָבער פּאָר זעהר לאַנגזאַם. פּאר דער פּראָדוקציע פּון דער צייט, מיט וועלכע פּאָליטישע עקאָנאָמיע בעשעפטיגט זיך, האָבען אזעלכע לאַנגזאַמע פּערזענדערוננגען קיין שום בעדייטונג ניט. א יוצא מן הכלל זענען די פּערזענדערוננגען, וועלכע ענטשטעהען פּלוצלונג, דורך א פּערפּליצונג, דורך אן ערד־ציטערניש, דורך א וואולקאַן א. אז. וו. אזעלכע קאטאסטראָפען האָבען אַלע מאָל זעהר א שלעכטע ווירקונג אויף דער פּראָדוקציע.

פּיעל שנעלער קומען פּאָר די פּערזענדערוננגען א דאנק דער אַרבייט פּון מענשען.

אָט די ענדערוננגען האָבען ניט אַלע מאָל דיזעלבינע ווירקונג. אַנדערע מאָל פּערבעסערען זיי די פּראָדוקציע און אַנדערע מאָל, פּערקעהרט, מאַכען זיי נאָך ערגער די נאַטירליכע בעדינגונגען אין ממילא אויך די פּראָדוקציע.

דערנאָך פערבערענען, אז קיינער זאָל פון זיי קיין הנאה ניט האָבען, מעג ער זיך דערבּי מוטשען ביז שוויים, קיין ארבייט אין ווירט־שאפטליכען זינן וועט דאָס ניט זיין.

ווירטשאפטליכע אָדער, בעסער גע־זאָגט, פּראָדוקטיווע ארבייט היסט אזא ארבייט, וואָס האָט דעם צוועק צו בעפרידיגען א מענשליכע בע־דערפענישׂ, אָדער וואָס בעשאפט פּראָ־דוקטען, וועלכע קענען בעפרידיגען א מענשליכע בעדערפענישען.

וועז די ארבייט ווערט געטהאָן פּאר אינדיווידוע־ל ע פּערזענליכע בעדערפענישען, פּאר אזוינע צוועקען, וועלכע קענען בריינגען נוטצען בלויז דעם יעניגען, וועלכער טהוט די ארבייט אוז ניט קיין אַנדערן, דאז האָט די פּאָליטישע עקאָנאָמיע מיט דעם ניט צו טהאָן. עסען, טרינקען, צ. ב., זיינען נוצליך, אוז ממילא איז די ארבייט, וואָס ווערט פערוועגדעט בשעת'ן עסען אויך נוציג, אָבער דאָס איז אינדיווידועל־נוצליכע ארבייט, ווייל די ארבייט פון עסען בריינגט נוצען בלויז דעם אינדיווידואום, וועלכער טהוט די ארבייט. פּאר אז אַנדערן קען דיזע ארבייט נאָרניט אויפטהאָן. פּאָליטישע עקאָנאָמיע, אלס אגעזעל־שאפטליכע ווייסענשאפט, האָט בלויז צו טהאָן מיט געזעלשאפטליך־נוצליכע ארבייט, ד. ה. מיט אזא ארבייט, וועלכע קען בעפרידיגען א בעדערפענישׂ, ניט נור פון דעם, וועלכער טהוט די ארבייט, נור פון יעדען איינציגען מיטגליעד פון דער געזעלשאפט. די ארבייט פון עסען אוז טרינקען ווערט דעריבער פון שטאנד־פונקט פון פּאָליטישער עקאָנאָמיע ניט בעטראכט פּאר אז ארבייט, וואָס בעפרידיגט א געזעלשאפטליכע בעדערפענישׂ. דאָס נעהעז שטיוועל — הגם די שטיוועל ווערט דערנאָך בענוצט פון דעם שוס־טער, וועלכער האָט זיי געמאכט — איז יא א געזעלשאפטליך־נוצליכע ארבייט, ווייל די ארבייט פון נעהען שטיוועל קען אויך בעפרידיגען א בעדערפענישׂ פון אז אנדער מענשען.

וועז צוויי לענדער האָבען דיזעלביגע נאטור בעריינגונגען אוז האָבען אויך די זעלביגע געצייג, וועט די פּראָדוקציע זיין ערפאָלג־רייכער דאָרטען, וואו עס ווערט פּארטהאָן מעהר ארבייט. *)

*) אומעטום, וואו מיר געברויכען אוז דעם דאָזיגען ווערק דאָס וואָרט „ארבייט" מיינען מיר געזעלשאפטליך־נוצליכע ארבייט.

דריטע לעקציע.

ב) ארבייט

בעגריף וועגן ארבייט; פּראָדוקטיוועס און ניט־פּראָדוקטיוועס ארבייט; אינדיווידועלע און געזעלשאַפטליך־נוצליכע ארבייט; איינפּאַכע און קוואַליפֿיצירטע ארבייט; די קוואַנטיטעט און די קוואַליטעט (כמות און איכות) פון דער געזעלשאַפטליכער ארבייט; געצוואונגענע און פֿרייע ארבייט; § סך הכל.

נאָך דעם ווי מיר האָבן שוין § בעגריף וועגן דעם איינפלוס און דער ווירקונג פון דער נאטור, נעהען מיר איצט איבער צו דער צווייטער בעדינגונג, פון וועלכער די פּראָדוקציע איז אבהענגיג — צו ארבייט.

די נאטור נרייט פּאר אונז אָן דאָם מאטעריאל און ניט אונז אויף די בעקוועמליכקייטן, כדי מיר זאָלן קענען מאכן § לעבן. זי ניט אונז ליכט, נאהרונג, וואסער צו טרינקען, שטאָף פּאר קלייִדער, האָלץ און ליים פּאר דירות א. אז. ו. מיר קענען אָבער ניט קומען אויף אלעם פערטיגען און נעהמען פון דער נאטור אלץ, וואָס אונז איז נויטיג. אום מיר זאָלן קענען בעפרידיגען אונזערע בעדירפנישען מיט די מתנות פון דער נאטור, מוז מען פריהער ארבייטען. בלויז פון ליכט און ליכט קענען מיר געניסען אָהן ארבייט. פּאר די איבעריגע טובות, וואָס די נאטור טהוט מיט אונז, מוזען מיר צאָהלען § צינז אין דער פּאָרם פון ארבייט. אפילו וואסער בעקומען מיר זעלטען אומזיסט. נאָר דורך דער ארבייט ווערט דאָס מאטעריאל פון דער נאטור פערוואַנדעלט אין פּראָדוקטען. ניט אלע זאכען, וועלכע בעפרידיגען אונזערע בעדערפנישען, זיינען פּראָדוקטען. לופט און ליכט, למשל, זיינען בלויז מתנות, טובות פון דער נאטור. רייכדען מיר אָבער פון פּראָדוקטען, טא דארף מען שטענדיג פערשטעהן, אז מיר האָבען דאָ אין זיינען אזוינע זאכען, וועלכע ענטהאלטען אין זיך מענשליכע ארבייט. אָהן ארבייט קאן ניט זיין קיין פּראָדוקציע, פונקט ווי זי קען ניט זיין אָהן דער נאטור.

ארבייט היסט אויסגעבען כח, ענערגיע. ניט יעדעס אויסגעבען פון ענערגיע האט אָבער א ווירקשאפטליכע בעדייטונג. וועג אייגער וועט, למשל, גיסען וואסער אין א זיפ, אדער וועג ער וועט אויסהאקען בוימער אין וואלד און זיי

וועלכע מוסקולען, מארף און נערוועז עס ווערען געברויכט צו דער ארבייט — וועגען דעם רעדט מען ניט.

אלס מאָס דיענט די ארבייט פון א געווּהנלעכען אונגעלערנטען ארבייטער. זיין ארבייט איז די איינפאכסטע, און דעריבער דינט זי אלס מאָס. מיר נעהמען א דורכשניטלעכען אונגעלערנטען ארבייטער פון מיטעלען נעזונד, מיט מיטעלע נעשיקלעכקייט, דער סכום ארבייטס קראפט, וואָס ער פערוועגדעט א טאָג, למשל, דיענט אלס איינהייט. די יעניגע ארבייט, צו וועלכע מען דארף זיך פריהער לערנען, איז שוין קוואליפיצירטע ארבייט, זי איז שוין פון א העכערער אייגענשאפט, און הגם דער קוואליפיצירטער ארבייטער ארבייט די זעלבע שטונדען, ווי דער פראָסטער ניט־גע־לערנטער ארבייטער, ווערט אָבער זיין ארבייט בעטראכט פאר א גרע סערע סומע ענערגיע, ווי ביים אונגעלערנטען. אום צו קענען טהאָן די קוואליפיצירטע מלאכה מוז מען דאָך פריהער פערוועגדען צייט זי צו ערלערנען. א שוסטער דארף זיך לערנען, לאָמיר אָננעהמען, 2 יאָהר אום צו קענען די מלאָכה; א זייגער־מאכער — פינף יאָהר; א דאָקטאָר — 10 יאָהר. און דעריבער דארף צו דער מאָס ארבייט, וואָס זיי פערוועגדען, וועז זיי זיינען שוין אויסגעלערנט, אויף צו־נערעכענט ווערען די ענערגיע, וואָס זיי האָבען פערוועגדעט פאר דער צייט, וועז זיי האָבען געלערנט די ארבייט.

10 שעה ארבייט פון א געווּהנלעכען ארבייטער וועט דעריבער זיין גלייך, לאָמיר זאָגען, צו 8 שעה ארבייט פון א שוסטער; צו 6 שעה פון א זייגער־מאכער, צו 1 שעה פון א דאָקטאָר, א. אז. וו., א. אז. וו.

דער סכום ארבייט אין א געוויסע לאנד וועגד'ט זיך

1) פון דער גרויס פון דער בעפעלקערונג, פון דער אב־סאָלוטער צאָהל מענשען, וואָס זיינען פארהאן.

וואָס מעהר מענשען עס איז פארהאן אין א לאנד, אלס מעהר ארבייטס־קראפט איז דאָס לאנד עלול צו צושטעלען. מענשען זיינען פאר דעם לאנד וויכטיג, פונקט ווי גוטע נאטור־בעדינגונגען. וועז די פערשייניגטע שטאָטען וואָלט מיט הונדערט יאָהר צוריק פערמאכט איהרע גרענעצען און ניט אריינגעלאָזען אימיגראנטען, וואָלט זי געווים ניט געקענט ענטוויקלען אזא רייכקייט, אזוי פיעל האָב און גוטס, ווי איצט. דער צופלוס פון מענשען פאר א לאנד, וואָס האָט גענוג נאטירליכע רייכטימער, איז א גליק. וואָס מעהר מענשען, אלץ מעהר ארבייטס קראפט און אלץ בעסער די פראָ־

די פראגע איז אָבער: ווי געפינט מען א מאָס אויסצומעסטען דעם סכום ארבייט, וואָס ווערט פערטהאַן? מיר האָבען דאָך פערשיערענע סאָרטען ארבייט. די אייגענשאפט פון שוסטער'ס ארבייט איז דאָך ניט גלייך צו דער אייגענשאפט פון שניידערס ארבייט, און זייערע ביידענס ארבייט זיינען פערשידען פון דער ארבייט, וואָס דער שמיעד טהוט. דער שוסטער ארבייט ניט מיט די זעלבינע מוסקולען, מיט די זעלבינע נערוון, ווי דער שניידער; און דער שמיעד ווידער געברויכט אנדערע מוסקולען צו דער ארבייט, ווי די ערשטע ביידע. מיר האָבען פראָסטע, געוועהנליכע ארבייט פון א געוועהנליכען שכיר־יום, פון א פראָסטען טאג־לוינער, מיר האָבען אויך די נאָנץ קאָמפּליצירטע ארבייט פון א גרויסען מעכאניקער, פון א געלעהרטען, פון א קינסטלער. ווי קען אָננעוועגדעט ווערען — וועט מען פרעגען — איינע און די־זעלבע מאָס צו פערשיידענע זאָרטען, צו פערשיידענע אייגענשאפטען און וואָס, וועלכע ארבייט, דיענט פאר אן איינהייט אום צו מעסטען די גאנצע סומע געזעלשאפטליך־נוצליכע ארבייט, וואָס ס'ווערט פערוועגדעט?

דער תירוץ איז, אז מיר אינטערעסירען זיך ניט מיט דעם שטייגער, ווי יעדער ארבייטער לאָזט אוים זיין כח, זיין ענערגיע, נאָר מיט דעם סך הכל כח, וואָס ווערט בכלל אויסגענעבען פאר נוצליכע צוועקען. מיר מעסטען אוים די ענערגיע, די ארבייטס־קראפט, וואָס ווערט פערטהאַן און מיר קימערען זיך ניט מיט דעם, וועלכע מוסקולען, וועלכע נערוון עס זיינען געברויכט געוואָרען ביי דער ארבייט. פאר דעם עקאָנאָמיסט איז די ענערגיע פון איין ארגאן גלייך צו דער ענערגיע פון צווייטען ארגאן; פאר איהם זיינען אלע טיילען פון קערפער גלייך. די ענערגיע, וואָס דער שוסטער פערוועגדעט ביים נעהען א פאָר שטיוועל, איז פאר'ן עקאָנאָמיסט גלייך צו דער ענערגיע וואָס א געלעהרטער לאָזט אוים צו שרייבען זיין ווערק. אין געוועהנליכען לעבען איז אויך אזוי. מען זאָגט: חיים דער שניידער האָרעווט מעהר פון ברוך דעם שמיעד, אז דער אָדער יענער דאָקטאָר ארבייט מעהר, ווי דער אָדער יענער אינזשינער; מען בטראכט דאָ אלזאָ ניט די איכות פון דער ארבייט, נאָר די כמות. מען בעטראכט די ארבייט, ווי א פערשוועגדונג פון מאָרך, נערוון, מוסקולען, בלוט א. אז. וו. וי דיזע פערשוועגדונג קומט פאָר,

פרויען זיינען בטבע שוואכער, נעהמען זיי בכלל א קלענערען אנטייל אין דער פּראָדוקציע ווי די מענער און געווענליך קומט אויס אויפֿן גורל פון די מענער אויסצוהאלטען די פרויען. אין די אייראָפּעאישע לענדער זיינען אויף יעדע טויזענד מענער פּראָן 1024 פרויען; אין אזיען — 958; אין אויסטראליען — 852; אין אפריקא — 968; אין אמעריקא — 973.

מיט דער ענטוויקלונג פון דער טעכניק און ארבייטס צוטיילונג ווערט אויך די פרוי אין איהר ארבייט אלץ מעהר אויסגענליכען צום מאן. מאנכע אינדוסטריען בעשטעהען דערהויפט פון פרויען ארבייטער, ווי צ. ב. די בלוזען־אינדוסטרי (לויידים ווייסט מייקערס). די פערטיילונג פון די געשלעכטער הערט אויף צו שפּיעלען א גרויסע ראָליע אין דער פּראָדוקציע פון לאנד.

א פיעל גרעסערע בעדייטונג ווי די פערטיילונג פון נעשלעכטער איז

ב) דער עלטער פון די מענשען אין דער געזעלשאפט. קלייניע קינדער און אלטע לייט זיינען ניט קיין ארבייטער און האָבען פאר דער ווירטשאפט קיין בעדייטונג ניט. קינדער ביז'ן עלטער פון 15 יאָהר זיינען ניט פעהיג צו דער ארבייט. דאָס זעלבע זיינען שוין אלטע לייט פון איבער 70 יאָהר אויסגענוצט, אויסגעארבייט און טויגען ניט פאר דער פּראָדוקציאָן. דאָס, וואָס אין פיעלע לענדער, עקזיסטירט נאָך קינדער־ארבייט און וואָס אלטע לייט זיינען געצוואונגען צו ארבייטען אום זיך צו דערהאלטען, איז קיין בעווייז ניט, אז עס דארף זיין אזוי. די קינדער ארבייט און די ארבייט פון אלטע לייט איז א ניט־נאָר־מאלע ערשיינונג און דארף בעזייטיגט ווערען. קינדער ארבייט איז אן אונגליק פאר דער געזעלשאפט. צוליעב דעם, וואָס מען פאנגט אן צו ארבייטען צו יונג, ווערט דער אָרגאניזם אויסגענוטשעט און ער קען זיך ניט ענטוויקלען. די יעניגע, וועלכע האָבען געארבייט קינדווייז, ווערען שפּעטער אין די מיטעל־יאָהרען צו גיך אלט און אונפעהיג צו דער ארבייט. פאר דער פּראָדוקציע איז פיעל בעסער, עס זאל זיין פערבאָטען קינדער ארבייט. אין פיעלע לענדער איז דער פערבאָט שוין אייננעפיהרט. אין די אנדערע לענדער וועלען אויך פריהער אָדער שפּעטער מוזען דורכגעפיהרט ווערען נעזעצען קעגען קינדער ארבייט.

אין'ם עלטער צווישען 15 און 20 יאָהר איז די ארבייטס־

דוקציע. וועניג מענשען אין א לאנד איז א סימן דלות. פראנק־רייך איז מיט רעכט זעהר שטארק בעזארגט צוליעב דעם, וואס איהר בעפעלקערונג בלייבט אומגעפעהר שטעהן אויף איין אדרט און פערגרעסערט זיך ניט. עס איז קיין צווייפעל ניט, אז אייניע פון די אורזאכען, פאר וואס דייטשלאנד איז עקאנאמיש שטארקער פאר פראנקרייך, איז וואס די בעפעלקערונג פון דייטשלאנד וואקסט שנעלער, ווי די בעפעלקערונג פון פראנקרייך.

אין דער נעשיכטע געפינען מיר ניט וועניג שטאטען, וועלכע האבען געוזוכט אלערליי מיטלען, אום צו פערגרעסערען די בעפעלקערונג. אין קאלבער'ס צייטען (אין דער צווייטער העלפט פון 17טען יאהרהונדערט) איז אין פראנקרייך נעווען ארויסגענעבען א נעזעץ, וועלכער האט בעפרייט פון אבצאהלונגען אויף 5 יאהר אלע די, וועלכע האבען חתונה געהאט ביז 21 יאהר. די יעניגע, וועלכע האבען געהאט 10 קינדער, זיינען בעפרייט נעווארען אויף שטענדיג פון אבצאהלונגען.

די אבסאלוטע צאהל מענשען אין א לאנד גיט אבער נאך ניט קיין קלאהרע פארשטעלונג פון דער ארבייטסקראפט, וויל די מאס ארבייט איז אבהענגיג ניט פון סתם מענשען, נור פון די א ר־ב י י ט ע נ ד ע מענשען. מענער ארבייטען מעהר, ווי פרויען, קינדער, און אלטע לייט, זיינען שלעכטע ארבייטער, אדער נאר קיין ארבייטער ניט. און דעריבער דארף מען נעהמען אין אנבעטראכט ניט נור די כמות, ניט נור די גרויס פון דער בעפעלקערונג, נאר אויך די איכות, דעם סארט מענשען, פון וועלכע די בעפעלקערונג איז צוזאמענגעשטעלט. די מאס ארבייט וועגדעט זיך אויך

2) פון דער קוואליטעט פון דער בעפעלקערונג, פון דעם סארט מענשען, פון וועלכע די בעפעלקערונג איז צוזאמענגעזעצט. דערביי דארף מען נעהמען אין אכט

א) **ד י פ ע ר ט י י ל ו נ ג א ו י ף נ ע ש ל ע כ־ט ע ר.** א געלעהרטער האט אויסגערעכענט, אז דער כח פון א פרוי איז גלייך צו פינף נייגטעל פון א מאנ'ס כח. דאס הייסט, אז יעדער מאנסביל האט אונגעפעהר צוויי מאל אזוי פיעל כח, ווי א פרויענצימער. עס איז דעריבער פערשטענדליך, אז אום צו האבען א ידיעה פון דער ארבייטס־קראפט, וואס נעפינט זיך אין א געזעלשאפט, דארף מען וויסען די צאהל פרויען אין פראפציע צו דער צאהל מאנספערזוינען. אויסער דעם, וואס

דער קלאסען־שטאאט גיט פריווילעגיעס איין קלאס אויפ'ן חשבון פון צווייטען קלאס.

די מאַס ארבייט היינגט אויך אַפ

ה) פון דער ארבייטסלאָזינקייט, סלעק און קריזיסען. מענשען קענען זיין געזונד, פריש, ענערגיש און דאָך קענען זיי ניט ארבייטן און פראָדוצירען רייכקייט. די אורזאך דערפון ליגט ניט אין די ארבייטער אליין, נור אין די געזעלשאפטליכע בעדינגונגען, אין דער ארגאניזאציאָן פון דער ווירטשאפט. אין דער היינטיגער געזעלשאפט איז ארבייטלאָזינקייט א געווענליכע ערשיינונג. אין יעדער אינדוסטריע איז א געוויסע צייט פון יאָהר סלעק. די קריזיסען ווידער זיינען שוין אויך פון די איינגעפרעסענע קראנקהייטען אין אונזער פאָלקס אָרגאניזם.

אין די צייטען פון סלעק און קריזיסען געהט אין ניוועץ א גוואלדיגע קוואנטיטעט ארבייטס קראפט. די געזעלשאפט פערלירט זעהר א פולע צולויעב דער ארבייטסלאָזינקייט. די ארבייטסלאָזע, וועלכע זיי וואָלטען געפונען ארבייט, וואָלטען נעקענט שאפען זעהר פיעל רייכקייט פאר דער בעפעלקערונג. מיר מאכען דאָ ניט א חקירה ודרישה וועגען די אורזאכען, וועלכע בעשאפען די ארבייטסלאָזינקייט. דאָס וועלען מיר טהאָן שפעטער. דאָ ווילען מיר בלויז פעסטשטעלען דעם פאקט, אז ארבייטסלאָזינקייט פערקלענערט זעהר פיעל די קוואנטיטעט געזעלשאפטליך־נוצליכע ארבייט. אנשטאט דעם, וואָס מען וואָלט קענען ארבייטן 52 וואָכען א יאָהר, ארבייט מען איצט דורכשניטליך ניט מעהר ווי 35, 30, 25 וואָכען איאָהר. די ארבייטסלאָזינקייט ווירקט אויף דער ווירקשאפט פונקט אזוי ווי א קראנקהייט, וואָס בעפאלט דעם ארבייטער 20—15 וואָכען יעדען יאָהר.

ביז איצט האָבען מיר גערעדט פון דער מאַס ארבייט, וואָס ווערט אויסגענעבען אין א געזעלשאפט. מיר האָבען ערקלעהרט די בעדינגונגען, פון וועלכע די מאַס ארבייט איז אבהענגיג. מיר האָבען געזעהען, אז די קוואנטיטעט בכלל וענדעט זיך 1) פון דער צאָהל פראָדוקטיווע ארבייטער און 2) פון דער ארבייטס־צייט, ווי פיעל יעדער פראָדוקטיוואר ארבייטער פערברענגט פאר פראָדוקטיווע, געזעלשאפטליך־נוצליכע ארבייט. דערמיט איז נאָך אָבער די זאך ניט געענדיגט. צוויי ארבייטער קענען ארבייטען דיזעלבע צייט און דאָך קען איין ארבייטער פערוועגרען מעהר אין דער צווייטער

קראפט נור ענטוויקעלט אויף א העלפט. דאָס זעלבע איז אין׳ם עלטער פון 60 ביז 70 יאָהר.

די בעסטע ארבייטס־צייט איז פאר׳ן מענשען ביי נאָרמאלע בעדינגונגען אין׳ם עלטער פון 20 ביז 60 יאָהר. און ווען מיר ווילען וויסען וואָס פאר א נאצייט נעפינט זיך איין אין די בעסטע בעדינגונגען בנוגע דער ווירטשאפט, טא דארף מען הויפּטזעכליך נעהמען אין אַנבעטראכט די צאָהל מענשען אין׳ם עלטער פון 20 אין 60 יאָהר. די אַנדערע מענשען ניבען וועניג אָדער נאָר ניט צו צו דער פּראָדוקטיווער קראפט פון דער נעזעלשאפט. פּערהערט, זיי לעבען אויפ׳ן חשבון פון די פּראָדוצירענדענדע מענשען.

די מאָס נעזעלשאפטליכע ארבייט איז אויך אבהענגיג

נ) פון דעם נעזונדהייטס־צושטאנד פון דער בעפעלקערונג, פון דער צאָהל קראנקע, וואָס זיינען אונפעהיג צו דער ארבייט. ביי צוויי לענדער מיט א גלייכער בעפעלקערונג און מיט דער גלייכער צאָהל פרויען, קינדער און אלטע לייט, וועט די מאָס ארבייט זיין גרעסער דאָרטען, וואו די צאָהל קראנקע איז קלענער.

די קראנקהייטען אין א לאנד זיינען שטארק פערבונדען מיט דעם וואוילשטאנד און דעם קולטור־צושטאנד. דאָרטען, וואו די בעפעלקערונג איז אַרעם, ערנעהרט זיך שלעכט, לעבט ביי שלעכטע סאניטארע און היגיענישע בעדינגונגען, זיינען קראנקהייטען מעהר ענטוויקעלט. די נידריגע מדרגה פון קולטור, די אונווויסענהייט איז אויך מייסטענס א רעזולטאט פון די שלעכטע בעדינגונגען, אין וועלכע א פאָלק נעפינט זיך. וועו די בעפעלקערונג איז ניט אַרעם, איז זי מעהר ציוויליזירט, בענוצט זי זיך מעהר מיט דעם ראט פון דאָקטוירים און האָט אין זיך וועניגער קראנקע.

דאָס נעזאָגטע פאסט זיך אויך בנוגע דער שטערבליכקייט פון א נעווייסען לאנד.

ווייטער דארף מען זיך רעכענען מיט דער

ד) צאָהל מענשען, וועלכע ארבייטען סתם ניט, ניט וויל זיי קענען ניט, נאָר וויל זיי ווילען ניט, אָדער וויל זיי דארפען ניט ארבייטען. אזוינע מענשען זיינען פּראָן ניט וועניג אין אונזערע צייטען. אויסער דעם וואָס זיי שטעקען אליין ניט אריין א פּינגער אין קאָלטע וואסער, פיהרען זיי א פּראָזיטישען לעבען און גענישען פון פרעמדער פּראָצע. ניט וועניג איז דאָס צו פערדאנקען דעם צושטאנד, וואָס די נעזעלשאפט איז פונאנדערגעטיילט אויף קלאסען.

גונגען פאר דער אינטענסיווקייט פון דער ארבייט זיינען פערבונ־דען מיט דער פאַרם פון דער פראַדוקציע, וואָס הערשט אין דער נעזעלשאפט. אין א מאשינען־פראַדוקציע איז דער ארבייטער אונטערדריקט צו דער מאשין, ער איז נעצוואונגען איהר נאָכצו־האלטען, ער קען ניט לאָזען נעהן די מאשין אליין און דעריבער קען מען אלס כלל בעהויפטען, אז מאשינען פערגרעסערען די אינ־טענסיווקייט פון דער ארבייט.

די אינטענסיווקייט האָט אויך זעהר פיעל צו טהאָן מיט דעם, ווי די נעזעלשאפט בעציהט זיך צום ארבייטער, מיט די נעזעצען, וועלכע הערשען אין אָט דער הינזיכט.

נעצוואונגענע ארבייט, די ארבייט פון מורא וועגען, וועז מען ארבייט, וויל מען האָט מורא פאר'ן שטעקען, איז זעהר א שלעכ־טע אונפרוכטבארע ארבייט. דער ארבייטער וויל דאָן ניט אר־בייטען מיט חשק, מיט זיין גאַנצער ענערגיע, אויף וועלכע ער איז פעהיג. אזא ארבייט איז נעווען ביי די שקלאפען אין די אלטע צייטען, אויך די ארבייט פון די פויערים ניט לאַנג צוריק אין רוסלאַנד, איידער זיי זיינען פרייי נעווארען. עס איז פעסט־נעשטעלט, אז דורכשניטליך ניט דער שקלאף ארוים פון זיך וועג־ניגער ווי א העלפט פון דער ענערגיע, וויפיעל ער וואָלט נעקענט ארוים־נעבען אָהן א שום היזק פאר זיין נעזונד. עס איז שווין לאַנג בעקאַנט, אז די שקלאפען־העררען פלעגען די נעאייגטע אר־בייט אָבגעבען פרייע ארבייטער און פלעגען עס ניט אָנטרויען צו זייערע שקלאפען.

לויט דער מיטטיילונג פון'ם ענגלישען קאַנסול אין פערנאם־בוקא האָט די ארבייט פון שקלאפען אויף א נעווייסע צוקער פאַרם נעקאָסט 4 מאָל טייערער ווי די ארבייט פון פרייע מענשען. ביי שקלאפען האָט נעקאָסט 4,521 פונט שטערלינג, ביי פרייער אר־בייט האָט די זעלבע פראַדוקציאָן נעקאָסט 1,080 פונט שטערלינג.

דערמיט ערקלעהרט זיך טיילוויז אויך דאָס, וואָס די אינ־דוסטריעלע שטאַטען פון נאָרד אמעריקא זיינען נעשטאַנען פאר־דער אָבשאפונג פון שקלאפעריי. די ענטוויקעלטע אינדוסטריע האָט זיך נעוויטיגט אין פ ר י י ע ר, ניט פערשקלאפטער אר־בייט. וואָס גרעבער און ווילדער עס זיינען די פאַרמען פון שקלא־פעריי, אלס נידעריגער איז די אינטענסיווקייט פון דער שקלאפען־ארבייט.

מאַכען מיר בקצור דעם סוף־הכל פון אלעם, וואָס מיר האָבען

קען פערוועגדען ווייניגער ארבייטס ענערגיע. מען זאגט דאן, אז די איכות, די אייגענשאפט פון דעם ערשטען ארבייטער איז אנדערש, ווי די איכות פון צווייטען ארבייטער.

די איכות פון דער ארבייט ווערט בעשטימט דורך ד ע ר א י נ ט ע נ ס י ו ו ק י י ט, דורך אנגעשטרענגקייט פון דער ארבייט. אין א טאג קען אן ארבייטער ארויסגעבען פון זיך מעהר אדער וועניגער ארבייטס־קראפט; דאס ווענדט זיך דערפון. אויף וויפיעל דער ארבייטער שטרענגט זיך אן ביי דער ארבייט, ווי ווייט ער ארבייט אינטענסיוו. עס ארבייטען צ. ב. צוויי קוילען־גרעבער מיט גלייכער נעצייג. איינער נעמט ארויס אין א טאג א טאן קוילען, דער אנדערער — צוויי טאן. דער צווייטער גיט דאך ארויס אין א טאג צוויי מאל אזוי פיעל ארבייטס־ענערגיע, ווי דער ערשטער, די ארבייט פון צווייטען איז דאפעלט־אינטענסיוו, ווי די ארבייט פון ערשטען.

די אינטענסיווקייט היינגט אב פון פיעלע און פערשיעדענע בעדינגונגען. מאנכע בעדינגונגען נעפינען זיך אין דעם ארבייטערס איינענעם ארגאניזם. דאס איז זיין ק ר א פ ט, ג ע ז ו נ ד ק י י ט און נעוואוינהייט צו דער ארבייט.

א צו לאנגער ארבייטס־טאג שוואכט אב דעם ארבייטער, שאדעט זיין געזונד און פערקלענערט ממילא די אינטענסיווקייט פון דער ארבייט. אלע צ. ב. ווייסען, אז אין דער ערשטער העלפט פון ארבייטס־טאג נעהט ארויס מעהר ארבייט ווי פון דער צווייטער העלפט. וואס לענגער דער ארבייטס־טאג ציהט זיך, אלץ וועניגער אינטענסיוו איז די ארבייט. פאר קיין אינדוסטריע לוינט ניט צו האבען א צו־לאנגען ארבייטסטאג, א 12־שעה'דינער ארבייטסטאג ניט ארויס מעהר ארבייט, ווי א 14 שעה'דינער. אן 8־שעה'דינער ארבייטסטאג ביי די איצטינע בעדינגונגען איז פרוכטבארער ווי א צעהן שעה'דינער. קיין אינדוסטריע, וואו עס איז איינגעפיהרט אן 8 שעה'דינער ארבייטס־טאג, קען זיך ניט בעקלאגען אויף קנאפ ארבייט.

די נעוואוינהייט שפיעלט אויך א ראלע ביי דער ארבייט. וואס מעהר אן ארבייטער איז נעוואוינט צו זיין ארבייט, אלץ פרוכטבארער, אינטענסיווער איז זיין ארבייט. די אינטענסיוויטייט פון די ענגלישע ארבייטער ערקלעהרט זיך דערמיט, וואס זיי זיינען פון דורות נעוואוינט צו דער ארבייט. אנדערע בעדינ־

4טע לעקציע.

דאס צוזאמענארבייטען און די ארבייטס-צוטיילונג

דאָס איינפאַכע און קוואַליפיצירטע צוזאַמען אַרבייטען; די נוצען פון חברותא׳דיגער אַרבייט; די אַרבייטס צוטיילונג; די ענטשטעהונג פון אַרבייטס צוטיילונג; געזעלשאַפטליכע און טעכנישע אַרבייטס צוטיילונג; די אַרבייט־צוטיילונג צווישען שטאָדט און דאָרף; די ענטוויקלונג פון דער געזעלשאַפטליכער אַרבייטס צוטיילונג דורך די אויסגעבעסערטע פער־קָאהר־מיטלען; די בעדייטונג פון דער טעכנישער אַרבייט־צוטיילונג. די מיינונג פון גרויסע שריפטשטעלער איבער ׳ר טעכנישער אַרבייט־צוטיילונג.

ווען מיר האָבען אין פאַריגען קאַפיטעל בעטראַכט די קוואַנ־טיטעט ארבייט און איהרע אייגענשאַפטען, האָבען מיר געהאט אין זינען א געזעלשאפט, וואָס בעשטעהט פון אייניצינע אובייטער, וועלכע האָבען קיין שום שייכות ניט צווישען זיך, א געזעלשאפט וואו יעדערער ארבייט בעזונדער, און די ארבייטער זיינען ניט פערבונדען צווישען זיך אין דער צייט פון זייער ארבייט.

מיר וויסען אָבער, אז גלייך פון די ערשטע צייטען האָט שוין דער מענש ניט נעארבייט ביחידות, אז פון אייביג אָן האָט דער מענש ניט נור נעלעבט מיט נאָך מענשען צוזאמען, נאָר האָט אויך נעארבייט בחברותא, צוזאמען מיט אנדערע, קאָאָפעראַטיוו. מיר מוזען זיך דעריבער אָבשטעלען אויף די פערשיידענע פאָרמען פון צוזאמענארבייטען און זייער איינפלוס אויף דער פאָלקס ווירט־שאפט.

אונטער קאָאָפעראַציאָן, אָדער צו־זאמענארבייט פערשטעהען מיר א פעראיינינונג פון פערשיידענע מענ־שען און זייערע קרעפטען פאר נע־וויסע ווירטשאפטליכע צוועקען.

די צוועקען, פאר וואָס מענשען ארבייטען צו־זאמען, וויי אויך דער שטייגער, די ארט און וועג וויי אזוי מען ארבייט צוזאמען, קענען זיין פערשיידען און דעריבער האָ־

דא געזאגט אין אונזער קאפיטעל וועגען ארבייט, זעהען מיר, אז די קוואנטיטעט ארבייט פון א געזעלשאפט איז אבהענגיג

א) פון דער צאהל פ ר א ד ו ק ט י ו ו ע ארבייטער,
ב) פון דער ארבייט־צייט אין טאג און יאהר,
3) פון דער אינטענסיווקייט ביי דער ארבייט.

אזא פאל וויכטיגער, אז צוואנציג ארבייטער זאלען ארבייטען למשל דריי טעג, אידער איין ארבייטער 60 טעג.

פערטענס, זיינען פאראן אזונע פאלען, וועו דאס איינפאכע קאאפעראטיווע צוזאמענארבייטען שפארט איין א סך צייט. דאס איז דארטען, וואו צווישען דעם אנפאנג און דעם ענד פון דער ארבייט איז פארען א נעוויסער מהלך. ביים בויען א מויער שטעהט א שורה מענשען צווישען דעם פלאץ, וואו עס ליגען די ציגעל ביז דעם מויערער. יעדער ציגעל געהט דורך די הענד פון דער נאנצער שורה. דער ערשטער דערלאנגט דעם צווייטען, דער צווייטער — דעם דריטען א. א. וו. ביז דער ציגעל קומט צום לעצטען, וועלכער לייגט עס אוועק אויף זיין בעשטימטען פלאץ. דורך אזא שטייגער איז די ארבייט פיעל ניכער, ווי וועו איין מענש וואלט דארפען אליין שלעפען די ציגעל פון זייער פלאץ און זיי אריינמויערען.

פינפטענס, דאס צוזאמענארבייטען גיט די מעגליכקייט, אז די ערפאהרונגען, וואס איינער מאכט ביי דער ארבייט, זאלען אויך נוצען די אנדערע. וועו מען איז צוזאמען, לערנט איינער פון צווייטען, איינער נעמט איבער די מעטאדען פון צווייטען און אויף אזא אופן ענטוויקעלט זיך דאס וויסען.

זעקסטענס, איז דאס איינפאכע צוזאמענארבייטען אונפערמיידליך דארטען, וועו דער כח פון איין מענשען איז ניט ביכולת צו טהאן די ארבייט. איין מענש, א שטייגער, איז ניט בכח אויפצוהויבען א גרויסען שטיין, אדער ארויסשלעפען א גרויסע נעץ פון וואסער. יא, וועו עס זאלען אפילו ארבייטען דערביי 20 מענשען איינער נאך דעם אנדערען, וועט אויך די ארבייט ניט גיטאן ווערען. דא פאדערט זיך דער כח פון א סך מענשען מיט אמאל און נאר דורך א קאאפעראציע, דורך א פעראייניגונג פון ארבייטער, דורך א צוזאמענארבייטען איז מעגליך אזא סארט ארבייט דורכצופיהרען.

אונטער א קוואליפיצירטע צוזאמענארבייטען פערשטעהען מיר די ארבייט־צוטיילונג, אזוינע סארטען אונטערנעהמונגען, וואו יעדער ארבייטער ארבייט נאר אויס איין זאך פאר דעם פראדוקט אדער א טייל פון דעם פראדוקט און דער פראדוקט גופא ווערט צוזאמענגעשטעלט פון אלעמענס ארבייט צוזאמען. אמבעסטען צו זעהן איז דאס אין א ווארשטאט, וואו מען ארבייט אויס זיי־גערס. איין ארבייטער מאכט די שריפלעך, דער צווייטער מאכט

בען מיר אויך פערשיידענע פאָרמען פון צוזאַמענארבייט, וועלכע קענען בכלל איינגעטיילט ווערען אין צוויי הויפּט־פאָרמען: 1) דאָס איינפאַכע צוזאַמענארבייטען און 2) דאָס קוואַליפיצירטע צוזאַמענ־ארבייטען.

אונטער איינפאַכע צוזאַמענארבייט פערשטעהט מען אזוינע סאָרטען אונטערנעהמונגען, וואו יעדער פון די ארבייטער טהוט אין דערזעלבער צייט דיזעלבע ארבייט, ווי דער צווייטער. די בעדייטונג פון אזא צוזאַמענארבייטען פאר דער פּראָדוקציאָן בע־שטעהט, ערשטענס, אין דעם, וואָס זי מונטערט אויך די אר־בייטער, זי בעשאפט אן ענערגישע ארבייטס־לוסטיגע שטימונג. ווען א סך מענשען ארבייטען צוזאַמען פיהלט זיך יעדערער מוטהי־גער, קרעפטיגער און די ארבייט איז ממילא אינטענסיווער אין פרוכטבארער. נעהמט די ארבייט פון צוואַנציג מענשען, ווען זיי ארבייטען בעזונדער, אין בעזונדערע צימערען און די ארבייט פון דיזעלביגע צוואַנציג מענשען, ווען זיי ארבייטען אין איין צימער, בהברותא, אין קאָמפּאַניע, און איהר וועט זעהן ווי גרויס עס איז דער אונטערשייד און די רעזולטאטען. אין א קאָמפּאַניע איז יעדער אויפגעלייגט און ארבייט גאָר מיט אן אנדער חשק, ווי ווען ער ארבייט אליין.

צווייטענס, געהט ביים צוזאַמענארבייטען אוועק וועניגער הוצאות. איין גרויסער צימער פאר צוואַנציג מענשען איז א סך ביליגער ווי 20 קליינע צימערען פאר יעדען בעזונדער ארבייטער. אויסערדעם קאָסט וועניגער בעלייכטונג, בעהייצונג און אלע אנ־דערע מעבעל. ביים צוזאַמענארבייטען געהט אוועק א סך וועניגער רויה־מאטעריאל. 20 שניידער אין 20 בעזונדערע וואר־שטאטען וועלען פערוועגדען מעהר טוך פאר א געווינסע צאָהל קליידער, ווי 20 שניידערס אין איין צימער, וועלכע ארבייטען אין דער זעלבער צייט. דער יתור, די איבעריגע שטיקלעך וועלכע בלי־בען פון שניידען, געהען אין ניוועז ביי איינצעלנע שניידערס, בעת זיי קענען וועלען פערברויכט דאן, וועו מען ארבייט צוזאַמען.

דריטענס, קען מען דורך איינפאכען צוזאַמענארבייטען ענדי־גען א געווינסע ארבייט אין א קורצער צייט און דאָס איז טיילמאל זעהר וויכטיג. אין שניט צייט, וועו מען מוז די תבואה ארונטער־נעהמען פון פעלד אין איניגע טעג, איז נויטוועניג, אז א סך ארבייטער זאלען ארבייטען צוזאַמען אין איין צייט. עס איז אין

בען ארומנעוואנדערט אין די וועלדער טאָג און נאכט כדי צו פאנ־
גען חיות.

די גרעסטע ענטוויקלונג האָט די ארבייטס־צוטיילונג ערלייכט
אין די לעצטע צייטען נאָכדעם, ווי דער פערקעהר, די וועגען זיינען
אויסגעבעסערט געוואָרען און נאָכדעם, ווי די טעכניק, די איינפיה־
רונג פון דאמפף־און עלעקטרישע מאשינען האָט געמאכט א גאנצע
איבערקעהרעניש אין דעם אינדוסטריעלען לעבען. איצט איז די
ארבייטס־צוטיילונג דער פונדאמענט פון דער גאנצער ווירטשאפט.
מיר וועלען קוים געפינען א צווייג פון אונזער ווירטשאפטליכען
לעבען, וואו עס זאָל ניט זיין איינגעפיהרט אן ארבייט־צוטיילונג.

עס איז פאראן צווייערליי ארבייט־צוטיילונג:

1) די געזעלשאפטליכע ארבייט־צוטיילונג.
2) די טעכנישע ארבייט־צוטיילונג.

די געזעלשאפטליכע ארבייט־צוטיילונג בעשטעהט אין דעם,
וואָס די פערשיידענע זאכען, וועלכע ווערען פראָדוצירט פאר'ן
בעדאַרף, ווערען פראָדוצירט ניט פון איינע און דיזעלבע מענשען,
נור פון פערשיידענע מענשען, יא, זאָגאר, פון פערשיידענע גרופען
מענשען. איין גרופע בעשעפטיגט זיך מיט אקערבוי און פראָדו־
צירט קאָרן, ווייץ, נערסטען פאר דער געזעלשאפט; א צווייטע
גרופע בעשעפטיגט זיך, למשל, מיט נעהען קלייַדער, שטיוועל;
א דריטע גראָבט אויס און בעארבייט די מעטאַלען; א פערטע
פראָדוצירט אן אנדער זאך א. א. וו.

דאָרטען, וואו עס איז ניטא אזא ארבייט־צוטיילונג. מוז יעדע
גרופע מענשען שאפען פאר זיך אלץ, וואָס איהר איז נויטיג. יי
מוז אי בעארבייטען די ערד, אי נעהען קלייַדער, אי מאכען מע־
בעל, אי זיך בויען הייזער א. א. וו. עס פערשטעהט זיך, אז ביי
אזא מין ארבייטען קען מען וועניג וואָס שאפען. דאָ איז דאָ א
סך מלאכות און וועניג ברכות. ביי דער געזעלשאפטליכער אר־
בייט־צוטיילונג בעשעפטיגט זיך יעדע גרופע בלויז מיט א געווי־
סען חלק פון דער פראָדוקציע. די ארבייט איז דאן פרוכטבארער
און נוצליכער.

ווי מיר האָבען דאָ געזעהען איז שוין א געזעלשאפטליכע
ארבייט־צוטיילונג נעווען אין די אלטע צייטען א דאנק די פיזי־
אלאָגישע איינגעשאפטען פון די פרויען, וועלכע האָבען ניט גע־
קענט טהאָן אימער דיזעלבע ארבייט ווי די מענער. שפעטער
האָט זיך די געזעלשאפטליכע ארבייט־צוטיילונג איינפאך ערויס־

די פּרוזשינעס, דער דריטער פּיילט די רעלעף פּאר'ן מעכאניזם, דער פּינפטער מאכט די ווייזערלעף, דער זעקסטער פּאָלירט און דער זיבעטער נעהמט די אלע זאכען צוזאמען און שטעלט צונויף דעם גאנצען מעכאניזם. דער זייגער איז דאָ אלזא דער רעזולטאט פון א צוזאמענארבייטען, וואו יעדערער האָט ניט נעטאָן די זעלבּיגע ארבּיים. דער זייגער איז א צוזאמענגעזעצטער פּראָדוקט. ער איז אויפגעבויט פון א סך בעזונדערע זאכען. יעדע זאך איז נעטהאָן געוואָרען דורך א בעזונדערען מענש.

ביי דעם איינפאכען צוזאמענארבייטען דאַרפען אלע ארבּייטער פערוועלדען די גלייכע מאָס ארבּייטס־ענערגיע אין איין און דערזעלבער צייט. אלע דאַרפען ארבּייטען מיט דיזעלבּיגע מוסקולען, מיט דיזעלבּיגע נערוועז און געוועהנלּיך אויף מיט דערזעלבער אָנשטרענגונג. ביי דער ארבּייטס־צוטיילונג דאַרפען ניט אלע ארבּייטער ארבּייטען מיט דעם זעלבּען כח און מיט דערזעלבער אָנשטרענגונג. אויך ניט אלע זיינען מחויב צו ארבּייטען אין דערזעלבער צייט. יעדערער קען זיך טהאָן זיין ארבּייט בעזונדער. ער קען אָנהויבען פריהער און ענדיגען שפּעטער. ער איז ניט אזוי פערבונדען מיט זיינע איבערינע חברים, וועלכע ארבּייטען מיט איהם צוזאמען. די צושנייַדער (קאָטערס), למשל, דאַרפען ניט דוקא ארבּייטען אזויפיעל און אין דערזעלבער צייט, ווי די שטעפּער (אפּעריירס). די לעצטע ניט ווי די פּעטעלקע־מאכער (באָטאָנהאָל מייקער) א. א. וו., א. א. וו.

אין א געוויסען נראד געפינען מיר די ארבּייטס־צוטיילונג שוין אין די גאנץ אלטע,אור־אלטע צייטען. דאָס ערקלעהרט זיך טאקי דערמיט, וואָס ניט אלע האָבען דעם זעלבּען און דיזעלבּע מעגליכקייט צו טהאָן דיזעלבּע ארבּייט. די פּרויען קענען ניט אימער טהאָן דאָסזעלבּע וואָס די מענער, און די אלטע און די קינדער ניט דאָסזעלבּע, וואָס די יונגע און דערוואַקסענע.

די פּרויען צ. ב. האָבען ניט געקענט שטענדיג ארומוואַנדערען ווי די מענער. אלס מוטערס פון קינדער זיינען זיי געווויסע צייטען פון זייער לעבען (ביים טראָגען און האָבען) גענוען צוגעבונדען צו אירן אָרט. אָט די אומשטענדען זיינען אויך גענוען די אורזאכען, וואָס די פּרויען אין די גאנץ אלטע צייטען האָבען זיך בעשעפטיגט מיט לאָנדווירטשאפט און די מענער מיט יאגד. זייענדיג צוגעבונדען צום אָרט האָבען די פּרויען מעהר געקענט אויפּפּאסען אויף די פּערזעעטע תבואות ווי די מענער, וועלכע האָ־

ביי א געוועלשאפטליכע ארבייט־צוטיילונג שאפט יעדע נרו־פע, יעדער שבט, יעדער דיסטריקט, אדער יעדער שטאט נאנצע, פארטיגע פראָדוקטען און אָט די פארטיגע פראָדוקטען ווערען שפּע־טער צווישען זיך אויסגעטוישט דורך'ן פערקויף און איינקויף. די, וועלכע בעטייליגען זיך אין דער געוועלשאפטליכער ארבייט־צוטיילונג, זיינען פרייע מענשען, אלע זיינען גלייכבערעכטינט צווישען זיך. דער טויש מיט די פּראָדוקטען קומט פאָר אויף פרייע יסודות. קיינער נויט ניט און קיינער צווינגט ניט. אויסער דעם ווערט די געוועלשאפטליכע ארבייט־צוטיילונג ניט רעגולירט דורך א נעווייסען ווילען, דורך א געווייסען ארגאניזאטאָר, נור דורך נעווי־סע נעוועצען פון מארק. וועלכע ארגענטינינען, צום ביישפּיעל, פּראָ־דוצירט תבואה פאר דייטשלאנד, און דייטשלאנד פּראָדוצירט מא־שינעס פאר רוסלאנד, טא איז דאָס ניט דערפאר, ווייל אימיצער ארגאניזירט דאָס, נור דאָס איז דערפאר, ווייל די בעדינגונגען פון'ם אינטערנאציאנאלען, אלוועלטליכען מארק, ווי די ספּעציעלע נאטור־בעדינגונגען, פאָדערען אז אזוי זאָל זיין. ביי דער טעכ־נישער ארבייט־צוטיילונג איז דאָס ניט אזוי, ווי מיר וועלען זעהן ווייטער.

די טעכנישע ארבייט־צוטיילונג בעשטעהט דערין, וואָס די זאכען נופא ווערען פּראָדוצירט פון פ ע ר־ש י י ד ע נ ע מענשען. יעדער איינער ארבייט נור אויס א טייל פון דער זאָך, טהוט נאָר א טייל פון דעם פּראָדוקט. אין איין און דערזעלבער אונטערנעהמונג ארבייטען די ארבייטער אויס בלויז פערשיידענע חלקים פון דער זאָך. דעם ביישפּיעל, וואָס מיר האָבען אויבען נעבראכט פון דער זיינער אינדוסטרי, איז א גוטע אילוסטראציע פאר דער ארבייט־צוטיילונג. די ארבייט־צו־טיילונג נעהט אבער נאָך ווייטער. ביי די זיגערם טהוט לכל הפחות יעדערער א נאנצע ארבייט, ער ארבייט אויס א נאנצען חלק פון דעם פּראָדוקט. אין די איצטיגע נרויס ענטוויקעלטע אינ־דוסטריען ווערט אפילו יעדער חלק אויך אויסנעארבייט פון פער־שיידענע מענשען. די יענינע, וועלכע האָבען בעזוכט די שיף־אינדוסטריען פון מאסאטשוזעטס (אמעריקא), די סטאק־יארדס פון שיקאגא, די אייזען פאבריקען פון פיטסבורג, וועלען ערשט קענען האָבען א בעגריף, ווי ווייט די ארבייט איז צוטיילט צווישען פער־שיידענע מענשען. יעדער איינציגער טהוט א הונדערטעל אין אפשר נאָך א קלענערען חלק פון דעם פּראָדוקט.

געוויזען עקאנאמישער. ווען די גרופע מענשען, וועלכע האט נעלעבט צוזאמען איז געווארקסען, האבען זיך אין דער גרופע אנגענאנגען צו ספעציאליזירען פערשיידענע בעלי מלאכות: שמידען, סטאליארעס, שניידער, שוסטער א. א. וו. שפעטער, ווען פערשיידענע שבטים האבען אנגענאנגען אויסצובייטען זייערע פראדוקטען, איז די נעזעלשאפטליכע ארבייטס־צוטיילונג נאך וויייטער. וועו א נעוויסער שבט האט נעזעהן, אז זיין לאנד איז בעסער פאר פיהצוכט, האט ער זיך ספעציעל אבגענעבען דערמיט און האט מיט אקערבוי זיך ניט בעשעפטיגט. ער האט בעסער שפעטער אויסגעביטען בהמות אויף תבואות. דאסזעלבע האבען נעטהאן די שבטים, ביי וועמען די אויסערליכע סביבה איז נעווען גינסטיגער פאר נעווייסע מלאכות און פאר פארמערייי. די יעניגע שבטים, וועלכע האבען נעוואוינט ביי די טייכען, האבען זיך ספעציעל בעשעפטיגט מיט'ן פיש־פאנג. די איבעריגע נויטיגע פראדוקטען האבען זיי געקראגען פאר די פיש, וואס זיי האבען פערקויפט.

יעדער ארט האט זיך זיינע ספעציעלע בערינגונגען און די בעפעלקערונג האט זיך בעשעפטיגט מיט אזויגע סארטען ארבייט, וועלכע זיינען נעווען אין הסכם מיט די ארטיגע בערינגונגען און שפעטער האט מען די פראדוקטען צוויישען זיך אויסגעביטען. צוויישען שטאדט און דארף איז אימער נעווען א נעזעלשאפטליכע ארבייט־צוטיילונג. די שטאדט האט אין זיך קאנצענטרירט דעם האנדעל און די מלאכה, בעת דאס דארף האט זיך אבגענעבען צו פראדוצירען די נויטווענדיגסטע לעבענס־מיטלען: בראוט, פלייש, מילך און אנדערע עהנליכע פראדוקטען. וואס מעהר דער פערקויפער האט זיך ענטוויקעלט, וואס מעהר מענשען פון פערשיידענע נעגענדען האבען זיך אנגענאנגען צו בעגענענען, אלס מעהר האט זיך יעדער ארט אבגענעבען מיט ספעציעלע חלקים פון דער אלגעמיינער פראדוקציע און אלס מעהר האט זיך ענטוויקעלט די ארבייט־צוטיילונג.

ביי דעם איצטיגען צושטאנד פון די פערקעהר־מיטלען; ביי די איצטיגע ענטוויקעלטע שיפען און אייזענבאהנען קומט פאר אן ארבייט־צוטיילונג ניט נאר צוויישען פערשיידענע ערטער פון איין שטאאט, נאר צוויישען פערשיידענע שטאאטען. איין שטאאט פראדוצירט סחורות פאר אן אנדער שטאאט און יענער שטאאט פאר דעם ערשטען.

לערנען זיך די ארבייט. אין די אבגעשטאנענע לענדער, וואו די ארבייט איז ניט צוטיילט און דער ארבייטער דארף מאכען דעם גאנצען פראָדוקט, מוז מען זיין א גאנצער בעל מלאכה. מען מוז זיך א סך לערנען, און ניט אלע זיינען פעהיג דערצו. אין אמעריקא, וואו די ארבייט איז זעהר צוטיילט, דארף מען זיך ניט פיעל לערנען אום אָנצוקומען אין א פאבריק. אלע ווייסען, אז אום צו ווערען דאָ א שניידער דארף מען ניט זיין אזא גרויסער למדן אין שניידעריי. מען לערנט זיך אוים איין טייל ארבייט, ווי צו שניידרען, פּרעסען, פּעטעלקעס נעהען און מען קען שוין ווערען זאָגאר א מיטגליעד פון דער מאנטעל־מאכער (קלאָק־מאכער) יוניאָן.

6) די טעכנישע ארבייט־צוטיילונג מאכט מעגליך קינדער און פרויען ארבייט. די ארבייט איז אזוי פשוט, אז יעדעס קינד, יעדער אלטער מאן און יעדע פרוי קען געפינען א בעשעפטיגונג פאר זיך. די קינדער־און פרויען־ארבייט איז מאקי א רעזולטאט פון דער ארבייט־צוטיילונג. דאָרטען, וואו עס הערשט מלאכה, איז אונמעגליך אז אזויפיעל קינדער און פרויען זאָלען קענען נעהמען אן אנטייל אין דער פראָדוקציע.

עס איז זעלבסטפערשטענדליך, אז יעדע ארבייט־צוטיילונג האָט אויך אלע מעלות פון דעם איינפאכען צוזאמענארבייטען.

איצט וועט אונז שוין ווערען קלאָרער דער אונטערשייד צווישען דער געזעלשאפטליכער און טעכנישער ארבייט־צוטיילונג.

ביי דער טעכנישער ארבייט־צוטיילונג איז דער ארבייטער ניט פריי, ווי ביי דער געזעלשאפטליכער ארבייט־צוטיילונג. דאָ איז דער ארבייטער מחויב זיך אונטערצואוואַרפען דעם ווילען, דעם פערלאנג פון א מענש, וועמען ער קען קיין דעה ניט זאָגען. דיזער זייטיגער מענש, דער אונטערנעהמער אדער זיינע משרתים, בעשאפט די תקנות און ער, דער ארבייטער, איז מחויב זיי צו פאָלגען. די לאנג פון׳ם ארבייטער, וועלכער פערקויפט די ארבייטס־קראפט, איז ווייט ניט גלייך צו דער לאנג פון׳ם אונטערנעהמער, וועלכער קויפט די ארבייטס קראפט. מיר האָבען דאָ בכן צו טהאָן מיט מענשען, וואו אייגע זיינען שטארקער און די אנדערע שוואכער אין עקאָנאָמישען זין. ביי דער געזעלשאפטליכער ארבייט־צוטיילונג זיינען אלע אנטיילנעהמער עקאָנאָמיש גלייך.

אויסער דעם ווערט די טעכנישע ארבייט־צוטיילונג אָרגאניזירט פון א מענש, פונ׳ם אונטערנעהמער, בעת די געזעלשאפטליכע ארבייט־צוטיילונג ווערט רעגולירט, ווי שוין אויבען געזאָגט, דורך

די בעדייטונג פון דער טעכנישער ארבייט־צוטיילונג בעשטעהט:

1) אין דעם, וואס זי ענטוויקעלט מעהר געשיקטקייט צו א געוויסען סאָרט ארבייט. דער וואס טהוט שטענדיג פערשיידענע סאָרטען ארבייט, קען ניט מאכען אזוי געשווינד און אזוי געשיקט, ווי דער וועלכער טהוט זיין גאנצען לעבען נאָר איין סאָרט ארבייט.

2) ביי דער טעכנישער ארבייט־צוטיילונג נעהט אווען וועניגער צייט אויף דעם איבערגאנג פון איין ארבייט צו דער צוויי־טער. ווען א זייגער מאכער וואָלט מאכען אלע טיילען פון זייגער, וואָלט איהם אווען־קגעהן צייט איידער ער לענגט אווען, א שטייגער, די ארבייט פון די רעדלעך און ביז וואנעט ער נעמט זיך פאר די ווייזערס. עס דויערט צייט דאָס בייטען פון די אינסטרומענטען. ווען די רעדלעך ווערען געמאכט פון איינעם און די ווייזערס פון אנאנדערען ווערט די צייט איינגעשפאָרט.

3) די טעכנישע ארבייט־צוטיילונג גיט די מענליכקייט צו פערפאָלקאָמען און צו ספעציאליזירען די אינסטרומענטען. א שוסטער, ווען ער ארבייט אוים א נאנצען שוך, קען נאָר האָבען איינעם אָדער צוויי האמערס פאר זיין ארבייט. מיט איין האמער טהוט ער פערשיידענע ארבייטען. אין א גרויסע שוך פאבריק זיינען פאראן אפשר 50 האמערס פאר יעדער שוך. פאר יעדער ספעציעלער ארבייט, א ספעציעלער אינסטרומענט. דאָס מאכט, זעלבסטפערשטענדליך, די ארבייט פראָדוקטיווער און פאָלקאָמענער. מארקס ברייננט פאָלגענדען פאקט: אין ד י60־ער יאָהרען פון פאָרינען יאָהרהונדערט האָט מען אין א פאבריק אין בירמינגהעם אויסגעארבייט איבער 500 פערשיידענע האמערס. איצט איז די פערפאָלקאָמונג פון די אינסטרומענטען געגאנגען, זעלבסטפערשטענדליך, נאָך ווייטער.

4) די טעכנישע ארבייט־צוטיילונג מאכט לייכטער די אויסבעסערונג פון די נעציינ. ווען איין מענש ארבייט יאָהרען לאנג מיט איין אינסטרומענט פאסט ער איהם אלם בעסער צו צו דער ארבייט. און פאקטיש זעהען מיר טאקע, אז פיעלע ערפינדונגען און אויסבעסערונגען פון די אינסטרומענטען זיינען ענטדעקט געוואָרען פון פשוט'ע ארבייטער.

5) די טעכנישע ארבייט־צוטיילונג מאכט די ארבייט אייגענטליך פראסטער און עס דארף ניט אוועקגעהן פיעל צייט אויפ'ן

וועָן דער אַרבייטער דאַרף מאַכען אַ נאַנצע זאַך, אַרבייט ער דאָן מיט אַלע אַברים, מיט אַלע אַרגאַנען מעהר אָדער וועניגער גלייך; איהם קומט דאָן אויס מעהר צו טראַכטען, מעהר צו אַרבייטען מיט'ן מח אוּן זיין נאַנצע קערפּערליכע אוּן גייסטיגע ענטוויקלונג געהט נאָרמאַלער, רעגעלמעסיגער. דערמיט ערקלעהרט זיך טיילווייז, וואָס די בעלי מלאכות פּוּן די קליינע שטערטלעך זיינען געזינדער אוּן גייסטיג פּעהיגער, ווי די אַרבייטער פּוּן די גרוים־קאַפּיטאַליסטישע אונטערנעהמונגען, וואו די טעכנישע אַרבייט־צוטיילונג האָט דערגרייכט אַ הויכע שטופע פּוּן ענטוויקלונג

פּיעלע גרויסע שריפטשטעלער, פּובליציסטען אוּן סאָציאַלאַנען זיינען דערביבער שטאַרק אַרויסגעטראָטען קעגען דער אָנקומענדער אינדוסטריע, וואָס ברענגט מיט זיך די טעכנישע אַרבייט־צוטיילונג. ניט קיין קלענערע ווי לעוו טאָלסטאָי, מיכאַילאָווסקי, גלייעב־אוספּענסקי אוּן אַנד. האָבען אָנגעוויזען אויף די שעדליכע ווירקונג, וואָס די קאַפּיטאַליסטישע ענטוויקלונג האָט אויף דער גאַנצע לשאפט מיט איהר טבע צו ספּעציאַליזירען מענשען צו אַן אייניזייטינער אַרבייט.

אָבער וואָס זאָל מען טהאָן? זאָל מען זיך צוריקקעהרען צו די אַלטע צייטען, וועָן די מאשין האָט נאָך ניט רעגירט אין אונזער לעבען? מאַנכע ענטפערען: „יאָ".

מיר האָבען ניט אזא מיינונג. אויסער דעם, וואָס עס איז בכלל אונמעגליך מיר זאָלען פערניכטען אַלע אונזערע טעכנישע פערבעסערונגען, איז עס אויך ניט ווינשענסווערטה.

די ענטוויקלונג פּוּן דער טעכניק, אוּן טאַקע אויך די אַרבייט־צוטיילונג, ברענגט בכלל אַ גרויסען נוצען דער גאַנצע לשאפט. די גאַנצע לשאפט אלם אַ נאַנצע גיט אויס דורך דעם פּיעל וועניגער אַרבייט־קראַפט. די נאַנצע צרה איז נאָר, וואָס דעם נוצען פּוּן דער ענטוויקלטער טעכניק קריגט בלויז איין טייל פּוּן אונזער גאַנצע לשאפט. אין דער צוקונפט, וועָן עס וועלען ניט זיין קיין לייניגגעהער, וועָן א ל ע וועלען דאַרפען אַרבייטען אוּן אַלע וועלען קענען געניסען, וועט די טעכנישע אַרבייט־צוטיילונג ניט ווירקען שלעכט. די מענשען וועלען דאָן דאַרפען אַרבייטען אַ קליינע צאָהל שטונדען אוּן די איבעריגע צייט וועלען זיי קענען אויסנוצען פּאַר זייער פּוּלער קערפּערליכער אוּן גייסטיגער ענטוויקלונג.

ניט צו דער אַלטער אָבגעלעבטער צייט, וועָן קיין אַרבייט־

די בלינדע, אונבעוואוסטע געזעצען פון מארק, דורך די געזעצען פון אנגעבאט און נאכפראגע.

מיר האבען דא געראדט פון דער בעדייטונג, וואס די טעכנישע ארבייט־צוטיילונג האט פאר דער פראדוקציע. איז זי אבער אלע מאל א מזל ברכה פאר די מענשען? פאר'ן גאנצען פאלק? נעווים ניט!

שוין דער פאקט, וואס די טעכנישע ארבייט־צוטיילונג האט געמאכט מעגליך קינדער און פרויען ארבייט, וואס איז נעווים אן אונגליק פאר'ן ארבייטער קלאס און ממילא פאר דער גאנצער נאציע, בעווייזט, אז די ארבייט־צוטיילונג איז א שטעקען מיט צוויי עקען. אז אויסער דעם נוצען ברענגט זי ניט וועניג שאדען דער געזעלשאפט.

פרויען און קינדער ארבייט, אויסער דעם, וואס זי ווירקט פ י ז י ש זעהר שלעכט אויף דער געזעלשאפט, פערגרעסערט זי די צאהל ארבייטער אויף'ן מארק. דער אנבאט פון ארבייט־קראפט ווערט שטארקער. די קאנקורענץ צווישען די ארבייטער ווערט נרעסער און די שכירות ווערען ממילא קלענער.

די טעכנישע ארבייט־צוטיילונג ווירקט דירעקט זעהר שלעכט פיזיש און גייסטיג אויף די ארבייטער גופא.

ווען דער ארבייטער ארבייט אייביג מיט דיזעלביגע מוסקולען, מיט דיזעלביגע נערוועז; וועז די ארבייט־קראפט ווערט ניט אויסגעלאזען פון גאנצען קערפער רעגעלמעסיג, נאר פון אייניגע ארגאנען צופיעל אן פון אנדערע צו־וועניג, דאן ווערט דער ארבייטער א קריפעל. די ענטוויקלונג פון זיין קערפער געהט ניט רעגעלמעסיג. אייניגע ארגאנען ווערען צופיעל איבערגעארבייט, בעת די אנדערע ווערען אבגעשוואכט, ווייל זיי ווערען נאר ניט בענוצט. אין די אינדוסטריען, וואו די ארבייט איז זעהר שטארק צוטיילט, געפינען מיר דעריבער א גוואלדיג גרויסע צאהל קראקע, שוואכע, ניט פראפארציאנעל ענטוויקעלטע מענשען.

נאך מעהר ווי פיזיש ליידט דער ארבייטער גייסטיג פון דער טעכנישער ארבייט־צוטיילונג. ארבייטענדיג אימער מיט דעם זעלבען אינסטרומענט, ווערט ער אליין פערוואנדעלט אין א ווערק־צייג, וואס הערט אויף צו דענקען און צו טו־אכטען. וועז ער דארף אייביג טאן אין ארבייט, הערט ער אויף צו ארבייטען מיט'ן שכל; ער ווערט פשוט א ווערקצייג, וואס מאכט נעווייסע מ ע כ א־נ י ש ע בעוועגונגען.

פינפטע לעקציע

נ) קאפיטאל

בעגריף וועגען קאַפּיטאַל ; די בעשטימונג פון קאַפּיטאַל ביי די עקאָנאָמיסטען און ביי קאַרל מאַרקס ; געלד אַלס דער טיפּישער פערטרעטער פון קאַפּיטאַל אין הייַנטיגע צייטען ; שטענדיג קאַפּיטאַל און פּערענדערליך קאַפּיטאַל ; די ענטשטעהונג פון קאַפּיטאַל ; קאַפּיטאַליסטישע פּראָדוק־ציען ; די ראָליע פון קאַפּיטאַל אין דער געשיכטע.

אויבען האָבען מיר שוין בעמערקט, אז די מענשליכע אַרבייט קען וועניג וואָס אויפטהאָן אָהן אינסטרומענטען און געצייג. מיט הויליע הענד קען מען גאָנץ וועניג בעקומען פון דער ניט נאָכגענ־בינער נאַטור. שוין אין די גאָר אַלטע צייטען האָט דער מענש בענוצט אין זיין קאַמפּף פאַר'ן לעבען געוויסע כלי זיין, געצייג. איינע פון די הויפּט אורזאַכען, דורך וועלכע דער אור־אַלטער מענש האָט זיך אויסגעצייכענט פון זיינע טיערישע קרובים, איז נעווען די אָנווענדונג פון ק י נ ס ט ל י כ ע געצייג, אנשטאָט קער־פערליכע, אין זיין קאַמפּף מיט דער נאַטור.

וואָס ווייטער אַלס מעהר האָבען זיך ענטוויקעלט די קינסט־ליכע געצייג, די אינסטרומענטען, א דאנק וועלכע די אַרבייט פון מענשען איז געוואָרען פרוכטבאַר. דער אמאָליגער ווילדער יענער וואָלט פאַר קיין פאַל ניט געקענט בעקומען א חיה, וועו ער וואָלט ניט געהאַט א פייל און בויגען. דער פישער האָט געמוזט האָבען אן אנגעל. און אז אין הייַנטיגע צייטען וועלט די גאנצע פּראָ־דוקציע געפיהרט דורך מאשינען און אנדערע אינסטרומענטען — איז איבעריג צו ריידען.

אויסער די אינסטרומענטען, געצייג און מאשינען, מיט וועל־כע מען אַרבייט, מוז אויך זיין ו ו א ס צו בעארבייטען. עס מוז זיין רויהע מאַטעריאל ,פון וואָס מען זאָל קענען אויסאַרבי־טען פּראָדוקטען פאַר'ן געברויך. מען מוז, אויך האָבען געביידען, פאַבריקען, סקלאַדען, וואו צו אַרבייטען און וואו צו האַלטען די סחורות. און ואחרי ככלות הכל איז טאַקי אויך נויטיג געלד, פּשוט'ע מזומנים אין יעדער אונטערנעהמונג. אָט די ראָזינע פּראָ־דוקציאָן־מיטלען וועלען ביי די עקאָנאָמיסטען אָנגערופען מיט: אַלגעמיינעם נאָמען: „קאַפּיטאַל".

דאָס קאַפּיטאַל איז ניט נענעבען געוואָרען פאַרטיג פון דער

צוטיילונג איז נאָך ניט געווען, דאַרפען מיר שטרעבען, נאָר צו דער נייער צוקונפט, וועלן די ארבייט־צוטיילונג ווי די גאַנצע ענט־וויקעלטע טעכניק וועט נוצען ניט איין קלאַס, ניט איין טייל פון דער געזעלשאפט, נאָר דער גאַנצער געזעלשאפט.

ווילען מיר דאָס מאכען בקיצור מוזען מיר זאָגען אזוי: אלץ וואָס איז א רעזולטאט פון מענשלי כער ארבייט און וועלט בע־ נוצט פאר דער פראָדוקציע פון נייע זאכען — וועלט אָנ גערופען קאפיטאל.

מארקס קריטיקירט אָט די בעגריפען וועגען קאפיטאל. לויט מארקס'ן איז קאפיטאל מהר א היסטאָרישער בעגריף און איז פערבונדען מיט א געוויסער היסטאָרישער עפאָכע — מיט דער היינטיגער צייט.

אין היינטיגער צייט צייכענט זיך די פראָדוקציע אויס דערמיט, וואָס זישאפט ניט פראָדוקטען פאר'ן אייגענעם געברויך, נאָר מיט דעם צוועק צו בעקומען פראָפיט. וועז אן אונטערנעהמער קויפט הייזער, אינסטרומענטען, רויהע מאטעריאל, ארבייט־קראפט און מאכט א פאבריק, טא האָט ער כלל ניט אין זינען זיין אייגענעם געברויך. היינט שאפט מען איבערהויפט ניט קיין פראָדוקטען פאר זיך אליין. מען שאפט פאר'ן מארק, פאר'ן פערקויף. דער צוועק פון דער דאָזיגער פראָדוקציע איז פראָפיט, ריוח. צו בע־ קומען מעהר, וויפיעל מען האָט אריינגעלייגט.

אמאליגע צייטען האָט מען ניט געשאפען צוליעב פראָפיט, נאָר פאר'ן אייגענעם געברויך. אפילו וועז מען האָט געשאפען פראָדוקטען, וועלכע מען האָט ניט נויטיג געהאט פאר'ן אייגענעם געברויך, טא האָט דער פראָדוצירער בשעת מעשה זיך געטראכט, אז פאר די פראָדוקטען, וועלכע זיינען איהם פערזענליך אָדער זיין פאמיליע ניט נויטיג, וועט ער קענען קריגען אנדערע פראָדוקטען, וועלכע זיינען איהם נויטיג פאר זיין אייגענעם בעדארף.

וועז א פארמער פון די אלטע צייטען האָט, למשל, פראָדו־ צירט מעהר ווייץ, וויפיעל איהם איז נויטיג געווען, טא האָט ער ניט געוואלט דערבי מאכען ריוחים. ער האָט זיך בשעת מעשה נערעכענט, אז פאר די איבערגיג תבואות, וועלכע ער קען ניט פערברויכען, וועט ער קריגען, א שטייגער, בהמות פון א פאס־ טוך, וועלכער קען מיט פארמעריי זיך ניט בעשעפטיגען, און, מוז זיך אבגעבען מיט פיהצוכט.

אויב ראובן האָט זיך אבגעגעבען צו דער פראָדוקציע פון תבואות און שמעון צו פיטערען בהמות, האבען זיי דאָס בוידע נעטהאן צוליעב ריינע אויסערליכע בעדינגונגען, דערפאר, ווייל ראובן'ס באָדען איז געווען בעסער פאר פארמעריי און שמעון'ס

נאטור. עס איז בעשאפען געוואָרען דורך מענשליכע ארבייט. געלד, אינסטרומענטען, געביידעס, מאשינען — זיינען ניט אנדערש ווי פערגליווערטער כח, פערגליווערטע ארבייט־קראפט און עס איז דעריבער זעלבסטפערשטענדליך, אז די ערשטע פראגע, וואס מיר דארפען זיך שטעלען, וועז אונז קומט אויס צו בעשטימען, אויב די אָדער יענע זאך איז קאפיטאל אָדער ניט — איז: צי איז די זאך געגעבען געוואָרען פון דער נאטור פריי, אָדער זי ענטהאלט אין זיך מענשליכע ארבייט.

ליכט, לופט, וואסער (אויב זיי זיינען ניט פערכאפט פון פריוואט מענשען) זיינען מתנות פון דער נאטור, אבער זיי זיינען ניט קיין קאפיטאל. עלעקטריש מאשינען צו געבען ליכט, א בלאז־זאק פון א שמיד, אָנגעטראָגענע וואסער פאר געווייסע צוועקען זיינען יא קאפיטאל, וויל זיי ענטהאלטען אין זיך מענשליכע ארבייט. א ווילדער וואלד, וועלכער וואקסט פון זיך אָהן מענשליכער ארבייט — איז ניט קיין קאפיטאל; א פערזעעטער וואלד — איז יא קאפיטאל.

קאפיטאל מוז, אלזא, זיין א רעזולטאט פון דער מענשליכער ארבייט. אבער ניט אלע נוצליכע זאכען, וועלכע זיינען בעשאפען געוואָרען דורך מענשליכער ארבייט זיינען קאפיטאל. אן אנצוג, וואס איינער טראָגט, דאס ברויט, וואס מען קויפט פאר'ן אייגענעם גענוס, די דירה, וואו מען וואוינט רעכענען זיך ניט פאר קאפיטאל. צום קאפיטאל גהערען אזוינע זאכען, וועלכע ווערען ניט פערוועגדט צום אייגענעם אונמיטעלבארען גענוס, נאר וועלכע ווערען בענוצט כדי צו פראָדוצירען דורך זיי אנדערע זאכען. נאר זאכען, וועלכע ווערען בענוצט פאר דער פראָדוקציע — ווערען אָנגערופען קאפיטאל. דער טיש, אויף וועלכען מיר עסען; די דירה, וואו מיר וואוינען; די קלייד־ער, וואס מיר טראָגען — וועלען ניט זיין קיין קאפיטאל. דער טיש אין א מעבל־נעשעפט; די דירות, וועלכע ווערען פערדונגנען צו בעקומען דירה געלד; די בגדים, וואס ווערען געמאכט אָדער גהאלטען צו פערקויפען — גהערען יא צו קאפיטאל, וויל זיי ווערען ניט פערוועגדט צום אייגענעם געברויך.

אום א זאך זאל הייסען קאפיטאל מוז זי, בכלל, זיין:

1) א רעזולטאט פון מענשליכער ארבייט און

2) מוז זי ווערען פערוועגדט פאר דער ווייטירדיגער פראָדוקציע.

מיט געלד סחורה, כדי די סחורה צו פערקויפען פאר מעהר געלד — פאר'ן קרן מיט'ן ריוח. אין ראשי תיבות וועט עס הייסען: ג—ס—ג+ג (געלד—סחורה—געלד+מיט נאך געלד). מען גיט אויס געלד ניט אבי צו קריגען א פראדוקט פאר'ן אייגענעם גע־ברויך, נאר כדי צו קריגען שפעטער מעהר געלד. געלד איז דא, בכן, דער טיפישער פערטרעטער פון קאפיטאל, וואס וועט פער־וועגדט אין דער פראדוקציע פאר פראפיט.

עס זיינען פאראן זאכען, וועלכע קענען נערעכענט ווערען פאר קאפיטאל און קענען ניט נערעכענט ווערען פאר קאפיטאל. דאס היינגט אב פון וועלכען שטאנדפונקט מיר קוקען דערויף, פון יחיד'ס שטאנדפונקט, אדער פון כלל'ס שטאנדפונקט. ביבליאטע־קען, טעאטערס, צירקען, באד־הייזער א. א. וו. זיינען ניט קיין פראדוקציאנס מיטלען, נאר געברויך'ס מיטלען, זיי האבען דעם צוועק צו בעפרידיגען די אונמיטעלבארע בערערפנישען. פון דיזען שטאנדפונקט זיינען זיי אלזא ניט קיין קאפיטאל. וועז איינער האט אבער דיזע זאכען געבויט ניט לטובת הכלל, נאר איינפאך אלס א מיטעל צו האבען דורך זיי א געוויסע הבנסה, א פראפיט — דאן זיינען זיי אט פון דעם שטאנדפונקט פון זייער איינענטימער יא קאפיטאל.

די הויפט זאך, וואס מיר ווילען דא זאגען איז, אז א זאך אן און פאר זיך איז ניט אלע מאל אדער יא קאפיטאל, אדער ניט קאפיטאל. עס וועגרט זיך אלץ פון געווינסע היסטארישע אין יורידישע בערינגונגען.

נאך אט די אלגעמיינע כללים וועגען דעם, וואס עס הייסט קאפיטאל, וועלען מיר אויסרעכנען די פרטים, וועלכע בילדען דאס קאפיטאל אין אונזער צייט.

1) ר ו י ה ע מ א ט ע ר י א ל ע ן. יעדער וועבער מוז קודם כל האבען פלאקס, וואל אדער באוועל, וואס צו וועבען; יעדער שמיד מוז האבען אייזען; יעדער בוימייסטער מוז האבען האלץ; יעדער שוסטער — לעדער א. א. וו. אט די אלע זאכען בעקומט מען ניט פון דער נאטור פארטיגערהייט. עס קאסט ארבייט אוידער מען קען פון זיי מאכען נייע פראדוקטען. דאס האלץ האט מען פריהער געהאקט, געזעגט, געשניטען; פלאקס — געזעעט, גערעסען, געטריקענט; לעדער — געגארבט און געוואלקט. זיי ענטהאלטען אלזא מענשליכע ארבייט און ווערען בענוצט פאר דער ווייטערדיגער פראדוקציע — זיי זיינען קאפיטאל.

פּאַר פּיהצוכט. אי שמעון, אי ראובן זיינען ניט אויסען געווען צו בעקומען מעהר, וויפיעל זיי איז נויטיג געווען פּאַר די בערערפּנישען פון זייער פּאַמיליע. די אויפגאבע פון דער אלטמאָדישער פּראָדוקציע איז, אלזא, נעווען — צו קריגען פּראָדוקטען פּאַר'ז אייגענעם געברויך. היינט איז גאנץ אנדערש. היינט שאפט מען פּראָדוקטען בלויז מיט דעם צוועק צו בעקומען פּראָפיט. וועז אייגער לענט אריין נעלד אין א געשעפט, למשל, 1000 דאָלאר, טא טהוט ער דאָס, וויל ער וויל שפּעטער בעקומען מעהר ווי 1000 דאָלאר — דעם קרן מיט א ריוח. די היינטיגע קאפּיטאליסטישע פּראָדוקציע איז דא, בכן, לשם פּראָפיט. אין וועז מיר וויללען זיך קלאָהר מאכען, וואס מען פערשטעהט אונטערען וואָרט קאפּיטאל אין היינטיגע ציטען, מיזען מיר צוליגען די וועהרטער: „פּאַר פּראָפיט".

אין היינטיגער צייט רופט מען קאפּיטאל אלץ, וואס איז א רעזולטאט פון מענשליכער ארבייט און וועהרט בענוצט מיט דעם צוועק צו בעקומען פּראָפיט, ד. ה. מעהר, וויפיעל דער קרן.

לויט דיזער בעשטימונג וועט נעלד, וואס איינער האלט אום צו בעצאהלען פּאַר זיך דירה נעלד, ארבעד צו קויפען אן אנצוג פּאַר זיך צו טראָגען, ניט הייסען קיין קאפּיטאל. דאס נעלד אבער, מיט וואס איינער קויפט א הויז, אום צו בעקומען דורך דעם פּראָפיט; דאס נעלד, מיט וואס איינער קויפט מלבושים, כדי זיי צו פערקויפען און צו בעקומען מעהר וויפיעל עס קאסט — וועט יא הייסען קאפּיטאל.

אין היינטיגער צייט איז נעלד דער טיפּישער פערטרעטער פון קאפּיטאל, וויל איצט וועהרט נעלד פערוועגדט אין נעשעפט כדי צו קריגען מעהר, וויפיעל מען האט אריינגעליגט. אין די אלטע צייטען איז דאס ניט געווען אזוי. דעמאלט איז נעלד געוען בלויז א מיטעל צום טויש.*)

אין די אלטע צייטען פלעגט מען שאפען פּראָדוקטען, זיי אויסבייטען אויף נעלד און מיט דעם נעלד קויפען אנדערע פּראָדוקטען. וויל מען דעם אמאליגען סדר פון האנדעל פּאַרשטעלען אין ראשי תיבות, בעקומט מען פאלגענדע פּארמולע: ס—ג—ס (סחורה—נעלד—סחורה). נעלד איז דא דער פערמיטלער צווישען די סחורות. היינט איז גאנץ אנדערש. היינט קויפט מען

*) זעה וויטער דאס קאפּיטאל: „נעלד".

צייטענוויז יא קאפיטאל, וויל דורך די נאהרונגס מיטלען קען דער אונטערנעהמער קויפען ארבייטס קראפט — די וויכטיגסטע זאך פאר יעדער אונטערנעהמונג.

צווישען די אויסגערעכענטע מינים קאפיטאל זיינען פאראן אזוינע, וועלכע קענען געברויכט ווערען אין דער פראדוקציע ניט מעהר ווי איין מאל, ווי צ. ב. רויה מאטעריאל, האלץ, קויהלען, געלד אדער נאהרונגס מיטלען פאר שכירות. אט די אלע זאכען גלייך, ווען זיי ווערען אינמאל פערוועגדעט, קענען זיי נאך אמאל ניט פערוועגדעט ווערען. קויהלען קען נאר איין מאל פערברויכט ווערען. רויה מאטעריאל, פלאקס א שטייגער, קען נור איין מאל איבערגעארבייט ווערען. נאך דעם ווי זיי ווערען שוין פערטהאן, פערלירען זיי זייער פריהערדיגע פארם און נעשטאלט. אויך מיט דעם געלד, וואס דער אונטערנעהמער האלט פאר ארבייטלוין, קען ער נור א י י ן מ א ל צאהלען די ארבייטער, גלייך ווי ער צאהלט אויס, נעהט דאס געלד ארויס פון זיין רשות. זייער נוצען און בעריטונג פאר'ן אונטערנעהמער פערלירען אט די אלע זאכען, גלייך ווי זיי ווערען דאס ערשטע מאל פערנוצט. גאנץ אנדערש זיינען אבער די מאשינען, למשל, אדער געביידעס, אדער בהמות, וועלכע ווערען פערוועגדעט אין דער פראדוקציע. אט די זאכען ווערען ניט מיט דעם ערשטען מאל אויסגענוצט. זיי קענען נוצען פאר פיעלע אפפעראציעס. א מאשין קען שטעהן א לאנגע צייט, מיט אן אקער אייזען קען מען פיעל מאל אקערן א פעלד, א געביידע קען שטעהן צעהנדליגע יאהר אויידער זי ווערט אבגענוצט, און דעריבער האבען די קלאסיקער עקאנאמיסטען אויסגעטיילט די פערשיעדענע סארטען קאפיטאל אין

1) ש ט א נ ד י נ ג, ג ר ו נ ד ק א פ י ט א ל, וואס ווערט אנגעווענדעט אין פיעלע ארבייטען (מאשינען, געביידען, משא פערד) און

2) פ ע ר ע נ ד ע ר ל י ך ק א פ י ט א ל, וואס קען מעהר ווי איינמאל ניט אנגעווענדעט ווערען ביי דער ארבייט, ווי געלד און נאהרונגס מיטעל פאר ארבייט-לוין, רויה-מאטעריאל א. אז. וו.

קארל מארקס האט געגעבען אן אנדער קלאסיפיקאציע פאר די פערשיעדענע סארטען קאפיטאל.

לויט מארקס'ן געהערט צום שטאנדיגען קאפיטאל אלץ דאס, וואס שאפט ניט קיין נייעם ווערטר אין נייעם פראדוקט; צום

2) אינסטרומענטען, מאשינען פאר דער לאנד־ווירטשאפט און פאר דער אינדוסטריע. זיי זיינען אלע בעשאפען געווארען דורך מענשליכער ארבייט און ווערען פערוועגדט פאר דער ווייטערדיגער פראדוקציע, — זיי זיינען קאפיטאל.

3) בהמות. זיי ווערען אמת ניט בעשאפען דורך מענשליכער ארבייט, אבער דאס אויפפאסען אויף זיי און זייער נאהרונג קאסט ניט וועניג ארבייט. בהמות ווערען אויך געברויכט פאר ווייטערדיגער פראדוקציע — זיי געהערען צום קאפיטאל.

4) די אלע פערבעסערונגען, וועלכע ווערען נעמאכט הן אין דער לאנדווירטשאפט, הן אין דער אינדוסטריע. די בעוואסערונג פון א פארם, קאנאלען, טונעלען, שליוזען, מיסטיגונגען פון פעלדער — דאס אלעס ווערט נעמאכט כדי צו פערגרעסערען די פראדוקציאן, און זיי הייסען קאפיטאל.

געביידען, וועלכע דיענען אלס ערטער צו ארבייטען (פאבריקען) און אלס קראמען און מאגאזינען פאר פארטיגע סחורות.

6) פערקערס מיטלען: שאסעען, אייזענבאהנען, שיפען, א. אז. וו.

7) גלד, וועלכס עס ווערט פערוועגדעט פאר פראדוקציאנס צוועקען, כדי צו קויפען רוהיע מאטעריאלען, צו צאהלען שכירות די ארבייטער א. אז. וו.

8) נאהרונגס מיטלען ביים קרעמער אדער ביים אונטערנעהמער, וועלכע ער צאהלט מיט זיי די ארבייטער בתורת שכירות. בכלל זיינען נאהרונגס מיטלען זאכען צום נעברויך, אבער אין היינטיגער צייט, אין דער צייט פון פריוואט אייגענטהום, דיענען זיי גאנץ אפט אלס פראדוקציאנס מיטלען, ווי צו מאכען דורך זיי געלד. וועלכע ער אונטערנעהמער צאהלט די ארבייטער מיט נאהרונגס מיטלען, טהוט ער דאס ניט לשם שמים, כדי די ארבייטער זאלען זיין זאט, נאר כדי זיי זאלען ארבייטען און שאפען פאר איהם פראפיט. אין דעם פרט זיינען די נאהרונגס מיטלען גלייך צו דעם געלד, וואס דער אונטערנעהמער האלט פאר שכירות, און צו די הייזער, וועלכע דער אונטערנעהמער פערדינגט זיינע ארבייטער צו וואוינען. פון שטאנדפונקט פון כלל זיינען די נאהרונגס מיטלען טאקע ניט קיין קאפיטאל, אבער פון שטאנדפונקט פון פרט, פון יחיד זיינען זיי

מענשען האבען ניט בעראַרפט פערוועגדען זייער גאנצע ארבייט פאר דעם אונמיטעלבארען, דירעקטען געברויך.

אז קאפיטאל איז א רעזולטאט פון ארבייט און ניט פון אב־שפּאַרעניסען, ווי פיעלע וויללען איינרייַדען, זעהט מען גאנץ קלאָר אויך איצט. וואָס מעהר ארבייט אין דער געזעלשאפט, אלץ גרע־סערע קאפיטאלען ווערען געזאמעלט.

דאָס קאפיטאל גופא האָט פון זיין זייט נאָך מעהר פער־לייכטערט די ארבייט פון מענשען, און דער מענש האָט במילא נאָך מעהר צייט געקראָגען אום צו שאפען קאפיטאל. און אזוי זעהען מיר אין דער גאנצער געשיכטע, אז וואָס וועניגער ארבייט די געזעלשאפט דארף אויסגעבען פאר די אונמיטעלבארע בע־דערפנישען, אלץ גרעסער איז דאָס קאפיטאל, וואָס זי שאפט.

לויט מארקס'ן, ווי מיר האָבען געזעהען, איז דער בענריף פון קאפיטאל פערקניפט מיט דער היינטיגער צייט, וואו די גאנצע פראָדוקציאָן ווערט געפיהרט לשם פראָפיט, און לויט דעם איז דאָס קאפיטאל ענטשטאנען דאן, וען איין מענש האָט אָנגעפאנגען צו עקספּלואָטירען דעם צווייטען מענש, אין דער צייט, וען די ארבייטער זיינען בערויבט געוואָרען פון זייערע פראָדוקציאָנס־מיטלען און זיינען געווען געצוואונגען צו פערקויפען זייער אר־בייט־קראפט צו אן אנדערן. „די עקזיסטענץ פון א קלאַס, וואָס האָט נאָר ניט, אויסער זיין ארבייט־קראפט, איז א נויטווענדיגע בעדינגונג פון קאפיטאל" — זאָגט מארקס.

כל זמן מענשען ארבייטען אליין מיט זייערע פראָדוקציאָנס מיטלען און בענוצען זיך ניט מיט פרעמדער ארבייט קען קיין קאפיטאל זיך ניט אָנקלייבען. קאפיטאל קען זיך אָנקלייבען נאָר דאן, וען עס איז פאראן מעהר־ווערטה, *) און מעהר־ווערטה קען נאָר זיין דאן, וען עס ווערט עקספּלואָטירט פרעמדע ארבייט. איינענע ארבייט, ווי פרוכטבאר זי זאל ניט זיין, קען קיין נוזמא ניט שאפען און האָט אויך ניט געקענט ארויסרופען די אָנקלייבונג פון קאפיטאל.

די ווערטער „קאפיטאליסטישע פראָדוקציע", ווי עס ווערט אָנגערופען דאָס היינטיגע סיסטעם, בעדייטען א סיסטעם, וואָס איז געבויט אויף פרעמדער ארבייט, אויף לוין־ארבייט.

די בירגערליכע עקאָנאָמיסטען, וועלכע פערדעקען דעם אמת'ן

*) וועגען מעהר ווערטה — שפעטער.

פערענדערליכען קאפיטאל — דאם, וואס גיט צו צום נייעם פראדוקט א גרעסערען ווערטה, ווי די קאסטען, וואס זיינען אויסגענעבען געווארען. אלע סארטען קאפיטאלען, אריינגערעכענט אויך רויהע מאטעריאל א. אז. וו. געהערען לויט אט דער קלאסיפיקאציע צום שטענדיגען קאפיטאל, ווייל דער אונטערנעהמער פערדיענט אן זיי ניט, ער בעקומט פון דעם נייעם פראדוקט נאר דאם, וואס עס איז אבגענוצט אדער אויסגענוצט געווארען אין זיין פראדוקציע. דאס איינציגע, וואס הייסט פערענדערליך קאפיטאל, איז דאס גאלד, אדער נאהרונגס מיטלען, מיט וואס מען קויפט ארבייט־קראפט, ווייל דאס איינציגע, וואס שאפט נייע ווערטהען אין דעם נייעם פראדוקט, איז ארבייט־קראפט. ארבייט־קראפט אונטערשיידעט זיך פון אלע אנדערע זאכען, וועלכע ווערען פערוואנדעט אין דער פראדוקציע, דערמיט, וואס זי האט די טבע צו געבען דעם אונטערנעהמער מעהר, וויפיעל ער האט פאר איהר אויסגענעבען. *) אלס א כלל קענען מיר אננעהמען, אז טויטע, פערגליווערטע ארבייט (קאפיטאל איז, ווי מיר וויסען, א רעזולטאט פון ארבייט) בילדעט דאס שטענדיג, טויטע קאפיטאל; לעבעדיגע ארבייט, די ארבייט וואס איז נאך ניט פערטהאן געווארען (ארבייט קראפט) — דאס פערענדערליך, לעבעדיג קאפיטאל.

ו ו ע ן א ו ן ו ו י א ז ו י איז ענטשטאנען דאס קאפיטאל?

וועו די ערשטע מענשען, וועלכע האבען זיך ערנעהרט מיט פיה, האבען געמוזט זייער גאנצע ארבייט אבגעבען פאר זייער קלענליכער חיונה, צו כאפען אזוי פיעל פיש, וויפיעל זיי איז נויטיג געווען צום לעבען, האבען זיי, זעלבסט פערשטענדליך ניט געהאט קיין צייט צו מאכען געצייג און האבען במילא ניט גע־האט קיין קאפיטאל. ערשט שפעטער, וועו זיי האבען אין איין טאג, למשל, אנגעכאפט פיש פאר צוויי טעג און זיי איז דאן נע בליבען אן איבעריגער טאג ארבייט, האבען זיי געהאט די מעג־ליכקייט צו מאכען א נעץ אדער אן אנגעל כדי עס זאל זיי זיין שפעטער לייכטער צו פאנגען. דער נעץ און דער אנגעל פון די פישער; דער פייל און בויגען פון די ערשטע יעגער — זיינען נעווען דאס ערשטע קאפיטאל.

ובכן: קאפיטאל איז ערשינען אין דער געשיכטע דאז, וועו

*) אויספיהרליכער וועגען דעם ווייטער, וועו מיר וועלען ריידען וועגען מעהר ווערטה. א. ש. ז.

צייט דאָס אויסארבייטען די אינסטרומענטען — ד. ה. צו שאפען קאפיטאל. דערפאר קען מען אָבער דורך דעם קאפיטאל די ארבייט אזוי אויסנוצען, אז זי זאָל ניט נאָר אריינברענגען צוריק די צייט, וואָס די פּראָדוקציע פון קאפיטאל האָט איינגעשלונגען, נאָר זי זאָל נאָך אויך געבען א גרויסען איבערשוס, א גרויסען ריוח.

וואָס מעהר קאפיטאל, אלץ מעהר מזל ברכה, אלץ רייכער איז די געזעלשאפט. אין פיעל הונדערטער און טויזענדער יאָהרען האָט טאקע דאָס קאפיטאל געהאָלפען דער ארבייט. בלויז אין איצטיגע צייטען, אין דער צייט פון דער קאפיטאליסטישער פּראָדוקציע, איז דאָס קאפיטאל געוואָרען געגענזעצליך צו ארבייט און, ווי פּייער מיט וואסער, קענען זיי ביידע — קאפיטאל אין ארבייט — ניט לעבען בשלום. אנשטאט צו העלפען, אונטערדריקט דאָס קאפיטאל די ארבייט. די אורזאכע דערפון איז, וואָס ארבייט און קאפיטאל ליגען אין בעזונדערע הענד. די בעלי בתים פון קאפיטאל ארבייטען ניט און די, וועלכע ארבייטען, האָבען ניט קיין קאפיטאל.

אין די אלטע צייטען איז דאָס קאפיטאל ניט געווען אָבגעזונדערט פון זיין מוטער — ארבייט. די, וועלכע האָבען געארבייט, האָבען געהאט קאפיטאל; די, וועלכע האָבען ניט געארבייט, האָבען קיין קאפיטאל ניט געהאט. קאפיטאל און ארבייט האָבען געהאט א י י ן בעל־הבית, איין אייגענטימער. שפעטער, וועז דאָס קאפיטאל איז געוואָרען גרויס, האָט עס זיך אָבגעריסען פון ארבייט און איז געוואָרען זעלבסטשטענדיג. עס איז ענטשטאנען א נייער קלאס מענשען — קאפיטאליסטען — וועלכער האָט בלויז קאפיטאל, און פון דער אנדער זייט — א קלאס מענשען, וועלכער האָט קיין אנדער זאך ניט, ווי ארבייט.

די היינטיגע קאפיטאליסטישע פּראָדוקציע האָט אלס איהר אויפגאבע, בלויז צו עקספלואטירען צום נוצען פון קאפיטאל. די אורזאך ליעגט אין דעם רעכט פון פּריוואט־אייגענטום אויף די פּראָדוקציאָנס־מיטלען (לאנד און קאפיטאל). א דאנק דעם רעכט פון פּריוואט אייגענטום איז דאָס קאפיטאל אריין אין א ווידערשפּרוך מיט זיך אלין, די אר[illegible]אט זיין ערשטער אויפגאבע, צו העלפען ארבייט — אונטערדריקט ער זי נאָר. דערפון איז געדונגען, אז וועז ס׳וועט קומען א צייט און פּריוואט אייגענטום וועט אויפהערען צו עקזיסטירען, וועט קאפיטאל צוריק אנפאנגען צו ערפילען זיין ערשטע אויפגאבע — העלפען און לייכטער מאכען די מענשליכע ארבייט.

כּאַראַקטער פון דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציע, אונ־ טערשטרייכן אימער, אז דאָס הויפּט־קאַפּיטאַל איז ענטשטאַנען אין די גאָר אַלטע צייטן נאָך איידער די געזעלשאַפט איז געווען צושפּאַלטן אויף קלאַסן.

מארקס בעווייזט, אז נאָר וואו עס איז פּאַראן עקספּלואַ־ ציע, קען זיך אָנקלייבן קאַפּיטאַל.

אָט ווי מארקס שילדערט היסטאָריש די ענטשטעהונג פון דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציע: „די ענטדעקונג פון גאָלד און זילבער לעגדער אין אמעריקא; דאָס אויסראָטן, פערשקלאַפן און בענראָבן די איינגעבאָרענע בעפעלקערונג אין די שאכטן; די ערשׂבערונג און דאָס אויספּלינדערן פון מזרח־אינדיע; די פער־ וואַנדלונג פון אפריקא אין א האַנדעלס־יאַגד אויף די שווארצ־ הויטיגע מענשן — בעציכענען די מאָרגענ־רויט פון דער קא־ פּיטאַליסטישער פּראָדוקציע.“ און וויטער: „דאָס אָבנעהמען פון די פּויערים דעם גרונד אין באָדען בילדעט די גרונדלאַגע פון גאַנצען פּראָצעס“.

מארקס, זעלבסטפערשטענדליך, לייקענט נים, אז שוין אין די אַלטע צייטן איז געווען קאַפּיטאַל. אָבער דאָן האָט עס קיין ראָלע ניט געשפּילט. די הויפּט־ראָלע פון קאַפּיטאַל איז אין דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציע, וואָס עקזיסטירט לשם פּרא־ פיט און דעריבער אונטערזוכט מארקס הויפּטזעכליך די ענטשטע־ הונג פון'ם מאָדערנעם קאַפּיטאַל, פון דעם קאַפּיטאַל, וואָס איז די נשמה פון דער היינטיגער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציע.

די אויפגאבע פון קאַפּיטאַל איז — לייכטער צו מאכן די ארבייט. דורך דעם קאַפּיטאַל איז די ארבייט פון מענשן לייכ־ טער און פרוכטבארער. דאָס קאַפּיטאַל מאכט מעגליך אן אר־ בייט צוטיילונג און מאכט, אז אין איין און דערזעלבער צייט זאָל געשאַפען ווערן א גרעסערע צאָהל פּראָדוקטן. אלע מעלות פון ארבייט־צוטיילונג, וואָס מיר האָבן אויבן אויסגערעכענט, קענען צוגעשריבן ווערן צום קאַפּיטאַל.

די היינטיגע פּראָדוקציע צייכענט זיך אוים פון פריהערדינע פּאַרמען דערמיט, וואָס די פרוכטבארקייט פון ארבייט איז ביי איהר גוואַלדיג גרוים. און דיזע פרוכטבארקייט איז צו פערדאַנקען דער אָנוועגדונג פון קאַפּיטאַל.

עס איז אמת, אז א דאנק דעם קאַפּיטאַל ווערט דער פּרא־ צעס פון דער פּראָדוקציע פערלענגערט, וויל עס נעהמט אַוועק

בעשעפֿענישען, געווען צו שוואך בייצוקומען אזא שטאַרקען פּירכ־טערליכען שונא, ווי די אויסערליכע נאטור, האָט ער צוזאַמען מיט נאָך מענשען ענטוויקעלט אזא שטאַרקע מאַכט, פֿאַר וועלכער עס האָט זיך נעמוזט בויגען אפילו די שטאָלצע, ניט־נאָכגעבּיגע נאטור.

די געזעלשאפֿטליכקייט, דאָס צוזאַמענארבייטען קען אָבער האָבען א ממשות בלויז דאָן, וועו עס זיינען דערצו נאָך פֿאַראַן ממשות'דיגע וואפֿען, מיט וועלכע די געזעלשאפֿט זאָל זיך קענען בענוצען.

מיט הויפֿע הענד, אָהן געצייג און כלי־זיין איז די ארבייט פון מענשען זעהר אונפֿרוכטבאַר. זי קען אויפֿטהאָן גאַנץ וועניג, זי קען נאָר פֿראַדוצירען א קליינע סומע מיטלען, אזא סומע, וואס קען קוים בעפֿרידיגען די נאָר נויטוועניגסטע, פיזיאָלאָגישע בע דערפֿנישען, אָהן וועלכע דער מענש קען ניט לעבען: שפּייז, קליידונג א. אז. וו. אום די ארבייט זאָל זיין ערפֿאָלגרייך, מוז אָנגעוואַנדעט ווערען געצייג, אינסטרומענטען.

וואָס בעסער און ענטוויקעלטער די געצייג, אלץ וועניגער צייט פֿערנעהמט אויסצוארבייטען די מיטלען, וועלכע זיינען נוי־טיג פֿאַר די קערפֿערליכע בעדערפֿנישען און אלץ מעהר צייט בלייבט נאָך פֿאַר די איבעריגע פֿראַדוקטען — פֿאַר די פֿראַדוקטען, וועל־כע ווערען פֿארברויכט שוין ניט פֿאַר די קערפֿערליכע, נאָר פֿאַר די העכערע נייסטיגע בעדערפֿנישען.

„דער מענש איז א נעזעלשאפֿטליכע חיה" — זאָגט אריס־טאָטעל.

„דער מענש איז א חיה, וואָס מאַכט נעצייג" — זאָגט פֿראַנ־קלין.

אין דיזע צוויי שפּרוכען לייגט דער גאַנצער סוד פון מענ־שענס ערפֿאָלג אין זיין קאַמפּף מיט דער ארומיגער נאטור.

דער מענש האָט תמיד אָנגעוואַנדעט קינסטליכע נעצייג און האָט תמיד געלעבט בחברותא, צוזאַמען, אין א געזעלשאפֿט. און צוליעב דעם האָט זיך דער מענש אלץ העכער און העכער אויפֿגע־הויבען אויפֿ'ן לייטער פון ענטוויקלונג און איז נעווארען דער „אתה־בחרתנו", די קרוין פון דער נאטור.

אויך די ענטוויקלונג פון דער פֿאָלקס־ווירטשאפֿט בעשטעהט, ערשטענס, דערין, וואָס עם ווערען אויסגעבעסערט די נעצייג אוי די כלי־זיין, מיט וועלכע די ווירטשאפֿט ווערט געפֿיהרט; צוויי־טענס, דערין, וואָס די צאָהל מענשען, וועלכע פֿאַראייניגען זיך צוזאַמען, ווערט גרעסער. די ערשטע מענשען האָבען בענוצט

6טע לעקציע

ווירטשאפט-סיסטעמען

א) נאטוראל־ווירטשאפטען

דעם מענש׳ קאַמפף מיט דער נאַטור ; קינסטליכע געציינ און געזעלשאפט־ליכקייט אלס די בעסטע וואָפען אין דעם דאָזיגען קאַמף ; די ענטוויק־לונג פון די וואָפען ; די אורזאַכען פון דיזער ענטוויקלונג ; די שייכות צווישען די קינסטליכע געציינ און דער געזעלשאפטליכקייט ; נאַטוראל ווירטשאפט און סחורה ווירטשאפט ; דער אונטערשייד צווישען זיי ; די שטופען פון דער נאַטוראל ווירטשאפט ; יאָגד, לאַנד ווירטשאפט, שקלאַפערי און לייב אייגענשאפט.

אין די פאַריגע קאַפיטלעך האָבען מיר ארומגערעדט די בע־דייטונג פון קאַפּאַראציע און דער אָנוועזנרונג פון אינסטרומענ־טען אין דער מענשלי׳כער ארבייט. קאַפּאַראציע און אינסטרו־מענטען זיינען תמיד געווען די בעסטע וואָפען אין דעם קאַמפף, וואָס דער מענש האָט געפיהרט מיט דער ארומינער נאַטור.

וועז ניט די דאָזיגע וואָפען, וואָלט דער מענש נעווים אונ־טערגענאַנגען דערפאר, וויי׳ דער מענש איז בטבע די שוואַכ־סטע חיה. ער וועלט ניט געבאָרען מיט פיזישע, קערפערלי׳כע אָר־גאַנען, מיט נאַטירלי׳כע געציינ, וועלכע זאָלען איהם שאפען נאה־רונג, שיצען פון קעלט און אנדערע נאַטירלי׳כע שונאים. ער וועלט ניט געבאָרען מיט א דיקע הויט, מיט שארפע ציין און מיט שאר־פע נעגעל, ווי זיינע קרובים — די חיות . דעם מענש׳ס מערכה אין דער נאַטור איז דעריבער שוועלער און ביטערער און ער וואָלט טאקע גענפאלען א קרבן אין דעם קאַמפף פאר דער עקזיסטענץ, אזוי ווי פיעלע אנדערע טויזענדע מילי׳אָנען מינים, וועלכע זיינען אונטערגענאַנגען אין פערלויף פון דער יעשיכטע, אז עס איז אפילו פון זיי קיין זכר ניט נעבליבען.

צום גליק דאָט דער מענש אָנגעפאַנגען צו לעבען אין א גע־זעלשאפט און ארבייטען צוזאמען מיט אנדערע פון זיין גלייכען. דיזע נעזעלשאפטליכקייט, דאָס צוזאמענ־ארבייטען האָט איהם גע־ראטוועט פון אונטערגאַנג.

אויב אליין, ביחידות, איז דער מענש, אזוי ווי אלע אנדערע

א פאָר ביישפיעלען:

אין דער ערשטער עפּאָכע פון דער מענשלעכער קולטור, ווען אלע מענשען האָבען זיך בעשעפטיגט מיט יאגד, איז די פּאָרם פון געזעלשאפטלעכען לעבען געווען א קאָמוניסטישע (בחברותא'דיגע). אזא פּאָרם איז געווען אין הסכם מיט דעם צושטאנד פון די קינסט־לעכע וואפען, מיט וועלכע די מענשהייט האָט געפיהרט איהר קאמפף מיט דער נאטור. ביקסען, שוועדען און נאָך אזוינע קולטור־געווהר זיינען ניט געווען. די גאנצע געווהר און געצייג זיינען בעשטאנען פון א שטיין און א שטעקען. איינעם אליין איז געווען אונמעגליך צו פאנגען א חיה. די מענשען האָבען זיך נעמוזט אלע פעראייניגען כדי מיט אלגעמיינע כחות צו פאנגען פערשיידענע חיות. אין דער יאגד האָבען אלע מיטגליעדער פון דער גרופּע נעמומען א גלייכען אנטייל אינ'ם שאפען פּראָדוקטען, האָבען זיך שפּעטער אלע גלייך נעמוזט צוטיילען מיט דעם געשאפענעם פּראָדוקט, מיט דעם רויב.

די צאָהל מיטגליעדער פון דער יאגר־גרופּע איז געוואקסען, און צוואמען מיט דער צאָהל זיינען אויך געוואקסען די בערערפ־ניסען. די יאגד בעשעפטיגונג איז שוין ניט געווען אימשטאנד אלע בערערפניסען צו בעפריידיגען. די נויט האָט געצוואונגען דעם מענשען זוכען א נייע סאָרט ווירטשאפט. דער מענש איז איבערגענאנגען צו לאנדווירטשאפט און פיהצוכט, לויט די דאמאל־דיגע געצייג, האָבען ניט געפּאָדערט די ארבייט פון א סך מענשען צוזאמען. ביי שלעכטע געצייג איז א סך בעסער צו בעארבייטען דאָס לאנד אליין, אָדער מיט א קליינע צאָהל מענשען, איידער מיט א סך מענשען צוזאמען. דאָס לאנד איז א סך פרוכטבארער, וועו איינער אָדער אייניג בעארבייטען א קליין שטיק ערד, איידער א סך אויף אמאל— א גרויסען שטח. וויבאלד דער שותפות'דיגער אנטייל אין דער פּראָדוקציע איז בטל געוואָרען האָט שוין במילא אויך אויפגע־הערט די פריהערדיגע פּאָרם פון צוזאמענלעבען. די קאָמונים־טישע געזעלשאפטלעכע פּאָרם האָט זיך געביטען אויף א פּאָט ריכאלישע, וואָס איז שוין געגרינדעט אויף פּריוואָט אייגענטום אזוי ווי עם האָט געפּאָדערט יענער צושטאנד פון די קינסטליכע געצייג.

די בערערפניסען וועלען אָבער וואָס ווייטער אלץ מעהר ענט־וויקעלט. לאנדווירטשאפט און פיהצוכט אין זייער דאמאלדיגען

אין זייער ארבייט איינפאכע געשייג און פלענען זיך פעראייניגען אין קליינע געזעלשאפטען. וואָס וויטער ווערט די צאָהל מענשען, וואָס נעפינען זיך איין אין געזעלשאפט, אלץ גרעסער און די אינסטרומענטען און געשייג, וועלכע ווערען פערוועגדעט אין דער ווירטשאפט, אלץ מעהר ענטוויקעלט. די ערשטע געזעלשאפטען זיינען, מעגליך, בעשטאנען פון דער מוטער און איהרע קינדער; די ערשטע געשייג זיינען נעווען א שפיציגער שטעקען און אן אָבנע־שאָרפטער שטיין. הייַנט אָבער צעהלט יעדע געזעלשאפט, יעדער שטאט (וואָס איז ניט אנדערש, ווי א פעראייניגונג פון מענשען) אין די מיליאָנען און פון די אמאָליגע שטעקענס און שטיינער האָבען זיך ענטוויקעלט די מעכטיגע דאמפף־ און עלעקטרישע מאשינען, וועלכע מאכען די ארבייט פרוכטבארער אין מיליאָנען מאָל.

דאָס אינטערעסאנטסטע דערביי איז, וואָס עס איז פּראָקטיש שטארקע שייכות צווישען די צווויי וואפען — קינסטליכע געשייג און געזעלשאפטליכקייט. זיי זיינען צווישען זיך שטארק פערבונדען, הגם דיזער בונד זעהט זיך ניט אלע מאָל בולט אָן.

די געזעלשאפטליכקייט, די בעציהונגען צווישען די מענשען, ענדערן זיך. זיי זיינען ניט אלע מאָל דיזעלביגע. עס ענדערן זיך די נעזעצען, עס ענדערט זיך דאָס פּאָליטישע לעבען, עס ענדערן זיך די מדות פון מענשען, און עס ענדערן זיך אויך די פּאָרמען פון קונסט און ליטעראטור.

וואָס זיינען די אורזאכען פון אָט די פערענדערונגען? דורך וועלכע קרעפטען ווערט איין פּאָליטישע אָרדנונג בטל און אן אנדערע ענטשטעהט אויף איהר פלאץ? פאר וואָס ווערט, למשל, אן אבסאָליוטיסטישע רעגיערונג פערוואנדעלט אין א דעמאָקראַטיע?

דיזע אלע פערענדערונגען ווערען ארויסגערופען דורך די פער־ענדערונגען אין די קינסטליכע געצייג. די מענ־שען ווערען אלץ גרעסערע בעלי הוצאה, ווייל זייערע בעדערפניסען ענטוויקלען זיך מיט דער ענטוויקלונג פון קולטור, און אויסערדעם פערגרעסערען זיי זיך אין צאָהל, זיי זיינען פרים ורבים און מען מוז זעהן צו האָבען א גרעסערע הכנסה, מען מוז זעהן צו קריגען מעהר לעבענס־מיטלען. דיזע נויט אין לעבענסמיטלען צווינגט די מענשען אויסצובעסערן זייערע וואפען — די קינסטליכע נעצייג, און א דאנק דער דאזיגער ענטוויקלונג פון די קינסטליכע נעצייג ענדערט זיך שוין דאָס נעזעלשאפטליכע צוזאמענלעבען, די נעזעל־שאפטליכקייט.

גאניזירט די ווירטשאפט. דער קאָנסום, דער נעברויך איז דער צוועק און די פּראָדוקציאָן איז א מיטל וווי צו בעפריִדיגען דעם נעברויך. די גאנצע ווירטשאפטלעכע ארבייט בעשטעהט פון צוויי רינגען, פון פּראָדוקציע און קאָנסומפּציע. דער מיטל־רינג, די צירקולאציע, דער מסחר איז אָדער נאָר ניט געווען, אָדער נעווען זעהר וועניג ענטוויקעלט. דיזע ווירטשאפטליכע סיסטעמען זיי־נען:

א) יאגר,
ב) לאנדווירטשאפט און פיהצוכט,
ג) שקלאפערי, און
ד) לייב־אייגענשאפט, אָדער פעאָדאליזם;

צו די סחורה־ווירטשאפטען נעהערען יענע ווירטשאפטען, וואו די פּראָדוקטען זיינען סחורות און ווערען פּראָדוצירט פאר'ן מארק, און ניט פאר'ן אייגענעם נעברויך. אין אָט די ווירטשאפט האָט די פּראָדוקציע ניט אלס איהר צוועק צו בעפריִדיגען די בעדערפנישען פון כלל, נאָר צו שאפען פּראָפיט פאר די פּראָדו־צירער. די גאנצע ווירטשאפט איז ניט אָרגאניזירט, נאָר ווערט רעגולירט דורך בלינדע עקאָנאָמישע געזעצען. די צירקולאציע, דער טויש איז די הויפט־אָקט, אַרום וועלכער עס דרעהט זיך די גאנצע ווירטשאפט.

די סחורה־ווירטשאפט צוטיילט זיך אויף:

א) מלאכה,
ב) מאנופאקטור,
ג) פאבריק.

אין דער יאגד־צייט איז אייגענטליך נאָך ניט געווען קיין ווירטשאפט אין דעם זין, ווי מיר האָבען בעשטימט, וואָס א ווירט שאפט הייסט (אן איבערלעגטע, מיושב'דיגע ארבייט). דאָס האָ־בען די מענשען ערשט אָנגעפאנגען צו לעבען צוזאמען. די יאגד־שבטים פלעגען שטענדיג הונגערן, די נאטור האָט איבער זיי נע־הערשט דעספּאָטיש. זייער עקזיסטענץ האָט אָבגעהאנגען פון א צופאל. די פּאָרם פון צוזאמענארבייטען איז געווען אן איינפאכע. קיין ארבייט־צוטיילונג איז ניט געווען. די פּאָרם פון פונאנדער־טיילונג איז געווען א קאָמוניסטישע, אין הסכם מיט דער ארט פון צוזאמענארבייטען. פון דער עקספּלואָטאציע פון איין מענש דורכ'ן צווייטען איז נאָך קיין זכר ניט געווען.

ביי דער לאנדווירטשאפט און פיהצוכט זיינען די מענשען שוין ניט געווען אזוי פערשקלאפט ביי דער נאטור. זיי זיינען

שטאַנד זיינען שוין אויך געווארען ניט־נעניגענדע קוועלען אויף חיונה. מען האָט זיך געמומען שטארקער צו מלחמות. די מלחמות אין דער אלטער צייט זיינען געווען א נויטוועניגער פּועל־יוצא פון דעם קאמפף פאר דער עקזיסטענץ. מלחמות פאָדערן א שטארקע און פעסטע דיסציפלין. א דיסציפלין קען זיך נאר רעכט האלטען דעמאָלט, ווען די רעניערונג טראָגט א דעספּאָטישען כאַראקטער. אויסער דעם ברייננען די מלחמות פיעל נעפּאָנגענע פון די איינגענומענע שבטים. כל זמן די ארבייט פון יערען מענשען איז נעווען אזוי פּרעם, אז זי האָט אפילו ניט געקענט בעפרידיגען די אייגענע בעדערפניסען, האָט דעם זיענרייכען שבט ניט נעלוינט צו האלטען די נעפאָנגענע, און האָט זיי בעסער אויסגע'הרג'עט. שפּעטער אָבער, ווען די ארבייט האָט נעקענט שאפען מעהר, ווי־פיעל עס איז נויטיג פאר זיך אליין, האָט שוין דעם זיענרייכען שבט ניט נעלוינט אויסצוהרג'ענען די איינגענומענע שבטים, נאָר זיי פערוואַנדלען אין שקלאפען. אזוי האָט זיך ענטוויקעלט די שקלאפערייי.

דער אונטערגאַנג פון דער שקלאפערייי, ווי די ענטשטעהונג פון לייב־איינענשאפט איז אויך נעווען א רעזולטאט פון די פער־ענדערונגען אין די קינסטליכע נעצייג, אין דער ארט און ווייזע ווי די מענשהייט האָט נעפיהרט דעם קאמפף פאר דער עקזיסטענץ, אָרער בעסער אין דעם סיסטעם פון ווירטשאפט.

אונזער אויפנאבע איז דאָ אָבער ניט צו ווייזען, ווי אזוי די פערשיערענע פּאָליטישע פאָרמען האָבען זיך נעביטען אין צו־זאמענהאנג מיט דער פערענדערונג אין די ווירטשאפטס־סיסטע־מען. די הויפט זאך, וואָס מיר ווילען דאָ, איז צו נעבען א קור־צען איבערבליק אויף די ווירטשאפטס־סיסטעמען נופא, וועלכע זיינען נעווען אין אונזער נעשיכטע.

היסטאריש ווערט די נאנצע ווירטשאפט איינגעטיילט אין צוויי פּעריאָדען: 1) נאטוראל־ווירטשאפטען, 2) די סחורה־אָרער טויש־ווירטשאפטען.

צו די נאטוראל־ווירטשאפטען נעהערען יענע ווירטשאפטען, וואו די פּראָדוקטען ווערען פּראָדוצירט פאר'ן איינענעם נעברויך. און וואו די ווירטשאפט איז אָרגאניזירט לויט א נעוויסען פלאן. די נאנצע ווירטשאפטליכע ארבייט ווערט פערוואלטעט פון א בעשטימטען רצון. אָט דער ווילען וויים די בעדערפניסען פון דער־נעוועלשאפט און אין הסכם מיט אָט די בעדערפניסען ווערט אָר־

פערבונדען צוויישען זיך. אויך ביי פּלאַנצונגען און חיות זעהען מיר, אז וואָס קלענער און וועניגער ענטוויקעלט עס איז דער אָרגאַניזם, אלץ וועניגער אבהענגיג זיינען די בעזונדערע אָרגאַנען איינער פון אנדערן.

מיר דאַרפען דאָ בעמערקען, אז וועז מיר זאָגען, דאָס די ווירטשאפט־סיסטעמען בייטען זיך, הייסט עס ניט, דאָס אין א געוויסער צייט הערט מיט אמאל אויף צו עקזיסטירען איין סיסטעם און א צווייטע פערנעהמט דעם פּלאַץ. די גאַנצע מענשליכע ענטוויקלונג בילדעט א קייט, וועלכע איז צוזאַמענגעקניפט פון פערשיידענע ווירטשאפט־סיסטעמען. די סיסטעמען ענטוויקלען זיך איינס פון דעם אנדערן . אינווייניג אין איין סיסטעם לינגען שוין די זאָמען פאר'ן צווייטען. אזוי איז צום ביישפּיעל געווען א געוויסע צייט, וועז יאגד האָט עקזיסטירט צוזאַמען מיט לאנדווירטשאפט, דער פּאטריאַרך איז נאָך צוזאַמענגעקומען מיט דעם שקלאפען הערר א. אז. וו. וועז איין סיסטעם איז נאָך אין גלאַנץ זיינען נאָך פּאַראַן איבערבלייבענישען פון א פּריהערדיגען סיסטעם און עס וואקסען שוין וואָרצלען פון א נייעם סיסטעם. וועז מיר טיילען יא איין די געשיכטע אין סיסטעמען איז עס נאָר אויף אזוי פיעל, אויף וויפיעל די הויפּט־מעטאָדען און פּאַרמען פון ארבייט זיינען כ א ר א ק ט ע ר י ס ט י ש פאר דער אָדער יענער צייט. מיר ריידען בכלל נאָר פון הויפּט וווירטשאפט־סיסטעמען, אָבער ניט פון פּרטים פון אן אייניצינער צייט.

אויך אין דער צייט פון פּעאָדאַליזם, פון לייב אייגענשאפט, האָבען זיך שוין אָנגעפאַנגען צו ענטוויקלען די שטעדט, וואו עס האָבען אין אָנפאַנג מעהרסטענס געוואוינט די בעלי מלאכות און שפּעטער די סוחרים, אָבער דיזע בעלי מלאכות האָבען נאָך פערנומען אין בעצוג צו די דאַרף־איינוואוינער זעהר א קליינעם פּלאַץ און זיינען ניט געווען כאראקטעריסטיש פאר יענער צייט. ערשט דאן, וועז די מאכט פון פּריצים האָט אָנגעפאַנגען שוואכער צו ווערען, דער האנדעל האָט זיך אָנגעפאַנגען שטארק צו ענטוויקלען, די פּויערים האָבען מאסענווייז געוואָרפען דעם דאַרף און ארייבער אין שטאָדט, וואָס איז שפּעטער געוואָרען דער צענטר פון עקאָנאָמישען לעבען און במילא אויך פון דער פּאָליטישער מאכט — ערשט דאן האָט דער פּעאָדאַליזם און צוזאַמען מיט אים די נאַנצע נאטוראל־ווירטשאפט אויפגעהערט צו זיין דאָס כ א ר א ק ט ע ר י ס ט י ש ע ווירטשאפט סיסטעם און די סמנים פון דער סחורה ווירטשאפט זיינען געוואָרען אלץ מעהר און מעהר בולט.

שוין ניט געווען אזוי אָבהענגיג פון צופאל, ווי ביי דער יאָגד־בע־
שעפטיגונג. עס האָט זיך שוין דאָן אָנגעפאָנגען אין ארבייט־צו־
טיילונג צווישען די מיטגלידער פון דער פאמיליע. אין דער
שפּיץ פון דער ווירטשאפט איז געשטאנען אן ארגאניזאטאָר, א
פּאטריאַרך, וועלכער האָט געהערשט איבער די אנדערע מיטגליע־
דער פון דעם שבט, אדער פאמיליע. אין דער דאָזיגער צייט האָט
זיך שוין אָנגעפאָנגען צו ענטוויקלען פּריוואָט איינענטום און עקס־
פּלואָטאציע.

ביי דער שקלאָפערייי האָט די עקספּלואָטאציאָן פון מענשען
דערגרייכט די העכסטע שטופע. מענשען זיינען ערנידערינט נע־
וואָרען צו דער מדרגה פון אונגלעבערינע נעצייג. פּריוואָט איי־
גענטהום איז נעווען א הייליג רעכט. די ארבייט־צוטיילונג
צווישען די מיטגלידער פון דער שקלאָפען־גרופּע איז געווען בע
דייטענד. די גאנצע געזעלשאפט איז געווען צוטיילט אין הערען,
וועלכע האָבען נעהאט כל־טוב און שקלאָפען, וועלכע זיינען געווען
דאָס אייגענטהום פון די הערען. א דאנק דעם, וואָס די שקלא־
פען האָבען געשאפען אלע נויטיגע זאכען צום לעבען, האָבען די
הערען זיך אָבגענעבען מיט עולם הזה, און האָבען נעשטרעבט
וואָס מעהר צו געניסען. דערמיט ערקלעהרט זיך אויך, וואָס
אין יענער צייט, אין דער אלטער צייט פון נריכענלאנד און רוים,
האָבען זיך ענטוויקעלט די פערשיידענע סאָרטען קונסט, וועלכע
פערפיינערען דאָס לעבען.

ביי דער לייב־אייגענשאפט איז דער פּויער אויך אונטער־
יאָכט צום פּריץ, אָבער ניט מיט זיין גוף, נאָר מיט זיין ארבייט.
יעדער דאָרף אין דער צייט פון לייב־אייגענשאפט האָט נעפיהרט
אן אָבגעשלאָסען לעבען און האָט ניט נעהאט קיין מגע ומשא
מיט די איבעריגע מענשען, וועלכע האָבען ניט נעהערט צו דעם
פּריץ. דער האנדעל איז נעווען נאָך וועניגער ענטוויקעלט, ווי
אין דער שקלאָפערייי. דאָס שטאאט־לעבען איז נעווען לויט דעם
פּרינציפּ פון דעצענטראַליזאציע. די פּריצים זיינען ביי זיך אין
די דערפער געווען פאַלשטענדיגע בעלי־בתים און זיינען נעווען
אונטערווארפען דער קעניגליכער מאכט בלויז אין בעצוג צו די
אנגעלעגענהייטען פון גאנצען לאנד.

די אונאבהענגיגקייט פון די פערשיידענע נעמיינדעס אין דער
צייט פון לייב־אייגענשאפט איז ניט געווען א סימן פון פראָגרעס,
נאָר א סימן פון ריקשריט און ניט־דערווואקסענקייט. אין א מעהר־
ענטוויקעלטער וירטשאפט זיינען די פערשיידענע טיילען ענג

האָט אין זיך א נעוויסע אינדיווידואַליטעט, זי איז די פערקערפע־רונג פון דעם אָדער יענעם א י ך.

שפּעטער האָט זיך ענטוויקעלט די מ א נ ו פ א ק ט ו ר.

די מאנופאקטור דיענט אלס איבערגאנג פון מלאכה צו דער פאבריק. זי האָט אין זיך נעמיינשאפטליכעם מיט דער מלאכה דערין, וואָס ביי איהר ווערען אויך בענוצט אזוינע אינסטרומענ־טען, וועלכע ווערען געבראכט אין בעווענונג דורך דעם ארבייי־טערס האנד. די ארבייט איז אויך אבהענגיג פון דעם ארבייי־טער׳ס כח און געשיקטקייט. אָבער בעת ביי דער מלאכה ווערען די פּראָדוקטען געמאכט אויף בעשטעלונג, איינציגווייז אין אין א קליינעם מאסשטאב, ווערען זיי ביי מאנופאקטור שון אויס־געארבייט מאסענווייז פאר׳ן מארק. אויך די ארבייט־צוטיילונג איז ביי דער מאנופאקטור בעדייטענד ענטוויקעלט. אין דער מאנטעל־מאכער אינדוסטרי (קלאָק אינדוסטרי) זיינען מאנכע פּא־כען באראקטעריסטיש פאר מאנופאקטור, ווי צ. ב. די בלוזען און קליידער־מאכער (לידיעם וווייסטם און דרעס־מייקער).

די מאנופאקטור האָט זיך ענטוויקעלט, ערשטענס, דורך דעם, וואָס מאנכע זאכען פאָדערען בטבע די פעראייניגונג פון פערשיי־דענע זעלבסטשטענדיגע בעלי מלאכות, ווי צ. ב. די פּראָדוקציע פון עקיפאזשען. זיי ווערען לכתחילה אויסגעארבייט דורך דער פעראייניגונג פון זעלבסטשטענדיגע שניידער, זעטלער, קופער־שמידען, אייזען שמידען און סטאָלירעם. עס איז זעלבסטפער־שטענדליך, אז דער אויסארבייטער פון עקיפאזשען האָט געמוזט דיזע אלע זעלבסטשטענדיגע בעלי מלאכות פעראייניגען אין איין חויז. און דאָס איז שוין א מאנופאקטור.

צווייטענס, איז די מאנופעקטור ענטשטאנען א דאנק דעם ענטוויקעלטען מארק, וואו עס איז געוואָרען א גרויסע נאכפראגע אויף פּראָדוקטען.

א בעל מלאכה ארבייט, ווי געזאגט, אויף בעשטעלונג. דער־צו דאַרף ער ניט האָבען קיין גרויסען קאפיטאל. וועז איינער בע־שטעלט זיך א פּאָר שיך, קויפט דער שוסטער די לעדער, מאכט פּאַרטיג, ברענגט אָב און בעקומט דאָס געלד, מיט וועלכע ער קען קויפען לעדער פאר א צווייטען קונד. וועז מען האָט אָבער אָנ־געפאנגען, לאָמיר זאָגען, צו פאָדערען שיך פון אן אנדער שטאָרט, און ניט איין פּאָר, נאר א סך פּאָר מיט אמאל, דאן איז אן ארעמער

זיבענטע לעקציע

ב) די סחורה ווירטשאפטען

מלאָכה און איהרע כאַראַקטעריסטישע אייגענשאפטען ; די אינדיווידואַליזשע פון בעל מלאכה שפּיגעלט זיך אָב אויף זיין פּראָדוקט ; מאנופאקטור און איהרע אייגענשאפטען ; די ענטשטעהונג פון מאנופאקטור ; די מעלות פון מאַנופאַקטור קעגען מלאָכה ; די פאַבריק און איהרע אייגענשאַפטען ; די בעדייטונג פון דער מאַשין ; די אַרבייטס צוטיילונג צווישען מאַשינען ; דער קאָלעקטיוועד כאַראַקטער פון די מאַשינען־פּראָדוקטען ; די ווירקונג פון דער מאַשין אויפ׳ן אַרבייטער ; די סאָציאָלע לאָגע פון אַרבייטער ביי דער מלאכה, מאַנופאקטור און פאַבריק ; דעצענטראליזאַציע און צענטראַליזאַציע ביי דעם פאַבריק סיסטעם.

אויף דער ערשטער שטופע פון די סחורה־ווירטשאפטען האָט אין די שטעדט געהערשט די מלאכה.

אונטער מ ל אכ ה פערשטעהט מען אזא סאָרט אונטערנעהמונג, וואו דער אונטערנעהמער אליין ארבייט מיט אייגענע אינסטרומענטען. ער איז דער אייגענטימער פון זיין ווארשטאט. די אינסטרומענטען ווערען געבראַכט אין בעווענונג מיט דעם בעל מלאכה׳ס הענד. די ארבייט ווערט געמאכט אויף בעשטעלונג און ניט אין פּאַראַט. נעדונגענע ארבייטער זיינען ביים בעל מלאכה וועניג. מיסטענס זיינען די ארבייטער די אייגענע הויזמענשען — די קינדער. די לעהרען צייט פון בעל מלאכה דויערט אייניגע יאָהר און יעדער פּועל ווערט, נעווענליך, שפּעטער אליין א בעל מלאכה. די אינסטרומענטען, דער שאַפּ, קאָסטען ניט טייער אין יעדערער קען אָנקלייבען גלייך דאָס צו קויפען. די ארבייט פון בעל מלאכה איז מעהר אָדער וועניגער קאָמפּליצירט. די ארבייט איז ניט צוטיילט און דער בעל מלאכה מוז אויסארבייטען דעם גאַנצען פּראָדוקט. די פעהיגקייטען פון בעל מלאכה שפּיגלען זיך אָב אויפ׳ן פּראָדוקט. איז ער א גוטער בעל מלאכה מאכט ער א גוטען פּראָדוקט, איז ער א שלעכטער בעל מלאכה — א שלעכטען פּראָדוקט. דער פּראָדוקט טראָגט אויף זיך דעם זיגעל פון זיין שעפער. ראובן דעם שוסטערס שטיוועל זיינען ניט אין גאַנצען גלייך צו שמעון דעם שוסטערס. לוי דעם שניידערס ארבייט איז ניט אין גאַנצען עהנליך צו יהודה דעם שניידערס. די ארבייט

בער און אייגענטימער.*) דאָס איז שוין נעווען א מאנופאקטור מיט אלע פיטשעווקעס.

אין אָנפאנג, ווי מיר זעהען, בעשטעהט דערהויפט אונטער־שייד צווישען מאנופאקטור און מלאכה אין דער גרויס פון דער אונטערנעהמונג, וואָס פאָדערט ספעציעלע מענשען און ספעציעלע קאפיטאלען. שפעטער אָבער האָט זיך אין דער מאנופאקטור, וואָס איז לכתחילה ארויסגעוואָרפען געוואָרען דורך דער נויטוועגדיגקייט אין א מאסען פראָדוקציע, שטארק ענטוויקעלט די ארבייט־צו־טיילונג.

וועו א סך ארבייטער ארבייטען צוזאמען ווייזט זיך גלייך ארויס ו ו ע ר פון די ארבייטער — אין דער שניידער אינ־דוסטרי למשל — איז מעהר פעהיג צו זיין א צושניידער; ווער א שטעפער; ווער א פעטעלקע מאכער א. א. וו. א בעל מלאכה אליין מוז מאכען אלע ארבייטען, דעם מאנצען פראָדוקט פון אָנ־פאנג ביז'ן סוף, אָבער וועו א סך בעלי מלאכות זיינען צוזאמען קען ווערען אויסגעפיהרט, אז יעדערער זאָל טהאָן די ארבייט, צו וועלכער ער איז מעהר פעהיג, בפרט נאָך, אז דאָס וועט געבען בעסערע רעזולטאטען. דער אונטערנעהמער פון דער מאנופאק־טור האָט דאָס גלייך איינגעזעהן וון האָט איינגעפיהרט די ארבייט־צוטיילונג. דיזע ארבייט־צוטיילונג האָט געפיהרט דערצו, אז די אינסטרומענטען זאָלען ספעציאליזירט וון פערפעלקאָמט ווערען. ביי א בעל מלאכה האָט איין וון דערזעלבער אינסטרומענט גע־דארפט דיענען אי ביים צושניידען, אי ביים שטעפען, אי ביי אנ־דערע ארבייטען. ביי מאנופאקטור האָבען די צושניידער געהאט זייערע ספעציעלע אינסטרומענטען; די שטעפער — זייערע וון די פעטעלקע־מאכער — זייערע. אלעס האָט זיך צוטיילט וון ספעציאליזירט. די פראָדוקציעס, וועלכע האָבען וויסגעארבייט אינסטרומענטען, האָבען זיך בעמיהט צו מאכען פאר יעדען סאָרט ארבייט א ספעציעלען אינסטרומענט.

די ענטוויקעלטע ארבייט־צוטיילונג איז נעווען א נאטירליכער רעזולטאט פון דער מאנופאקטור וון האָט טאקי דערגרייכט א־ן מא־נופאקטור פעריאָד א גרויסע מדרגה.

*) נאָר דאָרטען, וואו די חיים ארבייט איז בעזונדערס עקספלואָטירט געוואָרען, ווי ביי דעם „סוועטינג סיסטעם", האָט דעם אונטערנעהמער ניט גלוויכט אריינצונעהמען די ארבייטער ביי זיך אין א ספעציעלען פלאץ. ער האָט בעסער אָרויסגעגעבען די ארבייט אחיים.

שוסטער שוין ניט נעווען אימשטאנד דאס צו טהאן. ערשטענס האט ער זיך איבערהויפט ניט נעקענט אבגעבען צו מסחר. ער האט ניט נעהאט קיין צייט און ניט קיין קענטנים דערצו. עס האבען נעמוזט זיין ספעציעלע סוחרים דערפאר. צווייטענס האט ער ניט נעהאט אזויפיעל נעלד צו קויפען לערער און איז אויך ניט נעווען אימשטאנד אויסצוארבייטען אזויפיעל שיך, וויפיעל דער מארק האט נעפאדערט. עס האט זיך נעפאדערט א מענש מיט נעלד, און דערצו האט ער בעראפט זיין א שטיקעל סוחר, וועלכער ניט זיך ספעציעל אב מיט פערקויפען סחורות. אזא סארט מענש האט זיך נלייך איינגעפונען. דער אינטערנעהמער, וואס האט נעקענט פערוועגדען שיך אויפ'ן מארק, האט אליין נעקויפט לערער און אנדערע רויהע מאטעריאל און האט עס אין אנפאנג אבגענעבען מאכען צו די שוסטערס אין דער היים. ער האט נעהאט דערפון א סך נוצען. ערשטענס, דורך דעם, וואס ער האט נעקויפט א סך רויהע מאטעריאל מיט אמאל, האט איהם נעקאסט ביליגער; צווייטענס, דערמיט, וואס ער האט דעם בעל מלאכה נעגעבען א סך ארבייט — האט ער ,דער בעל מלאכה, איהם נערעכענט ביליגער, ווי א צופעליגען בעשטעלער. שפעטער האט דער אונטערנעהמער זיך מישב נעווען, אז עס לוינט איהם לחלוטין ניט, אז זיינע סחורות זאלען אויסגעארבייט ווערען אהן זיין השגחה ביי יעדען בעל מלאכה אין דער היים. עס לוינט איהם בעסער ארויסצונעהמען די אלע בעלי מלאכות אין איין הויז, זיי זאלען ארבייטען טאקע מיט זייערע אייגענע נעצייג, אבער אונטער זיין אויג. דאס וועט איהם קאסטען ביליגער, — האט ער זיך נערעכענט. ערשטענס, וועלען די בעלי בלאכות בעסער ארבייטען, צווייטענס וועט קאסטען וועניגער בעלייכטונג און בעהייצונג. אויך דירה נעלד פאר די וואשטאטען וועט זיין וועניגער. וויי מיר האבען שוין איינמאל נעזאגט, קאסט א סך ביליגער איין גרויסע דירה פאר 20 בעלי מלאכות, אייזער 20 קלייגע דירות פאר 20 בעזונדערע בעלי מלאכות, אנב וועלען די בעלי מלאכות ניט האבען קיין שליטה אויף די יתור, די שטיקלעך און ברעקלעך, וועלכע בלייבען נאך פון יעדער סחורה. כך הוה, ער האט אויפגעהערט די בעלי מלאכות צו נעבען ארבייט אהיים און דיזע וויללענדיג, ניט וויללענדיג זיינען ענדליך נעווען נעצוואונגען צו נעהן ארבייטען ביי יענעם, ביים נעלדנע-

מענש (דער מאשיניסט) ביי דער ערשטער מאשין. די צווייטע מאשין בעקומט פון דער ערשטער די צייטונג אויף א מעכאנישען אופן אהן דער הילף פון א מענש.

ביי דער מאנופאקטור שפילען די פעהיגקייטען פון מענשען, זיין אינדיווידואליטעט, א געוויסע ראלע. ביי דעם פאבריק־סיסטעם שפיעלט א ראלע ניט די פעהיגקייט פון מענשען, ניט זיינע נייגונגען און פערלאנגען, נאר זיין ארבייט־קראפט, זיין כח. די מ ע כ א נ י ש ע מאשינען, און ניט די אינדיווידואליטעט פון ארבייטער, שפיעלען די ראלע אין דער פאבריק.

ביי דער פאבריק פערלירט דער ארבייטער אין גאנצען זיין פערזענליכקייט, זיין אינדיווידואליטעט אויך דורך דעם, וואס די מאשין ענטוויקעלט די ארבייט־צוטיילונג, וואס האט זיך אנגענומען אין דער מאנופאקטור, ביז דער העכסטער מדרגה. די אויסארבייטונג פון א פראדוקט ווערט צוטיילט אויף פיעלע איינפאכע ארבייט־פראצעסען, און יעדער ארבייטער האט נאר צו ערפילען אזיין ארבייט־פראצעס, צו וועלכען מען דארף אפילו דעם קאפ ניט צולייגען. ה ע נ ד פאדערט די מאשין, אבער ניט מ ע נ ש ע ן, וועלכע דענקען, וועלכע האבען פעהיגקייטען. ביי דער פאבריק־סיסטעם איז דער מענש געווארען ערנידריגט ביז דער מדרגה פון א מעכאנישער וועראקצייג. ער איז געווארען א שרויף, א צוואק פון דער מאשין. אין דער צייט, ווען ביי דער מלאכה — אין א געוויסער מאס אויך ביי דער מאנופאקטור — איז דער פראדוקט אבהענגיג פון דעם בעל מלאכה'ס פעהיגקייטען, פון זיין אינדיווידואליטעט איז ביי דער פאבריק דער פראדוקט אבהענגיג פון דער מ א ש י ן. דער פארטיגער פראדוקט טראגט ניט דעם שטעמפעל פון ראובן'ן אדער שמעון'ן, ווי ביי דער מלאכה. דער ארבייטער אין א שוף פאבריק אין מאסאטשוזעטס וועט אליין אייך שווער זאגען, ווען איהר וועט איהם ווייזען א פארטיגע שוך, אויב ער האט דערביי געארבייט אדער ניט. דער פראדוקט איז ניט א רעזולטאט פון דעם'ס אדער יענעם'ס ארבייט, נאר פון מאסען־ארבייט, פון קאלעקטיוער ארבייט.

אויך די סאציאלע לאגע פון ארבייטער ווערט אלץ ערגער, וואס מעהר די פאבריק ענטוויקעלט זיך. דער בעל מלאכה איז א זעלבסטשטענדיגער מענש, ער האט זיך זיין שאפ, זיינע אינסטרומענטען און טיילמאל אויך דאס רויה מאטעריאל, וואס איהם

די פּאַבריק איז דאָס דריטע מעהר פּערפּאָלקאָמטע סיסטעם פון דער טויש אָדער סחורה ווירטשאפט.

די פּאַבריק אָלס א גרויסער בעטריב האָט אין זיך אָלע מעלות פון דער מאַנופּאקטור, אָבער צייכענט זיך נאָך אויס דערמיט, וואָס אין איהר ווערט אָנגעווענדט ד י מ א ש י ן. די מ א ש י ן איז א קאָמבינאַציע פון פיעלע אינפּאַכע אינסטרומענטען, וועלכע זיינען פערבונדען דורך א געוויסע מעכאַנישע קראָפט. די מעכאַנישע קראָפט ברענגט אין בעווענונג די אינסטרומענטען אוך ניט דער אַרבייטער, ווי ביי מלאכה אָדער ביי מאַנופּאקטור.

א דאַנק דער אָנווענדונג פון דער מאשין קען מען דורך איין און דערזעלבער מאָס אַרבייט־קראָפט בעשאפען מעהר פּראָדוקטען, ווי ביי דער מלאכה אָדער אפילו ביי דער מאַנופּאקטור. די אַרבייט מיט געווענלעכע אינסטרומענטען איז בעשרענקט. די געווענלעכע אינסטרומענטען מוזען שטענדיג האָבען ביי זיך א מענש, וועלכער קען ניט רעגירען מיט א סך אינסטרומענטען אויף איין מאָל. קיין מענש קען, א שטייגער, ניט שפּינען אויף צוויי שפּינלעך, אָדער שטריקען מיט אמאָל צוויי זאקען. די מאשין אָבער איז ניט אזוי אָבהענגיג פון דער מענשלעכער קראָפט. די מאשין קען פּראַיניגען א סך אינסטרומענטען און אַרבייטען מיט זיי אויף אמאָל. א דאַנק דער מאשין קען איינער וועבען מיט א סך וועבשטוהלען, שפּינען מיט א סך שפּינדלעך און שטריקען א סך זאקען מיט אמאָל. די רעזולטאטען פון דער אַרבייט וועלכע זיך ניט פון דעם מענשען, וועלכער רעגירט מיט דער מאשין, נור פון דער מאשין'ס מעכאַניזם. וואָס בעסער און קאָמפּליצירטער די מאשין — אלץ מעהר אַרבייט, וואָס איינפּאַכער די מאשין — אלץ וועניגער אַרבייט. און אזוי ווי דער מעכאַניזם פון דער מאשין קען פערבעסערט און פערגרעסערט ווערען ביז דער אונענדלעכקייט, טא קען ממילא אויך אָהן א סוף פערגרעסערט ווערען די פּרוכטבאַרקייט פון דער אַרבייט. די טעכניק איז איצט שוין אזוי ענטוויקעלט, אז פיעלע מאשינען זיינען פּראַיניגט צוזאמען און יעדע מאשין טהוט מעכאַניש נאָר א נ ע ו ו י סע אַרבייט. עס איז אין דער פּאַבריק, בכן, פּאראן אן אַרבייט־צוטיילונג צווישען די מאשינען אזוי ווי צווישען מענשען אין דער מאַנופּאקטור. אין די גרויסע דרוקעריען איז דאָס לייכט צו זעהן. אָבער מאשין דרוקט און א צווייטע מאשין וויקעלט די צייטונג. אָט די ביידע מאשינען זיינען פּראַיניגט מעכאַניש און עס איז נאָר נענוג איין

פאקטור. די לעצטע קען נאך ווירקען, ווען אפילו די פראדוקטען וועלען געשאפען ווערן אויף א פאבריק סיסטעם. בכלל אבער, אין גרויסען און גאנצען, ווערט געווענליך יעדע צייט כאראקטעריזירט דורך א ג ע ו י ס ע ר ארט פראדוקציע, וואס איז די ה ע ר ש ע נ ד ע — דאס הייסט דער הויפט מיטעל, ווי צו פראדוצירען די נויטיגע פראדוקטען.

אין היינטיגער צייט איז די הערשענדע פארם פון פראדוקציע דאס פאבריק סיסטעם. די פאבריק דריקט ארויף איהר שטעמפעל אויף אלע צווייגען פון אונזער לעבען. זי איז דער מקור, די קוועלע פון דער מענשליכער חיונה. אהן בעלי מלאכות קענען מיר נאך ווי עס איז אויסקומען; אהן פאבריקען — ניט. אויב עס זאלען היינט אלע פאבריקען אויפהערען צו געהן, וועלען אלע אונזערע בערערפנישען בלייבען ניט צופריעדענגעשטעלט. מיר מוזען היינט האבען אזא ארט פראדוקציע, וואו עס זאל זיין מעגליך אויסצוארבייטען א סך פראדוקטען מיט אמאל. מיר נויטיגען זיך אין א מ א סע ן פראדוקציע, ווייל מיר האבען א מאסען פערברויך.

אין דער גאנצער פאלקס־ווירטשאפט הערשט, ווי בעוואוסטע, דער עקאנאמישער פרינציפ: „זעה צו עררייכען דעם ג ר ע ס ט ע ן נוץ ביי די קלענסטע אויסגאבען פון ארבייט און קאפיטאל". דער דאזיגער פרינציפ צו זיין שפארעוודיג אין הוצאות און צו זהען צו בעקומען מעהר הכנסה, קען אם בעסטען דורכגעפיהרט ווערען דורך א פאבריק.

די גרויס קאפיטאליסטישע פראדוקציע, וואו די רויהע מאטעריאלען, ווערקצייג, קויהלען און ארבייט־קראפט ווערען פערברויכט אויף א גרויסען מאשטאב, איז ענג פערבונדען מיט דער פאבריק. אהן א פאבריק סיסטעם זיינען אונמעגליך גרויס־קאפיטאליסטישע אונטערנעהמונגען.

דער גרויס־קאפיטאליזם רעכענט זיין נעבורט צייט פון סוף 18טען יאהרהונדערט. אין יאהר 1764 האט א ו א ט ט ערפונדען די ערשטע דאמפף מאשין. עטוואס שפעטער האט א ר ק ר א ו ט ענטדעקט די ערשטע וועב־מאשין. ביז יענער צייט האט מען נעוועבט אויף אייגפאכע וועבשטוהלען. אין יאהר 1785 האט מען שוין אויפטט'ס דאמפף־מאשין אננעפאנגען צו פערוועגדען אין די וועבערייען, וואו מען האט נעארבייט מיט אר־קראוט'ס מאשינען. די דאזיגע מאשינען האבען ארויסגערופען די

איז נויטיג; דער אַרבייטער אין א מאָנופאקטור האָט שוין ניט קיין וואשטאָם, קיין רויה־מאַטעריאל, אָבער ער האָט נאָך זיינע אייגענע אינסטרומענטען; דער פּאַבריק אַרבייטער האָט שוין נאָר ניט, א חוץ זיין אַרבייט־קראפט.

ביי א פּאַבריק סיסטעם בעמערקען מיר צווייערלייַ טענדענצען, ריכטונגען. פון איין זייט ווערט די אַרבייט אזוי צוטיילט, צופּיצעלט, דאָס דער אַרבייטער ערפילט נאָר א פּראָסטע אייניקע פּאַכע מעכאַנישע אַרבייט, וואו ער דארף אפילו זיין קאָפּ ניט צולייגען. ער ווערט ערנידריגט צו דער מדרגה פון א לעבעריגער ווערקציג; פון דער אַנדערער זייט ווערט די נאַטור א ר ג א־נ י ז א צ י ע פון אַרבייט, די פערוואלטונג אלץ מעהר פערוויקלט, מעהר קאָמפּליצירט און איז פיעל שווערער, פאַדערט מעהר שכל און אונטערנעהמונגס גייסט, ווי ביי מאַנופאקטור און מלאָכה.

די פּאַבריק איז א מעהר ענטוויקעלטער אינדוסטריעלער אַרגאַניזם, וואו די פערשיידענע טיילען פערלירען זייער זעלבסטשטענדיגקייט און ווערען אלץ מעהר און מעהר אָבהענגיג פון׳ם צענטער, פון דער אַרגאַניזירענדער מאַכט. ביי דער מלאכה און מאַנופאקטור זיינען די אַרבייטער צווישען זיך ניט אזוי פערבונדען, ניט אזוי אָבהענגיג און ווען ביי אייניגע געהט די אַרבייט ניט אזוי גוט, קענען דאָך די איבעריגע אַרבייטער פּאַרטזעצען זייער בעשעפטיגונג און דער נאַנצער געשעפט דארף ניט אָבגעשטעלט ווערען. ווען דער שטעפער, למשל, איז קראַנק קען פון דעסטוועגען דער צושניידער זיין אַרבייט פּאַרטזעצען. דאָסזעלבע אויך פּערקעהרט. אין א פּאַבריק איז איין גרופּע אַרבייטער אָבהענגיג פון אַנאַנדער גרופּע. יעדע גרופּע בילדעט אין׳ם פּאַבריק מעכאַניזם א נויטוועגדיגען שרויף און ווען איין שרויף שטעלט זיך אָב — מוז דערפון ליידען דער נאַנצער מעכאַניזם.

א צענטראַליזירטע אַרגאַניזאַציע און דעצענטראַליזירטע אַרבייט — אָט דאָס זיינען די כאַראַקטעריסטישע סמנים פון א פּאַבריק סיסטעם.

אזוי ווי ביי די נאַטוראַל ווירטשאפטען, זיינען אויך די דריי שטופען פון ענטוויקלונג — מלאכה, מאַנופאקטור און פּאַבריק — ביי דער טויש און סחורה־ווירטשאפט ניט שארף אָבגענרענעצט איינע פון דער אַנדערער. אין איין און דערזעלבער צייט און זאָנאר אָרט טרעפען מיר זיי אָפט איינע נעבען דער אַנדערער. בעלי מלאכות טרעפען מיר אָפט אין דער צייט, וועו עס הערשט מאַנו־

8־טע לעקציע.

די לעהרע פון צירקולאציע אדער פון פונאנדערטיילונג

די נוישוועגדיגקייט פון האנדעל ; דער מארק און זיין בעדייטונג ; די געזעצען פון מארק ; דער ווערטה פון די סחורות ; פערשיידענע ווערטה טעאריען ; סוביעקטיוו און אביעקטיוו שיטות ; דער געברויך ווערטה און דער טויש ווערטה פון א סחורה ; די בעגרינדונג פון דער נוצען־טעאריע ; איהר ניט אויסגעהאלטענקייט ; די ארבייטס־טעאריע פון אדאם סמיטה ; דוד ריקארדא׳ס בעגרינדונג פון דער ארבייטס טעאריע ; דער פרייז פון די סחורות ; אנגעבאט און נאכפראגע ; די בעציהונגען צווישען ווערטה און פרייז.

נאך דעם ווי מיר האבען ארומגערעדט די פערשיידענע בע־דינגונגען פון דער פראדוקציע, וועלען מיר איצט איבערנעהן צו דער לעהרע פון דער צירקולאציע.

מיר לעבען היינט אין א סחורה־נעזעלשאפט. ווי מיר ווייס־סען שוין אונטערשיידעט זיך די סחורה־נעזעלשאפט פון די פרי־הערדיגע נאטוראל־נעזעלשאפטען, ערשטענס, דורך דעם, וואס די פראדוקטען ווערען ניט נעשאפען פאר'ן אייגענעם נעברויך. יע־דערער בעשאפט נאר א י י ן סאמט פראדוקטען (אין דער גרויס־קאפיטאליסטישער נעזעלשאפט נאר א ט י ל פון פראדוקט) פון יענער גרויסער צאהל פ ע ר ש י י ד ע נ ע סאמטען, ווע־כע זיינען נויטיג צום לעבען און, צווייטענס, דורך דעם, וואס ס׳איז ניט פאראן א נעווייסער ווילען פון אן ארנאניזאטאר, פון א מין ראש הקהל, וועלכער זאל איינטיילען יערערען די נויטיגע פראדוקטען.

אום פאמט צו בעקומען די פערשיידענע לעבענס־מיטלען צו בעפרידיגען די בערפניסען, מוז יעדערער מסחר'ן, האנדלען, אויסבייטען זיינע פראדוקטען, וועלכע זיינען איהם, פאר זיך, צום אייגענעם נעברויך, ניט נויטיג, אויף אנדערע סאמטען, וועלכע דער פערקויפער ווידער קען פאר זיך ניט נעברויכען. און טאקע דורך דאס דעם בייט, טויש, ווערען פערטיילט, צירקולירט די פראדוקטען, וואס די נאנצע נעזעלשאפט שאפט צווישען די איינצינע מיט־גליעדער.

אינדוסטריעלע איבערקעהרענים, די אינדוסטריעלע רעוואָלוציע און זיינען געווען דער אָנפאנג פון די גרויס־קאפּיטאליסטישע אונטער־נעהמונגען.

א דאנק דעם מאשינען־סיסטעם, וואָס ווערט אָנגעפיהרט מיט דער הילף פון דאמפּף און עלעקטריציטעט, איז דער גרויס־קאפּי־טאל אלץ מעהר און מעהר געוואקסען און איז געוואָרען דער הער־שער אין אונזער לעבען.

נעזעצען בעשטימען, וויפיעל מענשען עס זאלען זיך אבגעבען מיט שניידעריי, וויפיעל מיט שוסטעריי, וויפיעל מיט אנדערע מלאכות. זיי בעשטימען אויך, וויפיעל מען זאל בעקומען פאר איין פראדוקט און וויפיעל פאר א צווייטען פראדוקט. א ט ד י ג ע ז ע צ ע ן ב ע ש ט י מ ע ן ד ע ם ו ו ע ר ט ה פ ו ן ד י ס ח ו ר ו ת.

די פראגע איבער דעם וועדטה פון די סחורות איז אייגע פון די וויכטיגסטע פראבלעמען אין דער עקאנאמישער וויסענשאפט. פיעלע טעאריעס זיינען נעבויט נעוואָרען; פיעלע דיקע ביכער זיינען וועגען דעם געשריבען נעוואָרען און מיר מוזען מודה זיין, אז נאך ער היום הערשען גרויסע חלוקי דעות אין דער וועדטה טעאריע.

ווי אזוי וועדט בעשטימט דער וועדטה פון די סחורות? אין פלוג ווייזט אויס, אז די סוחרים, וועלכע האנדלען מיט דער סחורה, בעשטימען דעם וועדטה, אז דאס וועגדט זיך נאר אן זיי אליין.

אז די דאזיגע מיינונג איז פאלש, קען מען זיך לייכט איבערצייגען. מיר וויסען נאנץ גוט, א יעדע סחורה האט אין פערשיידענע ערטער און אין פערשיידענע צייטען א נאנץ אנדער וועדטה. איין אייל טוך, למשל, קאסט אין אמעריקא בילינער ווי אין רוסלאנד. אין רוסלאנד גופא ווידער האט אן אייל טוך נאקאסט מיט 50-40 יאהר צוריק טיירערער ווי איצט. אויב די אבשאצונג פון די סחורות זאל זיך וועגדען נאר אן די סוחרים, טא ווי קומט עס, אז נראד אין אמעריקא אדער אין ענגלאנד קאסט בילינער, ווי אין רוסלאנד? אמת טאקי, די אמעריקאנער סוחרים זיינען גרויסע בריה'ס און האנדלען בעסער ווי די רוסישע, אבער ווי קומט עס, אז גראד אין אמעריקא זיינען אלע חכמים און אין רוסלאנד —נאראנים? אמת, דעם אמעריקאנער סוחר קאסט דאס רויהע מאטעריאל און די מאשינען בילינער. אבער אלץ קשה: פאר וואס קויפט ער טאק יאיין בילינער, ווי דער רוסישער סוחר?

עס איז קלאהר, ווי דער טאג, אז ניט דער סוחר, אדער פאבריקאנט בעשטימט דעם וועדטה, נאר אז דער וועדטה פון א זאך וועדט בעשטימט אהן זייער הסכמה, און אז זיי, די בעלי בתים פון דער סחורה, זיינען געצוואונגען צו האנדלען לויט דעם וועדטה, וואס ליגט ערגעץ־וואו אינעוועניג אין דער סחורה גופא, וואו דער אייגענטימער האט קיין שליטה ניט.

ווי אזוי קומט דער וועדטה? ווי וועדט ער בעשאפען?

בכלל קען מען די פערשיידענע מיינונגען, וועלכע הערשען אי־

די קראפט, וועלכע אַרגאַניזירט דעם טויש, די צירקולאַציע פון די פּראָדוקטען, איז דער מ א ר ק.

א מארק ווערט געווען־ענלעך אַנגערופען דער פּלאַץ, וואו מען קויפט און מען פערקויפט סחורות. אין פּאָליטישער עקאָנאָמיע פערשטעהט מען אונטער'ן וואָרט מארק — די סומע פון קויפער־און פערקויפער, וועלכע בייטען צווישען זיך אויס — קויפען און פערקויפען — די סחורות.

דער מארק שפּיעלט אין דער סחורה־ווירטשאפט דיזעלביגע ראָלע, וועלכע דער שקלאפען־הערר, דער פּאטריאַרך פון שבט און דער פעאדאל האַבען געשפּיעלט אין די נאטוראל־ווירטשאפטען. דער מארק רעגולירט די צירקולאַציע פון די פּראָדוקטען, אזוי ווי דער פּאַרטייטיגער אַרגאניזאטאָר פון שבט. אויפ'ן מארק בעקומט, למשל, דער פּאַרמער פּאר די תבואות, וואָס ער האָט מעהר, וויפיעל ער האָט נויטיג פּאר זיין אייגענעם בעדאַרף, קליידער, שיך, כלים, נעצייג א. א. וו. דער שוסטער בעקומט פּאר שטיוועל, וואָס ער האָט נענעהט ניט פּאר זיך, מעהל, ברויט, קליידער, א דירה א. א. וו. דאָס גלייכען דער שניידער, דער בלעכער, דער בוימייסטער. מען בעשאפט פּראָדוקטען לכתחילה פּאַר'ן פערקויף און אויפ'ן מארק וועלט דאָס דיזער מסחר דורכנעפיהרט. און צום סוף, נאָך דעם, ווי אויפ'ן מארק זיינען שוין נעטהאָן נעווארען די פערשיידענע מסחרים; נאָך דעם, ווי אלע האַבען נעהאַנדעלט צווישען זיך, געטוישט, נעצירקולירט די פערשיידענע סחורות, — קומט אויס, אז, בכלל, האָט יעדערער בעקומען אלץ וואָס איהם איז נויטיג. דער שניידער האָט ניט נאָר קליידער, נאָר אויך שטיוועל, א דירה, מעהל, ברויט; דער בעקער האָט ניט נאָר ברויט, נאָר אויך קליידער, א דירה, ווייץ, שטיוועל; דער שוסטער האָט ניט נאָר שטיוועל, נאָר אויך א דירה, ברויט, בעלייכטונג, קליידער א. א. וו.

דער מארק איז דאָך אַבער א בלינדע קראפט, ער ווערט דאָך פון קיינעם ניט קאָנטראָלירט און אויפגעפאסט, ווי אזוי איז דאָס מעגליך, אז ער זאָל קענען רעגולירען די צירקולאַציע פון די פּראָדוקטען? דער תירוץ איז, אז די ערשיינונגען פון מארק זיינען ניט צופעליג, נאָר זיי ווערען רעגירט ד ו ר ך ג ע ו ו י ס ע ג ע ז ע צ ע ן. דיזע געזעצען רעגולירען דעם טויש און מאכען, אז פערשיידענע מענשען, ארבייטענדיג ביי איין פּראָדוקט, זאלען קענען בעקומען אלע פּראָדוקטען, וואָס זיי איז נויטיג. דיזע

וועניגער, דען דאס וועגדט זיך אן די אלגעמיינע אביעקטיוע בע־דינגונגען פון דער פראדוקציע.

דער וועדטה פון יעדער סחורה מוז, פערשטעהט זיך, אויך ארויסקומען בלויז פון אט די אייגענשאפטען: אדער פון דער נוצליכקייט, אדער פון דער מענשליכער ארבייט.

די סובייעקטיווע שיטה בעהויפטעט, אז דער וועדטה שטאמט פון דער סוביעקטיווער אייגענשאפט, דערפון, וואס דער פראדוקט האט בכח צופרידענצושטעלען געוויסע בערפ־ניסען; די אביעקטיווע שיטה בעהויפטעט, אז הגם יעדע סחורה מוז זיין נוצליך, אבער איהר וועדטה וועדט בעשטימט ניט צוליעב דער נוצליכקייט, צוליעב איהר סוביעקטיוון כאראק־טער, נאר צוליעב דעם, וואס אויף איהר איז פערטהאן מענשליכע ארבייט, צוליעב איהר אביעקטיווע אייגענשאפט.

די טעאריען, וועלכע געהערען צו דער ערשטער שיטה, זיינען אויך בעוואוסט אונטערען נאמען: „די נוצען טעאריען"; צו דער צווייטער שיטה: „די ארבייטס־טעאריען".

די נוצליכקייט פון א זאך, איהר איינענשאפט צו בעפרידי־נען א געוויסע בערפנים, וועדט ביי מאנכע עקאנאמיסטען אנגע־רופען דער נעברויך־וועדטה, בעת אונטער'ן טוש־וערטה פערשטעהט מען איהר פעהינקייט אויסגעביטען צו וועדען, אדער דעם סכום פראדוקטען, וואס דארפען פאר איהר געגעבען וועדען.

א זאך וואס האט א טוש־וועדטה מוז שוין במילא אויך האב־בען א געברויך־וועדטה, וויל וען די זאך וואלט ניט זיין נוציג, וואלט קיינער פאר איהר נאר ניט געבען. דערפון איז אבער ניט געדרונגען, אז אויב די זאך האט א געברויך־וועדטה — מוז זי אויך האבען א טוש־וועדטה. עס זיינען פאראן סחורות מיט א גרוי־סען געברויך־וועדטה אהן א שום טוש־וועדטה, ווי צ. ב. ליכט, לופט, וואסער אין טייך א. אז. וו.

די עקאנאמיסטען, וועלכע האלטען זיך ביי דער סוביעקטי־וער אדער נוצען טעאריע, שטיצען זיך אויף דעם פראסטען שכל, דאס יעדער מענש, שאצט העכער דאס, וואס איהם איז מעהר נוצליך און נידעריגער דאס, וואס איהם איז וועניגער נוצליך. איידער דער מענש געהט פערקויפען זיין סחורה — מיינען די דאב־זיגע עקאנאמיסטען — וועגט ער פריהער אב דעם שאדען, וואס ער וועט וועט האבען, פון וועלכע בערערפנישען ער וועט זיך מי־זען אבזאגען, וען זיין סחורה וועט איבערגעהן צו אן אנדערען אין

בער דעם ווערטה פון די סחורות, קלאָסיפיצירען אין צוויי הויפּט־שיטות: 1) **די סוביעקטיוע שיטה** און 2) **די אביעקטיוע שיטה**.

ביידע שיטות זיינען קאָנסעקווענט און אויסגעהאָלטען און געהען ארויס פון דעם אנאָליז, פון דער אונטערזוכונג, וואָס מען האָט געמאַכט ביי די סחורות.

וועלכע אייגענשאַפטען דארף האָבען א סחורה, אום זי זאָל קענען פערקויפט און אויסגעביטען ווערען אויף אן אנדער זאַך?

ערשטענס, זעהען מיר, אז יעדע סחורה, אויסער איהרע פיזישע, כעמישע און מעכאַנישע אייגענשאַפטען, וואָס קומען איצט ניט אין אנבעטראַכט, מוז זיין נוצליך; זי מוז האָבען די אייגענשאַפט צופרידענצושטעלען א געוויסע בעדערפנים. שטיוועל, צ. ב., בעפרידיגען די בעדערפנים ניט צו געהן בארוועם, טוך — ניט צו געהן נאקעט א. א. וו. אהן אזא אייגענשאַפט קען קיין סחורה איבערהויפּט ניט זיין. וועז א פּראָדוקט זאָל ניט זיין ניצליך, וועט קיינער איהם אפילו אין האנד ניט וועלען נעהמען און וועט רעדט נאָך צו געבען אן אנדער זאַך דערפאר.

צווייטענס, זעהען מיר, אז יעדע סחורה איז בעשאַפען דורך מענשליכער ארבייט. סחורות, וואָס זאָלען ניט ענטהאַלטען מענשליכע ארבייט, זיינען במציאות ניטא.

די דאָזיגע צוויי אייגענשאַפטען — די נוצליכקייט און די מענשליכע ארבייט*) — געפינען מיר, וועז מיר אנאָליזירען יעדע סחורה, יעדען פּראָדוקט, וואָס האָט די אייגענשאַפט אויסגעבילדעט צו ווערען אויף אן אנדער זאַך. די נוצליכקייט פון פּראָדוקט איז אויך א סוביעקטיווע איינענשאַפט, ווייל דאָס איז ניט פאר אלעמען גלייך. דאָס וועגדט זיך אן יעדען סוביעקט. פאר אייגענעם קען די זאַך האָבען א גרעסערען נוצען, פאר'ן צווייטען א קלענערען נוצען. נעהמט, צ. ב., קלייד. א נאקעטער וועט זיך מעהר אין זיי נויטיגען און זיי וועלען פאר איהם האָבען א גרעסערען נוצען, ווי פאר יענעם, וועלכער געהט ניט נאקעט. די קוואַנטיטעט ארבייט אבער, וואָס איז איינגעשלאָסען אין דער סחורה, איז אן אביעקטיווע אייגענשאַפט. דאָס איז פאר אלעמען גלייך. דאָס קען ניט זיין פאר איינעם מעהר, פאר'ן צווייטען

*) די צוויי אייגענשאַפטען קענען אויך אנגערופען ווערען די נאַטירליכע און געזעלשאַפטליכע זייטען פון דער סחורה.

דאָ וועלען מיר גלייך צוטרעטען צו דער ארבייטס־טעאָריע.

דער ערשטער, וועלכער האָט בעהויפטעט, אז דער ווערטה פון א סחורה ווערט בעשטימט ניט דורך איהר פעהיגקייט צופרידענ־צושטעלען א געוויסע בעדערפנים, נאָר דורך דער קוואַנטיטעט ארבייט אין איהר, איז נעווען אדאָם סמיטה.

אדאָם סמיטה שטיצט זיך אויף דעם געווענליכען אלטענ־ליכען אמת, אז אין אלע צייטען און אין אלע לענדער האלט יעדער מענש טייער דאָס, וואָס איהם קומט שווער אן און ניט אזוי טייער דאָס, וואָס איהם קומט לייכט אן. „וועז ביי א יענער פאלק — איז אדאָם סמיטה מסביר — האָט דאָס פאר־גען א ביבער נעקאָסט צוויי מאל אזויפיל ארבייט, ווי דאָס פאר־גען א הירש — איז דער ווערטה פון ביבער געווען צוויי הירשען. א זאך, וואָס ענטהאלט אין זיך צוויי טעג אַדער צוויי שעה אר־בייט, דאַרף זיין צוויי מאל אזוי ווערטה, ווי א זאך, וואָס ענט־האלט נאָר איין טאָג אַדער איין שעה ארבייט". און ווייטער: „יעדער מענש קען זיין אַרעם אַדער רייך. דאָס וועגט זיך אן דער סכום ארבייט, וואָס געפינט זיך ביי איהם אין רשות און מיט וועלכער ער קען זיך בענוצען".

ביי אדאָם סמיטה'ן איז אבער שווער צו פערשטעהן, דורך וועלכער ארבייט דער ווערטה ווערט בעשטימט: צי דורך דער ארבייט, וואָס געהט אויף אויפ'ן שאפען דעם פראָדוקט, אַדער דורך דער מאָס ארבייט, וואָס מען קען בעקומען פאר'ן פראָדוקט. ווי עס איז צו זעהן פון זיין ווערק איז ער געווען מעהר נוטה צו דער צווייטער בעשטימונג. „דער ווערטה פון א געוויסער סחורה פאר איהר בעל הבית — זאָגט סמיטה — איז דעריבער אזויפיעל, וויפיעל ארבייט ער, דער בעל הבית, איז אימשטאנד פאר איהר צו בעקומען און פאר איהר צו בעשטעלען". „וען איינער קויפט א זאך, רעכענט ער זיך אויס, וויפיעל ארבייט די זאך קען איהם פערשפאָרען — ד. ה. וויפיעל ארבייט די זאך טראָגט איהם איין". ביי סמיטה'ן, ווי מען זעהט, טראָגט דער סכום ארבייט, וואָס דורך איהם ווערט בעשטימט דער ווערטה, א ריין סוביעקטיוון כאראק־טער. מען רעכענט זיך ניט מיט דער ארבייט, וויפיעל דער פראָ־דוקט ענטהאלט אין זיך, נאָר מיט דער ארבייט, וויפיעל דער פראָ־דוקט קען איריינברענגען, אַדער פערשפאָרען זיין אייגענטימער. סמיטה אליין ווייל צוגעבען דעם ווערטה א געוויסע אביעקטיוע

רשות און, פערקעהרט, דעם נוצען, וואָס ער וועט קענען האָבען פון דעם נייעם פּראָדוקט, וועלכער קומט אין זיין רשות און ווערט זיין אייגענטום. געהט א בעל הבית פערקויפען זיין הויז, קומט קודם כל אריין ביי איהם אין מח דער גערַאנק, אז אָהן דעם הויז וועט ער זיך מוזען וואַלגערען אין שכינות, ניט האָבען קיין אייגען ווינקעלע א. א. ו. פון דער אנדער זייט אָבער שטעלט ער זיך פּאָר דעם נוצען, וואָס ער וועט האָבען, בעקומענדיג דעם מזומן. פּאָר דעם מזומן וועט ער קענען חתונה מאכען א טאָכטער א בוגרות, אָדער מאכען א שטיקעל עסק א. א. ו. אָט דער סוב־יעקטיווער פּסיכאָלאָגישער מאָמענט, וואָס רעכענט אויס, וועלכע בעדערפניסען עס איז וויכטיגער פּאָר איהם זיי זאָלען זיין בע־פרידיגט: צי די בעדערפנים אין אן אייגען ווינקעל, צי די בע־דערפנים א קינד חתונה צו מאכען — אָט דער סוביעקטיווער מאָ־מענט רעגולירט — בעהויפטען די אָנהענגער פון דער סוביעקטי־ווער שיטה — דעם ווערטה פון די סחורות.

די פּראָגע איז אָבער, אויב דער ווערטה פון א סחורה ווערט בעשטימט בלויז לויט דעם נוצען אָבער בשום אופן ניט דורך דער ארבייט, טאָ ווי קען מען ערקלעהרען דאָס, וואָס מען שרייבט ניט ליכט, לופט און וואסער, זיי זיינען דאָך נעווים נוצליכע זאכען, פּאָר וואָס האָבען זיי קיין ווערטה ניט? וואו בלייבט דער פּרא־סטער שכל? אויסער דעם זהען מיר אין פּראקטישען לעבען, אז סחורות, וואָס בעזיצען א גרעסערען נוצען, בעפרידיגען וויכטיגערע מענשליכע בעדערפניסען, ווערען טיילמאל געשעצט וועניגער, האָבען א קלענערען ווערטה, ווי יענע סחורות, וועלכע זיינען פיעל וועניגער נוצליך. נאָלד איז וועניגער נוצליך ווי אייזען און זיין ווערטה איז פון דעסטוועגען העכער ווי פון אייזען; דער נוצען פון א פונט ברויט איז גרעסער ווי דער נוצען פון א בריליאנט, דער ווערטה פון א בריליאנט איז אָבער ניט אין ערך גרעסער, ווי דער ווערטח פון א פונט ברויט. ווי קען מען דאָס ערקלעהרען לויט דער נוצען־טעאָריע?

די אָנהענגער פון די נוצען טעאָריע גיבען אן פערשיידענע תירוצים אויף אָט די קלאָץ־קשיות, אָבער וועגען אָט די ערקלעהרונ־גען און הגהות, וועלכע זיינען געמאכט נעוואָרען אין דער דאָזיגער לעהרע, וועלען מיר איצט ניט מאריך זיין, וויל מיר האָבען וועגען דעם אויספיהרליך נערעדט אנדערשוואו.*)

*) זעה מיין בוך: „פּאָליטישע עקאָנאָמיע איהר ענטשטעהונג און געשיכטע" זייטע 103—89. א. ש. ז.

טאקי די אורזאך, וואס אין יעדער צייט איז אומגעפעהר פארא־ן אין דער געזעלשאפט די נויטיגע צאהל בעלי מלאכות פון פער־שיידענע צווייגען פון דער אינדוסטריע, וויל די ארבייט־קראפט וועלכע אין אלע צווייגען גלייך געשאצט און פערוועלטהעט.

עס איז דא קלאר צו זעהן אין דער בענרינדונג פון דער וועלטה־טעאריע דעם אונטערשייד צווישען סמיטה'ן און ריקאר־דא'ן. סמיטה בעגרינדט דאס אביעקטיוע געזעץ פון וועלטה סובייעקטיוו, פסיכאלאגיש.ער שטיצט זיך אויף דער פסי־כאלאגיע פונ'ם מענש, וועלכער שאצט טייערער דאס, וואס ס'קומט שווער אן און לייכט דאס, וואס ס'קומט גרינג אן. ריקארדא בע־גרינדט עס אביעקטיוו. לויט די אביעקטיוע בעגרינדונ־גען פון אונזער געזעלשאפט, לויט דעם געזעץ פון פרייער קאנקור־רענץ — זאגט ריקארדא — מוזען גלייכע מאסען ארבייט האבען גלייכע ווערטהען און ניט צולייב די געפיהלען און געדאנקען פון איינצינע מענשען.

ריקארדא איז געווען דער ערשטער, וועלכער האט בעוויזען, אז די בעגרינדונגען, וועלכע בילדען דעם ווערטה, זיינען ניט צו־פעליגע, סובייקטיוו, וואס זיינען ניט אלע מאל שטענדיג און פעסט, נור ריין אביעקטיוו, פעסט אוועקגעשטעלט און ליגען אין דעם יסוד פון אונזער געזעלשאפטלעכער געבויד -- אין דער פרייער קאנקורענץ, אבער ניט אין אונזער „איך".

צאהלט מען פאר יעדער סחורה לויט איהר ווערטה נאך?

ניין!

דער ווערטה פון דער סחורה איז ניט דאס זעלבע, וואס מען קריגט פאר איהר ביים פערקויפען.

דער ווערטה איז ניט דאס זעלבע, ווי דער פרייז.

דער פרייז פון דער סחורה איז די קוואנטיטעט פראדוקטען, אדער, אין איצטיגער געזעלשאפט, דאס געלד, וואס מען צאהלט פאקטיש פאר איהר.

דער ווערטה פון דער סחורה ווערט בעשטימט אין דער פראּ־דוקציע, בעת דער פרייז — אויפ'ן מארק. וועו אונזער גע־זעלשאפט וואלט געווען ארגאניזירט און יעדער סארט פראדוק־טען וואלט אויסגעארבייט געווארען פונקט וויפיעל עס איז נויטיג צום געברויך, וואלט דער פרייז מיט'ן ווערטה זיך קיין מאל ניט פערנאנדערגעגאנגען, זיי וואלטען אימער געווען גלייך. 10 שעה

פּאַרב און צום סוף בעהויפּטעט ער, א זדער וועלכער וועט בע־ שטימט פון דער מאַס אַרבייט, וויפּיעל דער פּראָדוקט שפּאָרט דעם אייגענטימער אין. דאָס איז דאָך שוין ווידער א סוביעקטיוע בעשטימונג. איינער קען פּאַר'ן פּראָדוקט בעקומען אזויפּיעל אַר־ בייט, דער צווייטער א קלענערע אָדער א גרעסערע מאַס אַרבייט.

דער נעניאָלער עקאָנאָמיסט דוד ריקאַרדאָ, וועלכער האָט אָנ־ געוויזען אויף די אונקלאָהרקייטען אין סמיטה'ס לעהרע, קומט דע־ ריבער צום כלל: אז, דער וועלטה פון א סחורה, אָדער דער וועלטה פון אַנדערע סחורות, אויף וועלכע זי וועלט אויסגעבי טען, איז די מאַס אַרבייט, וויפּיעל עס האָט גענאָמען דאָס אויסאַרבייטען די סחורה און ני ט די מאַס אַרבייט, וואָס מען קען דורך איהר בעקומען". וועו איין פּראָדוקט וועלט אויסגעבי טען אויף א צווייטען פּראָדוקט הייסט עס, אז די פּראָדוקציע, דאָס שאפען פון איין פּראָדוקט קאָסט אזויפּיעל אַרבייט, ווי דער שאפען פון צווייטען פּראָדוקט.

ריקאַרדאָ ערקלעהרט זיין טעאָריע אויף אזא אופן: „אויב א ראָק, וואָס ענטהאלט אין זיך, א שטייגער, 100 שעה אַרבייט, וועט פּערקויפט וועלען פּאַר א פּאַר שטיוועל, וואָס וועלט פּרא־ דוצירט מיט 50 שעה אַרבייט, וועט דאָך אויסקומען, אז דעם שניידערס אַרבייט וועלט געשאצט אויף א העלפט וועניגער, ווי שוסטערשע אַרבייט. דער שניידער וועט מוזען אַרבייטען אויף זיין חיונה דאָפּעלט אזויפּיעל, ווי א שוסטער. דאָס איז דאָך א זאָך, וואָס ס'איז אונמעגליך, ווייל אלע שניידערס וועלען אָנפאנ־ גען צו לערנען זייערע קינדער שוסטערי. מיר לעבען דאָך אין א געזעלשאפט, וואו יעדער האָט דאָס רעכט אויסצוקלייבען די מלאכה, וואָס ער וויל. דער פּועל יוצא וועט זיין, אז אונזער געזעלשאפט וועט מיט דער צייט האָבען זעהר פּיעל שוסטערס און וועניג שניי־ דערס. דאָס וועט פּיהרען דערצו, אז שניידערי וועט וועלען תקיף. און אויף שוסטערשע אַרבייט וועט וועלען א זוי. אָט צוליעב דער פּרייער קאָנקורענץ, וואָס יעדערער קען זיך אויסקלייבען די מלאכה, וואָס ער וויל, אַרבייט זיך אויס בלינדערהייט, אָהן א שום וויללען פון וועמען עס איז, דאָס געזעץ, אז ביי אַנדערע גלייכע בעדינ־ גונגען האָט א געוויסע מאַס אַרבייט פון איין מלאכה אזא וועלטה, ווי דיזעלבע מאַס אַרבייט פון א צווייטער מלאכה און דאָס איז

ער ווערטה, וועלען זיי אָנפאָנגען וועניגער צו פּראָדוצירען. צום צווייטען סעזאָן וועלען זיי שוין ברייננען פּיעל וועניגער סחורה אויפ'ן מאַרק. זיי וועלען ברייננען וועניגער סחורה, וויפּיעל מען פּאָדערט. די נאָכפראָגע אויף די היט וועט זיין גרעסער ווי דער אָנגעבאָט. די קאָנקורענץ וועט פּאַרקומען ניט צווישען די פערקויפער, נאָר צווישען די קויפער. דער פּוּעל יוצא וועט זיין, אז די היט וועלען שטייגען אין פּריי. מען וועט פאר יעדען הוט געבען ניט נאָר 1 דאָלאָר, וויפּיעל זיין ווערטה איז, נאָר מער ווי א דאָלאָר, אומגעפעהר 1.10. אין דעם פאַל איז דער פּרייז העכער פון ווערטה.

אין יעדען בעזונדערען סעזאָן קען אמאָל דער פּרייז זיין נידעריגער פאר'ן ווערטה, און אמאָל העכער פאר'ן ווערטה. וועו מיר זאָלען אָבער צוזאמענלייגען דעם סך־הכל פון די פּרייזען, וואָס מען קריגט פאר די סחורות אין צוויי סעזאָנען און זיי צוטיילען אויף דעם ווערטה, וועט אויסקומען, אז אין אלגעמיינעם איז די סומע ווערטהען גלייך צו דער סומע פון די פּרייזען. אין אונזער ביישפּיעל איז דער פּרייז פון צוויי היט אין צוויי סעזאָנס געווען $2.00 (90+1.10) און דער ווערטה פון דיזעלבינע היט $2.00 (1+1).

נאָך ריקארדאָ'ס טעאָריע קומט אויס, אז דאָרטען, וואו די מלאָכות קענען ניט אויסגעקליבען ווערען לויט דעם פערלאנג פון יעדען מענשען, וועו צ"ב שניידערס קענען זייערע קינדער שוסטעריי ניט לערנען: צי וויל דאָס געזעץ פערבאָט איבערצוגעהן פון איין מלאכה צו דער צווייטער (אזוי ווי עס איז געווען אין מיטעלאלטער אין דער צייט פון די צעכען), צי וויל שוסטעריי פאָדערט אויסערגעווענליכע פעהיגקייטען, וועלכע זיינען ביי א מיטעלען מענשען ניט פאראן — דאָן קען טאקי לויט ריקארדאָ'ן די מאָס אַרבייט פון שוסטעריי האָבען א גרעסערען ווערט, ווי דיזעלביגע מאָס אַרבייט פון שניידעריי, און דער פּרייז וועט אויך ניט רעגולירט ווערען לויט דער פּרייער קאָנקורענץ, וויל שוסטעריי איז ניט א מלאכה, וועלכע יעדער איז אימשטאנד און פעהיג צו לערנען און ממילא איז זי אויסגעשלאָסען פון דער פּרייער קאָנקורענץ. דערמיט ערקלעהרט זיך טאקע גאנץ גוט דער פאקט, וואָס דער ווערטה אין דער פּרייז פון געווייסע זעלטענהייטען, ווי צ"ב די בילדער פון א גרויסען קינסטלער, ווערען

אַרבייט פון איין סחורה וואָלט פאקטיש אויסגעביטען געוואָרען אויף 10 שעה אַרבייט פון אַן אַנדער סחורה. אונזער ווירטשאפט איז אָבער ניט אָרגאַניזירט. איינער וויים ניט פון צווייטען אין עם קומט דעריבער אויס, אז אַנדערע פּראָדוקטען ווערען אַן אַנדערש מאָל פּראָדוצירט מעהר וויפיעל זיי זיינען נויטיג, אַן אַנדערש מאָל — וועניגער וויפיעל זיי זיינען נויטיג.

אין ערשטען פאָל איז דער אָנגעבאָט — די קאָנקורענץ צווישען די פערקויפער — א גרעסערע, און די נאָכפראָגע — די קאָנקורענץ צווישען די קויפער — א קלענערע. דער פּוּנקט יוצא וועט זיין, אז דער פּראָדוקט וועט פאָלען אין פּרייז, ער וועט פערקויפט ווערען וועניגער, ווי ס'איז זיין ווערטה.

אין צווייטען פאָל וועט זיין פערקויפהרט. די נאָכפראָגע וועט זיין גרעסער, ווי דער אָנגעבאָט און דער פּראָדוקט וועט פערקויפט ווערען פאר העכער ווי זיין פּרייז. דער פּרייז איז אויף אזא אופן קיין מאָל ניט גלייך צום ווערטה, אמאָל איז ער העכער, אמאָל איז ער נידעריגער. דער פּרייז וואַנדט זיך פון דעם צושטאַנד פון מארק. פון דעם סכום סחורות, וועלכע זיינען דאָרטען פאראן.

דושאהן סטוארט מיל'ס האָט זעהר ריכטיג פערגליכען די בעציהונגען פון פּרייז צום ווערטה מיט די כוואָליעס פון ים צו זיין אויבערפלאַך. די כוואָליעס הויבען זיך אמאָל אויף העכער ווי די אמת'ע ים־אויבערפלאַך און אמאָל לאָזען זיי זיך ארונטער נידעריגער.

א ביישפּיעל וועט אונז קלאָהרער מאכען דעם ענין. לאָמיר זיך פאָרשטעלען, אז 10 סענט ענטהאלט אין זיך א שעה אַרבייט. וועו איינער האָט א סחורה, לאָמיר זאָגען א הוט, וואָס ענטהאלט אין זיך 10 שעה אַרבייט, וועט איהר ווערטה זיין 1.00 דאלער. דער וואָס האָט אָבער אויסגעארבייט דעם הוט, האָט ניט גענוג געוואוסט דעם צושטאַנד פון מארק און האָט נעבראכט צו פערקויפען היט מעהר, וויפיעל מען פאדערט. עס איז פאָרגעקומען א קאָנקורענץ צווישען איהם און אַנדערע הוט־מאכער. זיי האָבען געמוזט ארונטערלאָזען פון פּרייז. זיי האָבען נעמוזט פערקויפען א הוט, וואָס ענטהאלט אין זיך 10 שעה אַרבייט, פאר 90 סענט. מיט 10 סענט וועניגער, ווי איהר אמת'ר ווערטה איז.

וואָס וועט אָבער שפּעטער דערפון ארויסקומען? וועו די קירזשנער זעהען, אז היט פערקויפען זיך פאר וויניגער, ווי זיי־

9טע לעקציע

מארקס' ווערטה-טהעאָריע

דער צד השוה פון פערשיידענע סחורות אויף מאַרק; די אַרבייט קראפט אַלס די אוינציגע אייגענשאַפט, לויט וועלכער די סחורות קענען פערגליכן ווערען; דער אונטערשייד צווישען מאַרקס און ריקארדאַ; די געזעלשאַפטליכע נויטיגע אַרבייט אַלס אַ מאָס צו מעסטען ווערטהען; אייגפאַכע און קוואַליפיצירטע אַרבייט; די מאָס צו מעסטען קוואַליפיצירטע אַרבייט; ווי דער פּרויז ווערט בעשטימט לויט מארקס' טעאָריע; א פערזוך צו ערקלעהרען אַלע ערשיינונגען אויפֿן מאַרק מיט מאַרקס ווערטה טעאָריע.

מאַרקס איז מסכים מיט ריקאַרדאַ'ן, אז דער ווערטה פון די סחורות ווערט בעשטימט לויט דער מאָס אַרבייט, וואָס אין איהר איז אריינגעטהאָן. אָבער אויסער דעם וואָס די בעגרינדונג פון דער טעאָריע איז ביי מארקס'ן א גאַנץ אנדערע, ווי ביי ריקאַרדאַ, האָט מארקס נאָך בעסער אונז קלאָהר געמאכט דעם גאַנצען ענין אזוי, אז מיר קענען מיט זיין ווערטה־טעאָריע ערקלעהרען אַלע ערשיינונגען פון מארק.

אום גענויער צו בעווייזען זיין לעהרע, נעהמט מארקס אַלס ביישפּיעל אזא סאָרט געוועלשאפט, וואו גאָלד איז ניט דער פערמיטלער צווישען סחורות; אזא פאַל, וואו די סחורות ווערען אויסגעביטען איינע אויף די אנדערע דירעקט אָהן א שום פערמיטלער, וואו דער קויפער מיט'ן פערקויפער האָבען אין זייער האַנדעל זיך ניט בענוצט מיט גאָלד, נאָר האָבען גע'חלופ'ט דירעקט סחורות אויף סחורות.

א וועבער, למשל, האָט אויסגעוועבט 20 אייאַען לייוועגד, וועלכע זיינען איהם ניט נויטיג פאַר'ן אייגענעם געברויך; א שניידער ווידער האָט אויפגענעהט א ראָק, אין וועלכען ער אליין נויטיגט זיך ניט. וועז דער וועבער מיט'ן שניידער בעגעגענען זיך, בייטען זיי אויס זייערע פּראָדוקטען צווישען זיך, וויל אלע־מען איז בעוואוסט, אז 20 אייאַען לייוועגד קאָסטען אזוי פיעל, וויפיעל עס קאָסט איין ראָק. דער וועבער ארבייט פאַרוועגד. די לייוועגד, וועלכע ער וועבט אלץ וויייטער מעהר, בייט ער אויס אויף פערשיידענע מעבעל און פיעלע אנדערע זאכען, וועלכע

ניט געשאצט לויט דער מאס ארבייט, וואס אין זיי איז פערקער־פערט, וויל זעלטנהייטען ליגען ניט אונטער דער פרייער קאנ־קורענץ. דאס זעלבע איז אויך מיט אזוינע זאכען, וועלכע ליגען אונטער א מאנאפאל. זייער וועדטה און פריוז וועדען ניט געשאצט לויט דער מאס ארבייט, וויל זיי זיינען אויסגעשלאסען פון דער פרייער קאנקורענץ.

אין אונזער געזעלשאפט זיינען פארהן פיעל זארטען סחורות, אויף וועלכע די פרייע קאנקורענץ האט קיין שליטה ניט, און במילא זיינען זיי לויט ריקארדא'ן אויסגעשלאסען פון דעם מאס־שטאב, מיט וועלכען עס וועדען אויסגעמאסטען די וועדטהען פון אלע אנדערע סחורות.

ווי וועדט אבער פארט בעשטימט דער וועדטה און דער פריוז פון אזוינע סחורות? מיר האבען בעמערקט, אז בילדער פון א קינסטלער, מאנאפאל־זאכען, ענטדעקונגען פון וויסענשאפטסמענער א. אז. וו. וועדען ניט געשאצט לויט דער מאס ארבייט. ווי דען זשע וועדען זיי געשאצט? מיט וועלכען מאסשטאב מעסטען מיר זייער וועדטה און פריוז? פון וועמען, פון וועלכע בעדינגונגען זיינען זייער וועדטה און פריוז אבהענגיג? ריקארדא גיט ניט דערויף קיין ענטפער. אן ענטפער אויף אט די פראגען געפינען מיר אין דער טעאריע פון דעם גאון קארל מארקס, וועלכער האט די ארבייט־טעאריע מיט אזעלטענער חריפות ענטוויקעלט און איהר דערהויבען צו איינע פון די זעלטענסטע קאסטבארקייטען אין דעם אוצר פון מענשליכען געדאנק.

אויבן האבען מיר פערציכענט א אייגע צו דער אנדערער? רשימה, אז 20 אויסן לייוונד זיינען גליך צו אין ראק. יעדערער, וועלכער איז נאר עטוואס בעקאנט מיט מאטעמאטיק, וויים, אז פערגליכען קען מען נור זאכען, וועלכע האבען אויגע אין דיזעלביגע אייגענשאפטען, דיזעלביגע קוואליטעטען (איכות). עס איז, למשל, זעהר נאריש צו פערגלייכען ציפער צו מעבעל, מעבעל צו א מלבוש א. אז. וו. וועו מיר פערגלייכען יע 20 אויסן ליי־ווענד צו ארק, איז דאך מסתמא צוויישען זיי פארען א צד־השוה, א גליכע אייגענשאפט, אז ניט וואלטען זיי דאך ניט נעקענט פערגליכען ווערען. וואס איז דער צד השוה, דער אלגעמיינער שטריך פון די פערשיידענע סחורות? מיר קענען ניט זאגען, אז דער צד השוה פון די סחורות זאל זיין זייער נוצליכקייט, זייער נאטירליכע זיים, זייערע געברויך־ווערטהען, וויל די נוצ־ליכקייט פון יעדער סחורה איז פערשיידען, און אויב ניט די נוצ־ליכקייט, טא איז אין די סחורות קיין אנדער צד השוה ניט פארען, ווי זייער נעזעלשאפטליכע זיים, די מאס ארבייט, וואס איז אין זיי פערטהאן געווארען. דאס איינציגע, וואס בעשטימט דעם ווערטה פון אלע פראדוקטען, ביים פערקויף, איז דער מענ־שליכער כח, די ארבייט־קראפט. אלע פון די אויבענדערמאנטע בעלי־מלאכות האבען ביי זייערע פראדוקטען נעהאלעווען. אי דער שניידער, אי דער ווענער האבען אויסגעבען פון זיך ענער־גיע צו בעשאפען זייערע סחורות. א ט ד י ע ר ב י י ט־ק ר א פ ט, ד י מ ע נ ש ל י כ ע ע נ ע ר ג י ע, ו ו א ס א י ז פ ע ר ב ר ו י כ ט נ ע ו ו א ר ע ן א ו י ף י ע־ד ע ר ס ח ו ר ה ב ע ז ו נ ד ע ר, א י ז ד ע ר צ ד ה ש ו ה פ ו ן ד י ס ח ו ר ו ת, צ ו ל י ע ב ו ו ע ל־כ ע ן ז י י ק ע נ ע ן פ ע ר ג ל י י כ ע ן א ו ן א ו י ס־ג ע ב י ט ע ן ו ו ע ר ע ן א י י נ ע א ו י ף ד י א נ־ד ע ר ע.

די אייגענשאפט פון דער ארבייט, וועלכע איז פערוועגדעט געווארען אין וועבען, איז טאקע גאנץאנדערש פון דער ארבייט, וועלכע איז פערוועגדעט געווארען ביים נעהען דעם ראק אדער ביים בויען דאס הויז. ביי יעדען פראדוקט ארבייט מען מיט פערשיידענע מוסקולע ן,מיט פערשיידענע נערוון. א שניידער, למשל, ארבייט מעהר מיט זיינע הענד, א וועבער מעהר מיט די פים, א לעהרער מעהר מיט'ן מח און הארץ. ביים מסחר ווערט

זיינען איהם נויטיג. 20 אייל־ען לייגוועגד האָט ער, למשל, אויס־געביטען אויף א בעט; נאָך 20 אייל־ען אויף א טיש; אנדער 20 אייל־ען אויף א חודש דירה; נאָך 20 אייל־ען אויף 2 פּוד ברויט א. אז. וו. אין יעדען מסחר, וואָס דער וועבער האָט דאָ גע־מאכט, איז דער ווערטה פון די אויסגעביטענע סחורות געווען גלייך. 20 אייל־ען לייוועגד האָט דעמזעלבען ווערטה, ווי א ראָק, — ווי א בעט, ווי א טיש, ווי א דירה אויף א חודש, ווי 2 פּוד ברויט.

פערצייכענען מיר דאָס אויף פּאָפּיער, בעקומען מיר אזא מין רשימה:

20 אייל־ען לייוועגד זיינען גלייך צו 1 ראָק,
20 " " " " " 1 בעט,
20 " " " " " 1 דירה (אויף א חדש),
20 " " " " " 2 פּוד ברויט.

די אויסגערעכענטע סחורות זיינען זאכען, וועלכע זיינען נוי־טיג צום פּערשיידענעם געברויך, ניט שטעלען צו־פרידען פּערשיידענע, ניט איינע און דיזעלבע בעדירפּ־ניסען. ברויט שטילט דעם הונגער; לייוועגד און א ראָק זיינען מלבושים; א בעט און א טיש זיינען מעבעל. יעדע פון די אויס־גערעכענטע סחורות דינגט דאָ פּאר אן אנדער צוועק. דער נוצען, וואָס מען האָט פון איין סחורה, איז אנדערש פון דעם, וואָס מען האָט פון א צווייטער סחורה. די אלע סחורות האָבען פער־שיעדענע געברויך ווערטהען. די געברויך־ווער־טהען זיינען צווישען זיך פערשיידען אזוי ווי עס איז פערשיידען דאָס רויהע מאטעריאל, פון וועלכען זיי זיינען געמאכט געוואָרען. לייוועגד איז געווען פון פעדים, א טיש איז געמאכט פון האָלץ, א דירה איז אויפגעבויט פון ציגעל, האָלץ און אייזען א. אז. וו.

די ניט־גלייכע געברויך־ווערטהען פיהרען טאקע צום מסחר. ווען די געברויך־ווערטהען וואָלטען געווען אלע גלייך, וואָלט קיין שום האַנדעל ניט געקענט זיין. קיינער וועט דאָך ניט נעהמען בייטען לייוועגד אויף לייוועגד, א בעט אויף א בעט א. ה. נ. אויסגעביטען איינע אויף די אנדערע קענען נאָר ווערען סחורות ניט גלייך, אזוינע, וועלכע בעפרידינען ניט איין און דיזעלביגע בעדערפניסען, וועלכע האָבען ניט גלייכע געברויך־ווערטהען.

איצט פרענט זיך, וויבאלד אז די געביטענע סחורות טאָ־רען ניט זיין גלייך, טא ווי קען מען איבערהויפט זיי פערגלייכען

ניט קוקענדיג דערויף, וואס אין דאק איז פארא 10 שעה ארבייט און אין דער לייוועגד נאר 5 שעה, מען קוקט בכלל וויפיעל עס דארף דויערען א דורכשניטליכען ארבייטער, אבער ניט, וויפיעל עס האט פאקטיש געדויערט איינעם אן אויסנאהם, א יוצא מן הכלל. דאס גלייכען פערקעהרט, וועו דער ועבער, א שטייגער, איז א פויליער אדער בכלל זעהר א לאנגזאמער ארבייטער, אדער וועו ער ארבייט מיט אלטע, פראסטע נעצייג און דאס אויסוועבען די 20 אייליען האט איהם געדויערט 20 שעה, קאן ער ניט פארדערן 2 רעק דערפאר, ווייל מען קוקט ניט, וויפיעל ער האט געארבייט, נאר וויפיעל עס דארף דויערן בכלל א דורכשניטליכען פעהינקייטען, ביי געוועהנליכע אינסטרומענטען, ביי געוועהנליכע ארבייט־מעטאדען אוו ביי א געוועהנליכער אינטענסיוו־קייט.

מיר וועלען דא נאך אמאל דערמאנען, וואס מיר האבען ביי אן אנדער נעלענהייט שוין בעמערקט. אלס אינהייט אויסצומעסטען די ארבייט־צייט נעמט מען פראסטע, אינפאכע ארבייט, וואס פארערט ניט קיין איבונג. די סארטען ארבייט, צו וועלכע מען דארף זיך לערנען, איבען, וועלען אנגערופען „קוואליפיצירטע ארבייט" און וועלען נעשאצט אייניגע מאהל מעהר, ווי די אינפאכע ארבייט.

וועו א מעכאניק ארבייט, למשל, בלויז 6 שעה, וועט ער קריגען פאר זיין ארבייט, א שטייגער ווי פאר 18 אדער מעהר שעה פראסטע ארבייט. ווייל דעם מעכאניקער האט נעקאסט א סך צייט דאס לערנען זיך, וועו ער האט ניט נור ניט פערדיענט, נאר האט נאך נעמוזט צוצאהלען. דאס איז טאקע די אורזאך פאר וואס א דאקטאר נעהמט פאר א וויזיט אונגעפעהר אזוי פיעל וויפיעל א פראסטער ארבייטער פערדיענט אין א נאנצען טאג. איידער דער דאקטאר בעקומט די מעגליכקייט צו בעזוכען די קראנקע, מוז ער פערברויכען 15-14 יאהר אויף דער לעהר, וועו ער האט ניט פערדיענט דערביי קיין פענני. ער מוז דעריבער זעהן, אז נאך דעם, וועו ער הויבט שוין אן צו פראקטיצירען, זאל ער פערדיענען אויך פאר דער צייט פון זיין לעהר. אין יערער שעה פון דעם דאקטארס פראקטיקע לויגען אייניגע שעה צייט פון

אבער פערגליכען ארבייט־קראפט בכלל, מענשליכע כח, ניט קי־קענדיג אויף די מוסקולען אדער נערוון, וועלכע עס זיינען דאָ אנ־געווענדעט נעווארען. וועז מיר פערגלייכען 20 אייגען ליווענד צו איין דאָק, מיינען מיר דערמיט צו זאגען, אז 20 אייגען ליווענד ענט־האלטען אין זיך אזוי פיעל מענשליכען כח בכלל, וויפיעל עם ענטהאלט אין זיך איין דאָק.

מען זעהט דאָ קלאָהר די גרויסע נפקא מיניה צווישען רי־קארדאָ׳ס און מארקס ׳ערקלעהרונג. אין דער צייט, וועז רי־קארדאָ׳ס ערקלעהרונג נעהמט נאָר ארום די סחורות, וועלכע קענען פריי פון יערען אייגציגען אויסגעארבייט ווערען, נעהמט מארקס׳ ערקלעהרונג ארום אלע סחורות, אפילו די, וועלכע ליגען אונטער א נעווייסער מאָנאָפּאָל, אדער זיינען זעהר זעלטען. נאָך מארקס׳ן קומט אויס, אז דער פּאקט, וואס איין פּראָדוקט ווערט אויסגעביטען מיט א צווייטען, וויזט, אז ער ווערט נעשאצט ליויט דער מאָס ארבייט וואס אין איהם איז פערקערפערט. יעדער טויש, יעדער מסחר איז א פערגלייכונג און פערגליכען ווערען קענען נור אזוינע זאכען, וועלכע האבען נעמיינשאפטליכעם צווי־שען זיך, און אט דאָס נעמיינשאפטליכע איז ניט אנדערש, ווי די ארבייט־קראפט.

די מאָס ארבייט־קראפט אין יעדער סחורה ווערט אויסגע־מאָסטען מיט דער צייט, ד. ה. מען שאצט אָב וויפיעל, א שטייגער, שעה ארבייט עס ד א ר ף דויערן דאָס בעשאפען די סחורה. 20 אייגען ליווענד ווערען אויסגעביטען אויף 1 דאָק דערפאר, וויל די פערוועגדונג פון ארבייט־ענערגיע בכדי צו בעשאפען 20 אייגען ליווענד דארף דויערען אזוי פיעל צייט, וויפיעל עם דארף דויערען דאָס בעשאפען א דאָק.

מיר זאגען דאָ בכיון: ד א ר ף ד ו י ע ר ע ן, וויל מען קוקט ניט ווי פיעל צייט עס דויערט אין אמת׳ן דאָס אויס־ארבייטען א פּראָדוקט ביי יעדען יחיד בעזונדער. וועז דאָס וועז־בען 20 אייגען ליווענד דארף ביי א דורכשניטליכען ארבייטער מיט מיטעלע פעהיגקייטען דויערן 10 שעה אז דאָס אויפנייהען 1 דאָק אויף 10 שעה, דאן וועלען זיי ביידע האבען א גלייכען ווערטה.

טרעפט עס, למשל, אז דער וועבער איז זעהר א געשקיטער ארבייטער, אז אויסנאהם אין זיין פאך, אוז ער וועבט אויס די 20 אייגען ליווענד אין 5 שעה, וועט ער אלץ קריגען דעם דאָק,

דאָס איז בעסטער בעווייזן, אז פאקטיש רעכענט מען זיך ניט נור מיט דער דורכשניטליכער ארבייט־צייט, נור אויך מיט די בעדערפנישען. אן ארבייט קען זיין מעהר אדער וועניגער געזעל־שאפטליך ניצליך — דאָס ווענדט זיך אן דעם, ווי הויך און גרויס די בעדערפנישען אין דער ארבייט זיינען. די געזעלשאפטליך־נוצליכע ארבייט פון א סחורה ווערט ניט בעשטימט בלויז אין דער פראדוקציע, נאר אויך אויפ'ן מארק. מען קען ביי א זאך אויסלאזן דורכשניטליכע ארבייט־ענערגיע, וואס עס פאדערט זיך לויט דעם צושטאנד פון דער פראדוקציע, און דאך ווערט מען אויפ'ן מארק געבען פאר איהר וועניגער, ווייל עס קען זיך ארויס־ווייזן — ווי עס קומט אפט פאר אין דער ווירקליכקייט — אז אויף דער גאנצער סומע סחורות פון דיזען סארט האט מען אויסגעגעבען מעהר ארבייט, וויפיעל עס איז נויטיג פאר דער געזעלשאפט. וועגן די געזעלשאפט האט נויטיג בלויז 1000 פאר קליידער, און אויב לויט דעם צושטאנד פון דער טעכניק דארף יעדע פאר קליידער קאסטען 10 שעה געזעלשאפטליכע ארבייט, דאן איז די געזעלשאפטליכע מאס ארבייט פאר דער בעדערפנים פון אלע קליידער 10,000 שעה. אט די מאס ארבייט איז די איינציגע געזעל־שאפטליך־נוצליך. וועגן מען נייהט שפעטער אויף 1100 פאר קליידער, אויף וועלכע עס ווערט אויסגענעבען 11,000 שעה ארבייט, טאקי אין איינקלאנג מיט די פאדערונגען פון דער פראדוק־ציע — וועט מען אויפ'ן מארק פאר די נאנצע 1100 פאר קליי־דער נעבען בלויז 10,000 שעה ארבייט און ניט 11,000 וויפיעל עס איז אין זיי ארויינגעטהאן געוואָרען. דער ווערטה פון יעדער סחורה אן און פיר זיך ווערט טאקי בעשטימט לויט די בעדינ־גונגען פון דער פראדוקציע, אבער דער ווערטה פון יעדער סחורה אלס א טייל פון דער נאנצער סומע סחורות, וואס זיינען פראָ־דוצירט געוואָרען, ווערט בעשטימט אויפ'ן מארק. דער מארק־ווערטה פון יעדער סחורה וועט זיין איהר פריז.

דעם נאנצען פראצעס קענען מיר זיך אומגעפעהר אזוי פאר־שטעלען: די געזעלשאפט נויטיגט זיך אין א געוויסער זאך, לאָ־מיר זאגען, אין 1000 פאר קליידער. עס ווערט דאן אויסגע־רעכענט (אין דער טעאריע געוועהנליך) לויט די בעדינגונגען פון דער פראדוקציע די מאס געזעלשאפטליך נוצליכע ארבייט, וואס עס איז נויטיג פאר די 1000 פאר קליידער. אויב די געזעלשאפט־

דער לעהר און דעריבער איז 1 שעה קוואָליפיצירטע דאָקטאָרשע ארבייט גערעכענט, למשל, ווי 10 שעה פּראָסטע ארבייט.

די לעהרע פון מארקס איבער דעם ווערטה פון די סחורות ערקלעהרט זיך פּיעל ערשיינונגען אין אונזער לעבען.

ווי מיר האָבען געזעהן, איז מארקס שטענדיג מקפּיד אויף די ג ע ז ע ל ש א פ ט ל י ך - נ ו י ט ה י נ ע ארבייט. דער ווערטה פון א זאך איז ניט די מאָס ארבייט, וואָס יערער איינציגער פערוועגדעט אין דער ווירקליכקייט, נור די דורכשניט־ליכע מאָס ארבייט, וואָס ד א ר ף פערוועגדעט ווערען ביי א דורכשניטליכען ארבייטער לויט דעם מיטעלען צושטאַנד פון דער טעכניק.

ווי ווען זיין אין אזא פאל: איינער ארבייט אוים א סחורה, לאָמיר זאָגען, א הוט. ער האָט אויף איהם אויסגעגעבען פונקט אזוי פיעל צייט און ענערגיע, וויפיעל עס דארף אויף איהם אויס־געגעבען ווערען. דער הוט איז אָבער ארויס פון דער מאָדע און קיינער טראָגט איהם ניט. ווען מען וואָס געבען פאר איהם? געווים ניט. ווייל עס איז נאָך וועניג צו נעהמען אין אנבעטראַכט די בעדינגונגען פון פּראָדוקציע, נור מען בעדארף זיך אויף רעכענען מיט די בעדינגונגען פון געברויך, פון קאָנסום. עס איז נאָך וועניג, וואָס א פּראָדוקט איז נעשאפען געוואָרען דורך געזעלשאפטליכער ארבייט, די ארבייט מוז זיין נויטיג. פונקט אזוי ווי קיינער וועט נאָר נישט נעבען פאר דער ארבייט פון ניסער וואסער אין א זיפ, וויל זי ברייננט קיינעם קיין נוצען ניט, אזוי וועט מען קיין זאך ניט נעבען פאר דער ארבייט, וואָס וועלט פערטהאָן אויף א זאך, וועלכער נויטהיגט זיך ניט אין איהר.

נאָך א ביישפּיעל. א נעוויסע נעזעלשאפט נוצט זיך אין 1000 פּאָר קליידער. דורך א טעות זיינען אויסגעארבייט נעוואָרען מיט 100 פּאָר קליידער מעהר. אויפ'ן נעהען די קליי־דער איז פערוועגדעט נעוואָרען די דורכשניטליכע מאָס ארבייט. וויפיעל וועט מען נעבען פאר די קליידער? מען וועט דאָ נע־ווים נעבען מיט 10 פּראָצענט וועניגער, ווי דער אמת'ר ווערטה איז, וויל עס זיינען דאָ אויפ'ן מארק מיט 10 פּראָצענט מעהר סחורה, וויפיעל עס איז נויטיג און עס קומט פאר א קאָנקורענץ. דער אָנגעבאָט איז מיט 10 פּראָצענט מעהר, וויפיעל עס דארף זיין און במילא וועט מען נעבען וועניגער מיט 10 פּראָצענט.

קען אבער במציאות אויף אלע שטיוועל ניט מעהר אויסגעבען ווי 60,000 שעה און דעריבער וועלען די שטיוועל פערקויפט אונטער זייער ווערטה. מען צוטיילט די 60,000 שעה ארבייט, ווען די געזעלשאפט האט אסיגנירט פאר שוכוואלג, אויף 1200 (ווייפיעל פאר שטיוועל עס איז פראדוצירט געוואלען). אויף יעדע פאר שטיוועל וועט אויסקומען צו 50 שעה און אזוי פיעל וועט זיין דער פרייז, הגם דער ווערטה פון יעדער פאר איז 60 שעה ארבייט. עס קען אויך פאסירען, אז אנשטאט 1,000 פאר האט מען פראדוצירט נאר 800. עס ווערט א יקרות. דער פרייז פון יעדער פאר שטיוועל וועט זיין (60,000:800=75) 75 שעה, דאס הייסט העכער פון ווערטה אויף 15 שעה. מיר זאגען דעריבער, אז דער פרייז ווערט ערשט בעשטימט אויפ׳ן מארק לויט דעם אנגעבאט און דער נאכפראגע, ווייל ערשט אויפ׳ן מארק ווייס מען, אויב עס איז פראדוצירט געוואלען די נויטיגע קוואנטיטעט פראדוקטען אדער וועניגער אדער מעהרער. דער ווערטה (דער פראדוקציאנס ווערטה) אבער ווערט בעשטימט פריהער לויט די פראדוקציאנס־בעדינגונגען און האט מיט דעם אנגעבאט און נאכפראגע ניט צו טהאן.

נו, לאמיר ווייטער אננעהמען, אז אויף קינסטלערישע בילדער אסיגנירט די געזעלשאפט 25,000 שעה ארבייט. דיזע צאהל שעה ארבייט ווערט שפעטער צוטיילט אויף די פראדוצירטע צאהל בילדער. אויב אויפ׳ן מארק זיינען נאר פאראן 5 בילדער, ווען זיין דער פרייז (דער מארק־ווערטה פון יעדען בילד (25,000:5=5000) 5,000 שעה, ניט קוקענדיג דערויף, ווען דעם קינסטלער האט געקאסט יעדעם בילד א סך א קלענערע קוואנטיטעט ארבייט.

דער פארצוג פון דיזער טעאריע בעשטעהט דערין, ווען דורך איהר איז מעגליך צו ערקלעהרען אלע ערשיינונגען אין האנדעל, אפילו דעם פרייז, דורך איין פרינציפ — דורך דער גזעלשאפטליך־נוצליכער ארבייט. אויף דער פרייז ווערט, לויט דיזער טעאריע, בעשטימט דורך דער גזעלשאפטליך־נוצליכער ארבייט, אבער ניט דורך דער גזעלשאפטליכער מאס ארבייט, ווען יעדער פראדוקט דארף קאסטען לויט די פראדוקציאנס בעדינגונגען, נאר דורך דער גזעלשאפטליכער מאס

ליך־נוצליכע ארבייט פאר איין פאר קליידער ליוט דעם צושטאנד פון דער טעכניק און דער גאנצער פראדוקציע דארף קאסטען 10 שעה, טא אסיגנירט די געזעלשאפט (ווידער אין דער טעאריע) פאר די 1000 פאר קליידער 10,000 שעה געזעלשאפטליכע ארבייט. אט די סומע געזעלשאפטליכע ארבייט איז ערלויבט אויסצוגעבען, ניט מעהר און ניט וועניגער. וועלן פראדוצירט ווערן 1000 קליידער, וועט מען אויפ'ן מארק געבען פאר יעדע פאר קליידער 10 שעה און דאן וועט דער מארק־ווערטה זיין גלייך צו דעם פראדוקציאנס־ווערטה. וועלן פראדוצירט ווערן 1100 פאר קליידער, וועט דער מארק־ווערטה פון יעדער פאר פאלען אומגעפעהר אויף 10 פראצענט. וויל אויפ'ן מארק וועט מען פאר אלע 1100 קליידער געבען ניט מעהר ווי פאר 10,000 שעה ארבייט — וויפיעל עס איז אסיגנירט געווארען. וועלן פראדוצירט 900 פאר קליידער, וועט דער מארק־ווערטה פון יעדער פאר קליידער זיין מיט 10 פראצענט טייערער ווי דער פראדוקציאנס־ווערטה, וויל אויפ'ן מארק וועט נעגעבען וועלן דיזעלבע 10,000 שעה ארבייט, וויפיעל עס איז אסיגנירט געווארען, ניט קוקענדיג דערויף, וואס מען קריגט פאר זיי ניט מעהר, ווי 900 פאר קליידער.

לאמיר זיך דעם זעלבינען פראצעס פארשטעלען ניט אויף איין בעדערפנים נאר אויף די פערשיידענע סארטען בעדערפנישען. די געזעלשאפט האט, צ. ב., א געוויסע מאס ארבייט־קראפט אין איהר רשות, לאמיר זאגען, 1,000,000 שעה; פון דער צווייטער זייט האט זי פערשיידענע בעדערפנישען: אין שוך־ווארג, קליידונג, דירות, הייצונג, בילדונג, לוקסוס זאכען און שעהנע בילדער. אויף יעדער קאטעגאריע בעדערפנישען ווערט אסיגנירט א געוויסע מאס ארבייט אין הסכם מיט דעם צושטאנד פון דער פראדוקציע. די געזעלשאפט האט נויטיג 1,000 פאר שטיוועל. אויף יעדער אייניציגער פאר שטיוועל דארף אווענק דורכשניטליך 60 שעה ארבייטקראפט. עס ווערט דעריבער פון דער סומע ארבייט־קראפט, וואס איז פארהאן ביי דער געזעלשאפט, אסיגנירט פאר שוכווארג 60,000 שעה ארבייט. ביי אונז איז דאך אבער די פראדוקציע ניט ארגאניזירט. איין פאבריקאנט וויים דאך ניט פון צווייטען און אנשטאט 1,000 פאר שטיוועל האט מען פראדוצירט 1,200 פאר. אויף יעדע פאר שטיוועל איז פערבראכט געווארען, ליוט די בעדינגונגען פון דער פראדוקציע, ניט מעהר ווי 60 שעה. די גאנצע געזעלשאפט

10טע לעקציע

געלד

די אורזאַכען, וועלכע האָבען אַרויסגערופען געלד אין דער געשיכטע; די ענטשטעהונג פון האַנדעל; די בעדינגונגען פאַר דעם אַלטען האַנדעל; די פאָרמען פון טויש אין די אַלטע צייטען; דער אונטערשייד צווישען די פערשיידענע פאָרמען; דאָס ערשטע געלד אין דער געשיכטע; פערשיידענע זאַכען האָבען געדיענט אַלס געלד; ווי אַזוי מעטאַלען האָבען אָנגענאָמגען צו דיענען אַלס געלד; די מעלות פון מעטאַלען קעגען אַנדערע זאַכען; מטבעות; די ראָליע פון געלד.

מיר ווייסען שוין, אז דער פרייז פון די סחורות איז די צאָהל פֿראָדוקטען, וואָס מען גיט פאַר זיי. אין היינטיגע צייטען, ווי אונז איז אַלעמען בעוואוסט, צאָהלט מען פאַר א געווייסער סחורה ניט מיט אנדערע פֿראָדוקטען, נאָר מיט געלד. דער פרייז פון די סחורות איז אין היינטיגע צייטען די סומע געלד, וואָס מען גיט פאַר זיי.

וואָס איז אזוינס געלד? ווי אזוי האָט עס זיך ענטוויקעלט? איז אַלע מאָל געווען געלד אָדער עס איז א שפּעטערדיגע ערשיינונג אין אונזער לעבען?

אין אונזערע פאָריגע קאַפּיטלען האָבען מיר גאַנץ וועניג גערעדט וועגען געלד. די ביישפּיעלען, וועלכע מיר האָבען אויסגעקליבען, זיינען מיסטאַנס געווען אזוינע, וואו די פֿראָדוקטען וועלען אויסגעביטען דירעקט אויינער פאַר דעם אנדערן. דאָס האָבען מיר געטהאָן מיט א כיון, ווייל פאַקטיש זיינען געווען צייטען, וועלן קיין געלד איז איבערהויפּט ניט געווען אוֹן שפּעטער, וועלן מען האָט זיך שוין יא אָנגעפאַנגען צו בעדיענען מיט געלד, איז עס אויך געווען אין אַן אנדער פאָרם, ווי מען טהוט דאָס איצט.

געלד איז א רעזולטאַט פון דעם ענטוויקעלטען האַנדעל. וואָס מעהר דער האַנדעל איז געוואקסען אַלץ מעהר איז געוואקסען די נויטוועניגקייט אין געלד אוֹן וועלן די נשמה פון הייניגען לעבען איז געלד, טאָ איז עס אויך דערפאַר, ווייל מיר לעבען אין א האַנדעלס געזעלשאפט, וואו דאָס רוב פֿראָדוקטען ווערען געשאפען ניט פאַר'ן אייגענעם געברויך, נור פאַר'ן מארק.

ארבייט, וואָס די געזעלשאפט אסיג־ נירט פאר אלע פראָדוקטען פון דיזען מין, צוטיילט אויף די צאָהל פראָ־ דוקטען, וויפיעל עס איז פאקטיש פראָדוצירט געוואָרען. לויט דעם קומט אויס, אז דער פרייז פון זעלטענהייטען, פון מאָנאָפאָל זאכען און פון אלע אנדערע סחורות, וועלכע שטעהען אויסער דער קאָנקורענץ, קען אויך ניט ווערען וויקירליך געהעכערט. ער קען ניט ארויסגעהן פון געוויסע גרענעצען, וועלכע די געזעלשאפט האָט געשטעלט מיט איהר אסיגנירען די מאָס ארבייט פאר דעם מין פראָדוקטען, איבער וועלכע עס האנדעלט זיך דאָ. די מאָנאָפאָל זאכען, ווי די זאכען, וועלכע זיי־ נען א יקר המציאות, זיינען לויט דער דאָזיגער טעאָריע אויך אונטער־ ווארפען אונטער געוויסע אביעקטיוע געזעצען, און ניט אונטער דעם קאָפריז פון דעם קויפער אָדער פערקויפער, ווי עס קומט אויס לויט ריקאַרדא׳ס טעאָריע. אין אונזער פאל צ. ב. קען דער קינסטלער ניט קריגען פאר זיין בילד מעהר ווי 5,000 שעה אר־ בייט — ניט מעהר, וויפיעל עס איז להתחילה אסיגנירט געווארען.

בערגעבלִיבענע פּראָדוקטען פון יעדען שבט געמוזט זיין פון פער־
שיידענע, ניט גלייכע סאָרטען: קיינער וואָלט דאָך ניט אויסגע־
ביטען וויץ אויף וויץ אָדער אַ האַק אויף א האַק א. אז. וו.

פּאַרקומענדיג זעהר זעלטען האָט דער טויש זיך ניט נענוי־
טיגט אין א פערמיטלער. די פּראָדוקטען פלעגען אויסגעביטען
ווערען גאַנץ פּשוט, איינער אויפ'ן אנדערען. האָט איין שבט
נעהאט אַן איבעריגע בהמה און דער צווייטער אַן איבעריגע האַק,
האָבען זיי, די שבטים, צווישען זיך אויסגעביטען די בהמה אויף
דער האַק. די פּראָדוקטען פלעגען ביי זייערע נייע בעלי בתים
גלייך געהן אין געברויך. דער דענסטמאָלדיגער טויש האָט נע־
האט די דאָזיגע פאָרם:

1) 1 בהמה איז גלייך צו א האַק.

אין אזא פאָרם ווערט דער וואָרטה פון דער בהמה אויסגע־
דריקט אין דער האַק, און דער וואָרטה פון האַק אין דער בהמה.
מיר קענען אַנדערש ניט ווייסען דעם ווערטה פון דער בהמה, סיי־
דען אינ'ם פערגלייך מיט אַנאַנדער פּראָדוקט — מיט דער האַק. דאָס
גלייכען פערקעהרט: ווען מיר זאָלען די בהמה ניט אקעגען
שטעלען בייַם טויש אקעגען דער האַק, וואָלען מיר בשום ענין ואופן
ניט וויסען איהר ווערטה, אזוי גוט, ווי מיר קענען ניט וויסען דעם
כח פון א מענש, ביז ער האַנגעלט זיך ניט מיט א צווייטען.

די פערגלייכונג פון דער בהמה צו דער האַק איז אָבער א
מקרה זאָך, עס קען דאָך זעהר טרעפען, אז יענער שבט האָט פער־
איבעריגט ניט א האַק, נאָר אַן אַנדער פּראָדוקט, למשל, פייַלען.
דענסטמאָל וועט טאַקע דער וואָרטה פון דער בהמה שוין ווערען
אויסגערעכט אין די פייַלען און אזוי גוט, ווי איין שבט ווייסט
דאָך ניט אויב דער צווייטער שבט וועט איבערהויפט האָבען וואָס
עס איז ניט פאר א איבעריגען פּראָדוקט אויסצובייטען, האָבען
מיר טאַקע ניט געהאט דערייבער קיין רעכטען בענריף פון דעם
פּראָדוקטס וואָרטה. מיר פלעגען דאָס נאָר קריגען צו וויסען דורך
א צופאל, וואָן עס האָט זיך געטראָפען א נס, וואו ביידע שבטים,
יוזלכע האָבען זיך בעגעגענט, האָבען געהאט איבעריגע פּראָדוק־
טען, און דוקא ניט גלייכע פּראָדוקטען, און האָבען דערצו מסכים
געווען אויסצובייטען איין פּראָדוקט אויפ'ן צווייטען.

וואָן די פערבינדונג צווישען די וואַנדער שבטים האָט זיך
געשטאַרקט, וואָן איין שבט האָט זיך אָבגעלערנט פון אַנדערען, ווי
בעסער צו עסקפּלואַטירען די מתנות פון דער נאטור און די ארבייט
פון'ם מענש איז געווָארען פרוכטבאַרער — דענסטמאָל האָט שוין

אין די אלטע צייטען, ווען דעם מענשען׳ס ארבייט איז געווען אווי אונפרוכטבאר, אז ער פלעגט מיט זיין ארבייט קויפן קענען צופרידענשטעלען זיינע טעגליכע בעדערפניסען, איז ניט געווען וואס צו פערקויפען. עס איז ניט געווען קיין האנדעל און אויך ניט קיין געלד. אפילו אביסעל שפעטער, ווען די ארבייט פלעגט געבען מעהר פראדוקטען, וויפיעל דער מענש פלעגט פארצעהרען, איז נאך אלץ ניט געווען קיין מסחר, וויל די פערשיידענע שבטים פלעגען זיך ארו מרייסען, זיך אמפערן און פון די פראדוקטען, וואס די ארבייט האט בעשאפען מעהר וויפיעל עס איז נויטיג געווען פאר דער טעגליכער חיונה, פלעגט גאר נישט ווערען. ווי מיר האבען שוין ניט איינמאל געזאגט, איז דער פריימיטיווער מענש געווען זעהר א קליינער בעל תכלית. ער פלעגט זיך וועניג־וואס קימערן פאר׳ן מארגעדיגען טאג.

עס איז אבער געקומען א צייט, ווען די נויט האט געצוואונגען די שבטים ניט צו האלטען מלחמה צוויישען זיך, נאר צו פיהרען בשותפות דעם קאמפף מיט דער נאטור; די מלחמות זיינען פערביטען געווארען אויף פריינדליכע אונטערנעהמונגען און פריינדליכע אבמאכען. די שבטים פלעגען דעמאלט שוין ניט פערניכטען די איבעריגע פראדוקטען, נאר זיי פלעגען עס אבלאזען די אנדערע שבטים, מיט וועלכע זיי האבען געלעבט אין פרידען.

עס פערשטעהט זיך, אז די שבטים, וועמען מען פלעגט איבערגעבען די „פאראיבעריגטע" פראדוקטען„ זיינען ניט געווען כפויי טובה און פלעגען פאר די מתנות אבגעבען יענע סארטען פראדוקטען, וועלכע זיי אליין האבען פאר זיך ניט פערנוצט און אין וועלכע די אנדערע שבטים האבען זיך געניטיגט.

פון אזעלכע ביידענזייטיגע טובות האט זיך מיט דער צייט ענטוויקעלט א שטענדיגער טויש. די שבטים פלעגען צוויישען זיך טוישען, אויסבייטען איין סארט פראדוקטען אויפ׳ן צוויי־טען. פון דיזען טויש האט זיך אין פערלויף פון דער נעשיכטע ענטוויקעלט דער ריכטיגער האנדעל.

אין אנהויב פון זיין ענטוויקלונג איז נאך דער טויש ניט געווען אן אפטע ערשיינונג. ער איז נור געווען א צופאל, א מקרה זאך. דער טויש האט געפאדערט פאלגענדע בעדינגונגען: 1) האט יעדער שבט געמוזט בעשאפען מעהר פראדוקטען, וויפיעל איהם איז נויטיג געווען; 2) האבען די אי־

יעדענפאלס קענען מיר שוין זעהן אפילו אין דער מדרגה פונ'ם טויש, וועלכע מיר בעהאנדלען איצט, א קערן פון נעלד. וועז מיר זאגען, אז א בהמה קען אויסגעביטען וועלן אויף א שווערד, אויף א האק, אויף איין אכטעל וויין א. ז. וו. איז דאך דערפון נעדרונגען פערקעהרט אויך — די אלע פראדוקטען: דער שווערד, די האק, דאס אכטעל וויין, די פאר לייטענע טעפ — זיי אלע קענען אויסגעביטען וועלן אויף א י י ן פראדוקט, אויף דער בהמה אוז דער דאזיגער טויש וועט בעקומען אזא מין פארם:

3) 1 שווערד
1 האק
1 אכטעל וויין.
2 לייטענע טעפ —
זיינען גלייך צו 1 בהמה.

דא זעהען מיר, אז די אלע פערשיידענע פראדוקטען פערקערפערן זייער וועלטה אין א י י ן פראדוקט, אין דער בהמה, אוז ממילא וועט זיין די בהמה דער „אלגעמיינער אויסדריקער" פון אלע אויבענאנגערופענע סחורות־וועלטהען. וועז איין פראדוקט שפיגעלט אין זיך אב דעם וועלטה פון א סך פראדוקטען — דאז בעקומט שוין דער וועלטה פון יעדען פראדוקט א געוויסע צורה.

אין פארם איינם, וועז דער טויש איז נאך פארגעקומען זעהר זעלטען אוז אפילו אין פארם צוויי, האבען מיר נאר געקענט וויסען דעם וועלטה פון יעדען פראדוקט דוקא אין דעם פערגלייך מיט דעם א י י נ צ י ג ע ן פראדוקט, אויף וועלכען ער וועלט גלייך פערטוישט. דעם וועלטה פון דער בהמה האב איך נאר גקענט וויסען, וועז איך האב אקגעגען געשטעלט די האק, אויף וועלכער די בהמה איז געוואלען פערטוישט. קוים אבער האט זיך נראד ניט געמאכט ביי א צווייטער גרופע אן איבריגע האק אדער אן אנדער פראדוקט, אדער וועז די גרופע האט בכלל ניט נויטיג געהאט צום געברויך א בהמה, האבען מיר דענסטמאל אויך ניט געקאנט וויסען דעם וועלטה פון דער בהמה, וויל אין פראדוקט שפיגעלט אין זיך אב דעם וועלטה אויך מעהר ניט ווי פון א י י ן פראדוקט. אין פארם דריי איז אבער גאנץ אנדערש. דא דריקען אויס זייערע וועלטהען א סך פראדוקטען אין א י י ן פראדוקט — אין דער בהמה, אוז ממילא וועלט א י י ן סחורה, די בהמה, דער אלגעמיינער אויסדריקער פון א סך סחורות.

מיר מוזען בעמערקען, אז דאס איבערשטעלען פארם 2: —

יעדער שבט בעזונדער לכתחילה אויסגעארבייט א פּראָדוקט צום טויש. און וען דער שבט, וועלכער האָט געהאט אן איבערגינ בהמה, למשל, האָט זיך געטראָפען מיט אנדערע שבטים, האָבען די לעצטע שוין פּאַרגעלאָזט אונזער שבט זייערע פּראָדוקטען, וועלכע זיי האָבען איבערגעלאָזען פּאַר'ן טויש. איין שבט ווי געבען פּאַר דער בהמה א שווערד; דער צווייטער — א האק; דער דריטער — אן אכטעל וויץ; דער פיערטער — א פּאָר לייטענע טעפּ א. א. וו. א. א. וו. אונזער שבט האָט שוין דאָ די מעגליכקייט אויסצוקלייבען פון די אלע פּראָדוקטען, וועלכע מען שלאָגט איהם פּאַר, דעם יענינגען פּראָדוקט, וועלכער עס געפּעהלט איהם בעסער.

אזא טויש קען אויסגעדריקט ווערען אזוי:

2) 1 בהמה איז גלייך צו:
א שווערד
א האק.
איין אכטעל וויץ.
צווייי לייטענע טעפּ.

אין דער דאָזיגער פּאַרם איז נאָך אלץ ניטא קיין פערמיטלער אינ'ם טויש. איין פּראָדוקט ווערט דאָ דירעקט אויסגעביטען אויפ'ן צווייטען פּראָדוקט. דעם ווערטה פון דער בהמה בכלל קענען מיר נאָך אלץ ניט ווייסען, ניט פערגלייכענדיג מיט די אלע אנדערע פּראָדוקטען, וועלכע דאַרפען תיכף ומיד פערנוצט ווערען. איהר ווערטה דריקט זיך אוים ניט אין איין בעשטימטער סחורה, נור אין א סך פערשיידענע סחורות: אין א האק, אין א שווערד, אין אן אכטעל וויץ א. ז. וו. אָט די אלע סחורות שפּיגלען אין זיך אָב ביי דער פערגלייכונג נאָר דעם ווערטה פון איין סחורה. וען עס זאָל קומען א שבט מיט א נייער סחורה, למשל, מיט פעלען און ער וועט מסכים זיין אויסצובייטען די פעלען אויף דער בהמה — וועט דענסטמאָל זיין דער „אויסדריקער" פון דער בהמה'ס ווערטה — די נייע סחורה, די פעלען. און אזוי קען זיין אהן א סוף. קיין בעשטימטער, אבגעשטעמפּעלטער „אויסדריקער" פון דער סחורה'ס ווערטה, וועלכע איז בעשטימט צום טויש, איז ניטא.

די נפקא מינה צווישען דער פריהערדיגער פּאַרם פון דעם טויש און דער איצטיגער פּאַרם בעשטעהט אין דעם, וואָס אין דעם ערשטען פאל האָט די בהמה נאָר געפונען א י י ן צופעליגען אויסדרוק פון איהר ווערטה, אין צווייטען פאל — א סך צופעליגע אויסדריקער, וויל יעדע סחורה בעזונדער דריקט אוים דעם ווערטה פון דער בהמה.

מיטעלבאר צום איינגענעם געברויך, נאר אויף אזא פראדוקט, פאר וועלכען מען קען בעקומען אלע אנדערע פראדוקטען, וועלכע זיינען נויטיג, ד. ה., מען איז שוין אנגעקומען צו א פערמיטלער. אין אונזער משל איז די בהמה דער פערמיטלער צווישען אנדערע צווי סחורות: צווישען די שווערדען און פיילען. די בהמה ווערט דאָ דער אויסדרייקער פון ווערטה און דער פערמיטלער ביים טויש.

אט אזוי האט זיך ענטוויקעלט פון פאַרם 2 די פאַרם 3.

די סחורה, וועלכע האט אין זיך אויסגעדריקט די ווערטהען פון אלע אנדערע סחורות, און איז געווארען דער פערמיטלער פון דעם טויש, איז געווען דאָס ערשטע געלד אין אונזער געשיכטע.

ווי מיר זעהען, האבען אין די ערשטע צייטען נעריינט אלס געלד ניט דוקא מעטאלען, נאר אויך אנדערע פראדוקטען, איבערהויפט אזוינע פראדוקטען, אין וועלכע אלע האבען זיך ענוויטיגט. אין פערשיידענע צייטען האבען אלס געלד נעריינט אויך פערשיידענע סחורות, דאס האט זיך נעווענדט אן די פארמען פונ'ם לעבען און פון די בערינגונגען אין יענער צייט. ביי די שבטים, וועלכע האבען זיך בעשעפטיגט מיט נעיעג, האבען פעלען נעריינט אלס געלד; ביי די פאסטוכער־שבטים, האבען נעריינט אלס געלד פערשיידענע סארטען בהמות; ביי די אקער־בויער — שקלאפען אין לאנדווירטשאפטליכע נעצייג; ביי די שבטים, וועלכע האבען נעפיהרט מלחמות — כלי־זיין א. ז .וו. מעטאלען האבען אנגענאנגען צו דיענען אלס געלד ערשט שפעטער, וען די מענשהייט האט שוין דערגרייכט א נעוויסע מדרגה אין דער ענטוויקלונג. די אורזאך, פאר וואס די אלע אויבענדערמאהנטע געלד זיינען אומעטום פערביטען נעווארען אויף מעטאלען, ליגט אין דער טבע פון די מעטאלען גופא. מעטאלען זיינען נעווען א סחורה, וועלכע אלע האבען דאס נערן נענומען, ווייל פון מעטאלען פלענען די ווילדע שבטים מאכען פערשיידענע כלי־זיין, נעצייג און ציערונג, אויף וואס די מענשען זיינען אין אלע צייטען נעווען נרויסע בעלנים; צווייטענס, קענען מעטאלען בעסער ערפילען די ראלע פון געלד ווי איבריגע סחורות. כל זמן די איבריגע סחורות: בהמות, פעלען און ז. וו., האבען נעריינט אלס געלד. האט נעקענט ווערען א מסחר

איין בהמה איז גלייך צו :
1 האָק
1 שוועד
1 אָבטעל ווייץ.
2 לייטענע טעפּ.

אויף פּאָרם 3 : —
1 האָק
1 שוועד
1 אָבטעל ווייץ.
2 לייטענע טעפּ —
זיינען גלייך צו 1 בהמה.

איז ניט נאָר א מאטעמאטישער איינפאל, נאָר דאָס לעבען גופא האָט עס ארויסגערופען. און פאקטיש איז טאקע די בהמה נעווארען ניט בלויז דער אויסדרוק פון די ווערטהען, נאָר אויך דער פערמיטלער ביים טויש.

א שבט, למשל, האָט אויסגעארבייט מהר שווערדען וויפיעל איהם איז נויטיג געווען צום אייגענעם געברויך, און ער וויל די „איבריגע" שווערדען אויסבייטען אויף פיילען, וועלכע זיינען איהם נויטיג בכדי צו טויטען די ווילדע חיות. ער טרעפט זיך מיט נאָך א שבט, וועלכער נויטיגט זיך טאקע אין שווערדען. אָבער דער דאָזיגער שבט האָט ניט קיין פיילען צו געבען אקעגען. ווי טהוט מען דאָ? דער שבט, וועמען עס ווילט זיך זעהר בעקומען די שווערדען, הויבט אָן פאָרצולעגען פאר די שווערדען אנדערע פראָדוקטען : תבואות פערשיידענע פירות, טעפּ א. ז. ו. אָט די סחורות זיינען אָבער ניט נויטיג דעם ערשטען שבט. סוף כל סוף זיינען זיי געקומען צו א הסכמה : פאר די שווערדען גיט דער צווייטער שבט א בהמה. די בהמה איז אפילו בעת דעם טויש ניט נויטיג דעם שבט ,וועלכער האָט צו פערקויפען די שווערדען, נאָר ער קלעהרט זיך אזוי : „פון אלע סחורות, וועלכע מען לעגט מיר פאָר, איז די בעסטע א בהמה, וויל א בהמה ווערט ניט אזוי גיך פערדאָרבען, מען קען דאָס האלטען לאַנג און אנב איז טאקע א בהמה א מעהר גאַנגבאָרער ארטיקל, ווי די איבריגע סחורות, וועלכער מען לעגט מיר פאָר. וועז איך וועל טרעפען א שבט, וועלכער האָט צו פערקויפען פיילען, וועלכע זיינען אונז נויטיג, וועט ער אויך צוליעב דער אייגענער רעכנונג, נעהמען בעסער א בהמה איידער אנדערע פראָדוקטען". אזוי האָט זיך בישלעכווייז אויסגעבויט א מנהג אויסצוביטען דעם פאראיבריגטען פראָדוקט נ י ט אויף א פראָדוקט, וועלכע מען האָט נ ו י ט י נ א ו נ -

זעלשאפט, האָט יעדע מלוכה געמוזט זאָרגען, ווי צו פערלייכטערען די טעכנישע זייט פון איהם. זי האָט געמוזט מאכען אזא נעלה, וואָס אלע זאָלען גלייך וויסען די נעוויכט און די גרויס זיינס. זי האָט דעריבער אָבגעשטעמפעלט אויף יעדען שטיק מעטאל, וועלכער איז בעשטימט געווארען אלס נעלה, די נעוויכט און די פראָבע. יעדע מטבעה האָט זיך אויסגעביטען לויט איהר פולען וועדטה, ניט וועניגער און ניט מעהרער (איצטיגע מטבעות און אסיגנאציעס טראָגען אן אנדער כאראקטער). די חתימה אויף דעם מטאל האָט נאָר נעווייזען ווי פיעל און ווי גרויס ס'איז זיין וועדט און איז געווען א מאָס, מיט וועלכער מען פלעגט אויסמעסטען די וועדטהען פון די סחורות. וועז מען האָט געחתמ'עט שטיקלעך מעטאלען, האָבען זיי שוין אויפגעהערט צו עקזיסטירען אלס סחורות, וועלכע קענען צופרידענשטעלען מענשליכע בעדערפניסען, נאָר אלס אוסדריקער פון אלע וועדטהען, אפילו זייער איינגענעם וועדטה, זייער מעטאלען-וועדטה. זיי זיינען געווארען די מאָס, מיט וועלכע אלע מיטגליעדער פון דער נעזעלשאפט האָבען מסכים געווען אויסצומעסטען אלע זייערע סחורות, און דעריבער האָבען זיי בעקומען א בעזונדערע בעדייטונג צווישען די איבריגע סחורות. אויסער דעם וואָס זיי זיינען פראָדוקטען, וועלכע קענען צופרידענשטעלען פערשיידענע בעדערפניסען, זיינען זיי אויך:

1) א פערמיטלער ביים האנדעל.
2) א סחורה, אין וועלכע אלע פראָדוקטען דריקען אויס זייערע וועדטהען.
3) א בעשטעטיגטע מאָס, מיט וועלכער מען קען אויסמעסטען דעם וועדטה פון אלע פראָדוקטען.

נאר דענסטמאל, וועו דער פערקויפער האט געהאט אזא סחורה, וואס איז ווערטה געווען ניט מעהר און ניט וועניגער ווי די פעל אדער די בהמה. וועו דעם פערקויפערס פראדוקט איז ווערטה געווען וועניגער ווי די פעל אדער די בהמה האט שוין דער מסחר ניט געקענט אויסגעפיהרט ווערען, ווייל א פעל צושניידען אויף שטיקער האט ניט געלוינט: די פעל וואלט דענסטמאל פערלי־רען אין גאנצען איהר ווערטה; דאס גלייבען ביי בהמות. ביי מעטאלען איז דער חסרון ניטא, ווייל מעטאלען קענען צוטיילט ווערען אויף קלייגע שטיקלעך, זייער ווערטה ווערען זיי ביים צו־טיילען ניט אן; מעטאלען ווערען אויך אזוי גיך ניט פערדאר־בען, ווי אנדערע פראדוקטען — זיי קען מען האלטען לאנג. אוי־סער דעם פערנעהמען זיי ניט אזא גרויסען ארט ווי אנדערע פרא־דוקטען.

אט צוליעב די אלע מעלות, וועלכע געפינען זיך ביי די מעטאלען, האט זיך נעשווינד אומעטום פערשפריט דער מנהג צו נעברויכען זיי אלס פערמיט־לער פון טויש, פון האנדעל.

דער פערמיטלער, ווי מיר זעהען, שפיגעלט אין זיך אב די ווערטהען פון אלע סחורות אין דער וועלט, חוץ זיין איי־נענעם ווערטה. וועו מיר ווילען וויסען דעם ווערטה פון דער בהמה, וועלכע דיענט אלס פערמיטלער צווישען די סחורות, מוז איך זי פערגלייכען אן אווקשטעלען מיט אנדערע סחורות, מיט א האק, מיט א שווערד א. א. ו., זי אליין קען איהר אייגע־נעם ווערטה ניט אויסדריקען, מען קען ניט זאגען, למשל, איין שאף איז גלייך צו איין שאף — דאס וואלט נעווען זעהר קאמיש. און דעריבער איז טאקע אזא פערמיטלער נאך אויך ניט נעווען די העכסטע ענטוויקעלטע פארמע פון טויש. מען האט נעמוזט נעפי־נען אזא פערמיטלער, אין וועלכען ס'האבען געקענט ווערען אויס־נעדריקט די ווערטהען פון אלע סחורות אין דער וועלט, אפילו פון זיך אליין אויף, און דאס האט נאר געקענט זיין נעלד אין דער פארמע פון מטבעות.

מטבעות זיינען געשטעמפעלטע נעלד.

וועו דער האנדעל איז שוין נעווארען א בעשעפטיגונג, אהן וועלכען מען האט שוין ניט געקענט אויסקומען, וועו אין דעם האנ־דעל האבען שוין אן אנטהיל גענומען א סך מענשען פון דער גע־

אינהאלט:

זייט

א פאָר ווערטער פון אויטאָר 3

אײַנלײַטונג 5

I. די לעהרע פון פראָדוקציע.

א) די נאַטור 16

ב) אַרבײט 26

דאָס צוזאַמענאַרבײטען און די אַרבײטס צוטײלונג 37

ג) קאַפּיטאַל 49

II. ווירטשאַפט־סיסטעמען.

א) נאַטוראַל־ ווירטשאַפטען 60

ב) די סחורה־ ווירטשאַפטען 68

III. די לעהרע פון צירקולאַציע אָדער פון

פונאַנדערטיילונג 77

מאַרקס' ווערטה־ טעאָריע 89

געלד 99

פון דעם זעלביגען אויטאר:

פריוואט-אייגענטהום.

דער היסטארישער מאטעריאליזם.

פאליטישע עקאנאמיע, איהר ענט-
שטעהונג און גשיכטע.